

naše planine

**3-4
1977**

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 100 dinara (za inozemstvo 10 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 20 dinara (za inozemstvo 2 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Izlazi uz finansijsku pomoć Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti SRH. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

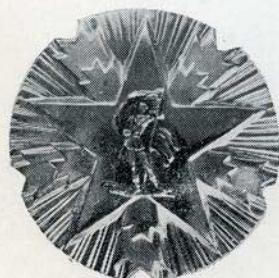
Godište 69 (29) Ožujak-Travanj 1977. Broj 3—4

Volumen 69 (29) Mart-April 1977 No 3—4

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Ţ A J

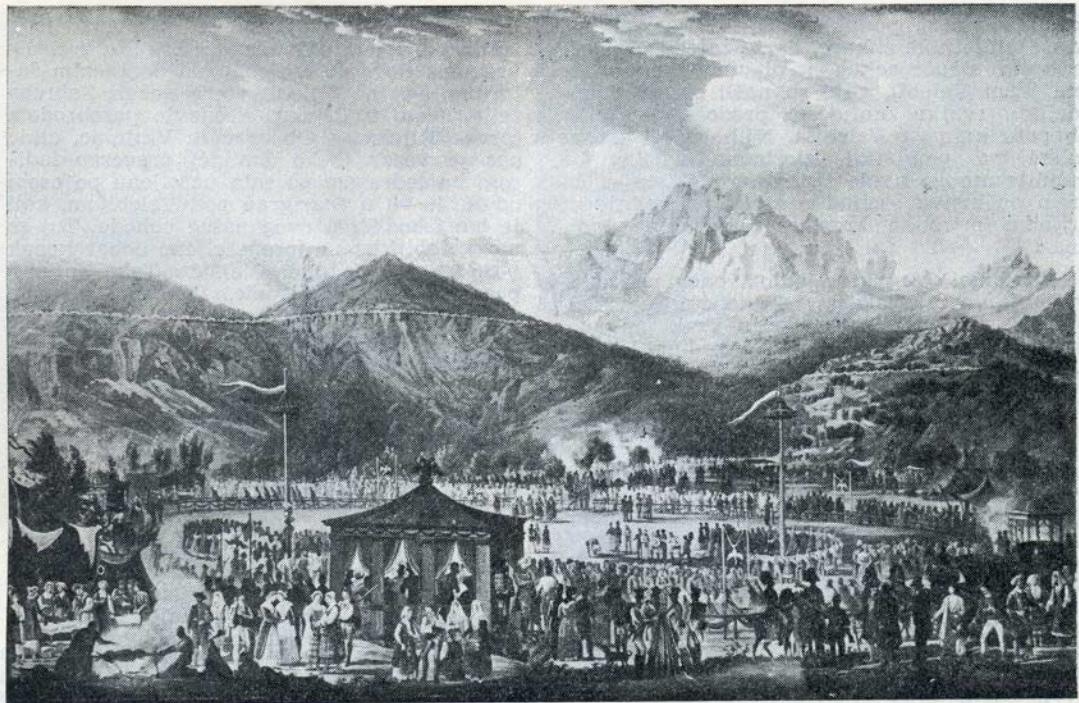
Ante Rukavina: Velebit u hrvatskom slikarstvu	97
Uzeir Beširović: Pogled s Volujaka	101
Janko Duić: Priča o Zekanu	104
Vladimir Dumbović: Island — zemlja leda i vatre	107
Petar Tabak: Kad te vile ponesu	111
Vili Ferlin: Ideal humanističkog alpinizma	113
Božo Modrić: Doživljaji planinara samotnjaka na Velbitu	115
Vladimir Mlinarić: Kako sam postao planinarski komandant i ostao živ	119
Bojan Tollazzi: Mosaraši u bosanskim planinama	121
H. Čaušević: Promjene u planinarstvu kao faktor evolucije i kao problem	123
Agata Truhelka: Kamena lica u planini	128
Mladen Trajković: Mogućnosti preživljavanja u oskudici hrane	129
Petar Tabak: Sveti traci	131
Valent Hofer: Sisol — najjužniji stožac Učke	132
Vladimir Mlinarić: Vodička služba Planinarskog saveza Hrvatske	133
Gizela Taraczay: U gorskoj tišini	136
Jakša Kopić: Planinarstvo u zagrebačkom dnevniku »Večer« 1920—1941	137
Speleologija	122
Pismo uredništvu	130
Književnost	135
Naše organizacije	142
Prvenstveni usponi	143
Vijesti	144

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvjezdrom

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI
Uspon na Matterhorn

Foto: B. Šeparović

Proslava otvorenja ceste preko Malog Halana 1832. godine (S. Arrigoni)

Velebit u hrvatskom slikarstvu

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

Smirivanjem političkih prilika poslije oslobođenja Like od Turaka Velebit u osamnaestom stoljeću postaje područje opsežnih istraživanja naših i stranih znanstvenika. Uporan i često opasan rad tih velebitskih oduševljenika otkriva usput njegove ljepote koje kasnijom izgradnjom prometnica postaju pristupačnije i širem krugu ljudi. Kao legenda i kao stoljetna zaštita i simbol otpora Velebit postaje i opjevan, a kao rijetko koja planina svojom ljepotom, raskošnim oblicima, zanimljivostima i ljudima nalazi odraza i u djelima naših slikara.

Cini se da je prvu umjetničku sliku s Velebita napravio F. Arrigoni.

To je Otvorene ceste preko Malog Halana na Velebitu 4. listopada 1832. godine. U ravnicama ispred velebitskog masiva, na čijim se padinama uočava urezana trasa ceste, održava se svečanost. U pozadini su Tulove gredde. U prvom planu uređen je paviljon za goste, a lijevo i desno niz šatora. U sredini se održavaju različita natjecanja. Od prednjeg plana pa u dubinu slike prikazame su

stotine figura pretežno u narodnoj nošnji okolnih predjela Like, Dalmacije i Hrvatskog primorja. Usprkos malim dimenzijama figure, nošnje su prikazane tako precizno da se razabiru i ornamenti na pregačama i torbama.

Trebalo je proći dosta godina da i naši slikari podu na Velebit i da on postane izvor inspiracija za njihova platna. To dolazi uporedo s organiziranim djelovanjem Hrvatskog planinarskog društva i godine 1913. obzoraški časopis Vjenac u svom prilogu, Planinarskom vjesniku, piše o tom slijedeće:

»Stao se buditi živi mar za ove najviše naše planine koje se u svakom pogledu mogu mjeriti sa čuvenim alpskim gorskim skupinama, a daleko ih nadmašuje svojim prekrasnim položajem uz sinje more. Taj je mar očito porastao od časa, kada su u ovom vjesniku stale izlaziti uspjele fotografiske slike Velebita od gg. Vjekoslava Cvetišića, J. Poljaka i dra Fr. Tućana i opisi planinarskih uspona iz pera dra Fr. Tućana, Iva Jurčića i Vjekoslava Cvetišića. Te slike i ti član-

ci jamačno su ponukali prije dvije godine i naše umjetnike slikare, da se zajedno sa prirodnim stručnjacima i planinarima zapute na južni Velebit, gdje su našli obilne pobude, da svojim umijećem predoče planinske ljepote kršnoga Velebita. Njihove su krasne slike na posebnim izložbama u Zagrebu ubrale mnogo hvale i priznanja i tako u širem općinstvu razbudile živje zanimanje za rijetke prirodne krasote velenbitskih planina.«

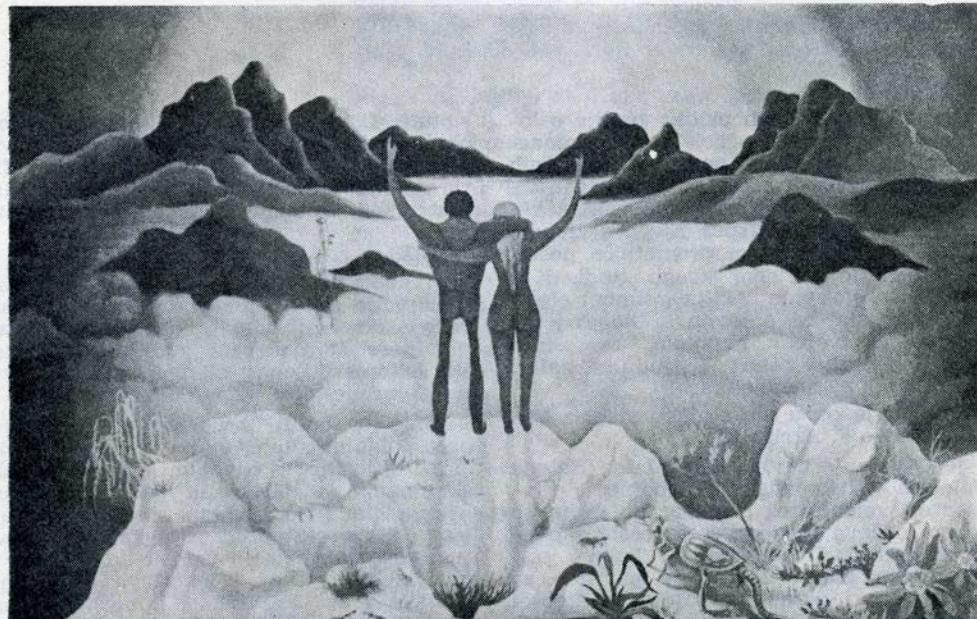
Sudionici tog izleta, jedinstvenog po sastavu, planinari Vjekoslav Cvetišić i Ivo Juričić u istom časopisu opisuju svaki na svoj način to putovanje (Cvetišić godine 1911., a Juričić 1912.). Evo što piše Juričić:

»S pohoda na Velebit pred 4 danačno 2 godine domio je naš odbornik V. Cvetišić obilan broj uspjelih fotografskih snimaka, te su nekoje od ovih otisnute u »Planinarskom vjesniku« (Vijencu), pobudile zanimanje ne samo planinara nego i slikara umjetnika i profesora prirodoslovaca. Ponukani time poduzeće njih osmorica (tri prirodoslovca, tri slikara i dva planinara) drugom polovinom srpnja prošle godine (1911.) zajednički izlet na Velebit i taj proboravše oko dva tjedna. Dok su se profesori bavili proučavanjem faune i flore u okolini Vel. Paklenice, Dolaca, Vaganskog vrha i dr, a slikari svojim kistom crtali ljepote ovog kraja, dotle smo nas dvojica planinara snimali fotografiske zanimljivosti ovih planina i markirali puteve. Susretljivošću g. Odilaseka u Benkovcu noćismo nekoliko dana u šumarskoj kući u Vel. Paklenici, a osim toga nam je bila za

slučaj potrebe stavljenia na raspolažanje i šumarska kuća u Gornjoj Bukvi. No veći dio vremena noćismo u Docima u donesenim šatorima. Put na Velebit vodio nas iz Zagreba željeznicom u Rijeku, a odavle parobromom (pruga Rijeka — Obrovac) u Vinjerac, otklesno je vozar (Niko Žmikić) prevezao ladićom na jedra (za po sata uz cijelu po osobi od K. 1. —) u Starigrad pod Velebitom, koji je bio ishodištem ovog našeg pohoda. Tuj se može dobiti uz umjerene cijene dobar konak i opskrba kod braće Veršić.« Tako su naši poznati slikari Ivecović, Crnčić i Krušlin posjetili Velebit proboravivši na njemu skoro dva tjedna što u ono vrijeme nije bilo tako jednostavno.

Oton Ivecović (Klanjec 1869 — Zagreb 1939) naročito je poznat po svom povijesnom slikarstvu u koje unosi puno rodoljublja i romantičnog zanosa. Najkvalitetniji su mu radovi neposredne skice i akvareli s čestih putovanja po našim krajevima. Sa spomenutog putovanja po Velebitu poznate su mu slike Uvala, Mlin pod Velebitom, Sa Velebita, Ulaž u Paklenicu, Pogled na Velebit i Rječica, reproducirane u Vijencu 1912. Kako se opaža, slikarevu pažnju najviše su privukli motivi iz veličanstvene Velike Paklenice. Vjerojatno su velenbitski motivi i ugodaji poslužili Ivecoviću kao podloga i za neke druge slike, možda i za poznatu sliku Dolazak Hrvata na more.

Mihovil Krušlin (Ključ, Hrv. Zagorje 1882 — Laduč na Sutli 1962) slika u ulju i akvarelu motive mnogih naših krajeva, među njima i Like. S Velebita su mu poznate slike

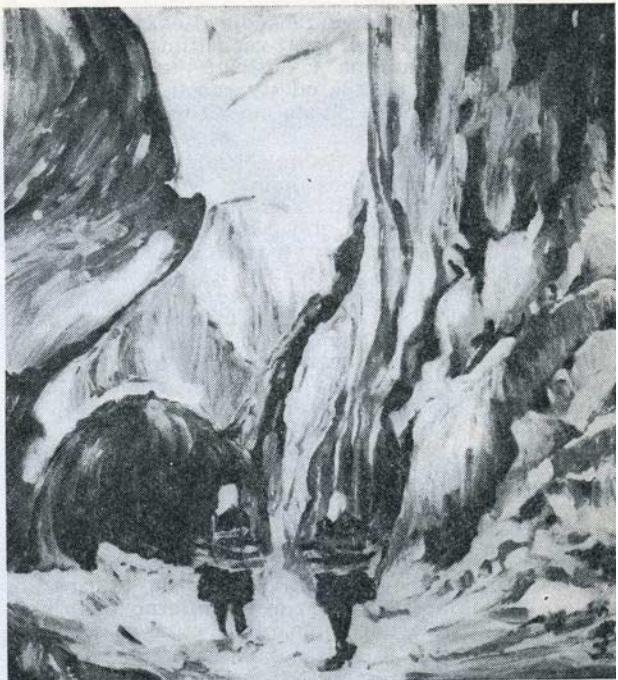

Slavko Tomerlin (Zadar): Svitanje

Motiv s Velebita, Mrtva šuma na Velebitu i Vaganski vrh (po današnjem nazivlju to je Babin vrh) reproducirane u Vijencu 1911.

Menci Clement Crnčić (Bruck na Muri 1865 — Zagreb 1930) jedan je od trojice sudionika spomenutog izleta kojega Velebit nije posve zaokupio, iako je jedan od naših najvećih predstavnika pejzažnog slikarstva. Njegov Pogled na Velebit titranje je atmosfere i igra svjetla i sjena na divljem kršu i škrtoj vegetaciji. Njemu je Velebit i ostali naš kras više čvrsta podloga s koje stvara svoje nezaboravne slike našeg mora, otoka, one ljudske primorske pejzaže čija se ljepota prelijeva s jednoga na drugi kao valovi koji ih oplašuju i rasipaju se nad njima. Njegov golemi rad Sa Plasa, triptih veličine 9 x 2,5 m, samo dodiruje sjeverni rub Velebita, a inače obuhvaća Hrvatsko primorje od Senjske Drage do Učke i plastično prikazuje desetke i desetke dragih detalja tih predjela. Iako izravno ne prikazuje Velebit i Ličku, toliko oduševljava preteču našeg planinarstva Ličanima Budu Budisavljevića Prijedorštoga Crnčićeva slika da o njoj oduševljeno piše u članku Na pogledu najnovije slike M. Kl. Crnčića (Vijenac 1910.):

»Nigdje nije do sada živim bojama prikazana tako konfiguracija kraškog tla, kvalitet terena i karakter flore kao baš na toj slici. Prema tome ona nema samo veliku umjetničku vrijednost, nego i vrijednost znanstvenu i odgojnju. Po toj će slici od mora udaljeni Hrvat dobiti jasam pojam, što je sivi ka-

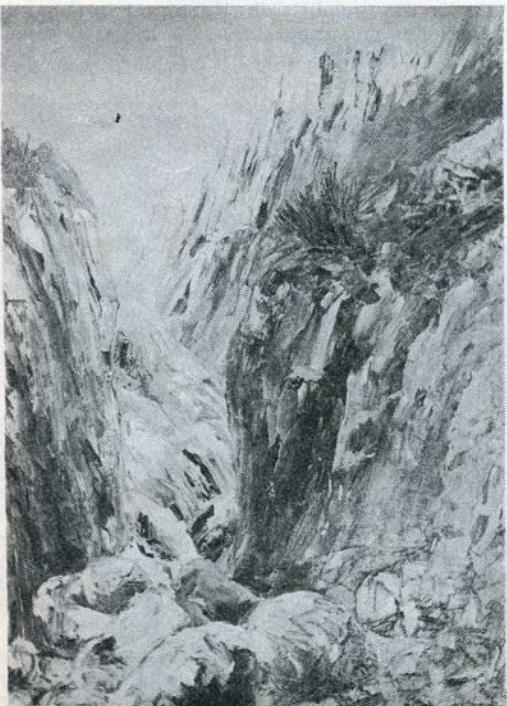

Stipe Golac (Gospic): Zene iz Paklenice

meni primorski krš i kakovo je u istinu to sinje toliko puta opjevano more.«

Nikola Mašić (Otočac 1852 — 1902) u svom slikarskom opusu sačuvao je samo tanku vezu s rodnim zavičajem. Promatra ga s rezignacijom čovjeka koji je zavolio druge predjele i u njih ulijeva snagu svog talenta. Njegov Portret starog Ličanina dočarava sliku starca kakvog se prije moglo sresti u Lići i na Velebitu, sliku Ličanina iz vremena prije dvaju velikih ratova. »Pogledajte samo Mašićevog Ličanina sa kriškom kruha i nožićem u ruci i sa torbom među koljerima, te otkrite glave. Nekadašnji »carski čovjek krajine« evo ga pred nama. Nitko se za nj ne brine, tudi su mu svi — a on evo potuca se od nemila do nedraga i proturuje se onako kako znade i umije. To odrtpano odijelo, ta torba i u njoj nožić, da š njime prereže kruh svoj, to mu je sve — piše o toj slici nepoznati kritičar u Vijencu, 1910. godine.

Cini se da pojava Velebita nije zaokupljala pažnju umjetnika-slikara poniklih u Lići, na primjer Miroslava Kraljevića, Sofiju Omčikus, Zlatku Šulentiću, Stojana Aralicu, Luku Rupčiću, i brojne druge. Trebao je prohujati prvi i drugi svjetski rat i dosta godina obnove i izgradnje da se opet na platformama naših slikara pojave velebitski predjeli. Ni ubrzana urbanizacija i njezine popratne pojave pojačane industrializacijom nisu na naše planine, pa ni na Velebit, dovele veći broj ljudi, iako je to danas lakše nego ikada prije. Tako ni naša velika slikarska imena današnjice ne otkrivaju među velebitskim

Karlo Posavec (Gospic): Mala Paklenica

stijenama motive za svoja djela, jer ih i ne poznaju. Gubeći se u različitim modernističkim strujanjima i dostižući takva svjetska stremljenja bježe od stvarnosti, bježe ustvari sami od sebe i života što struji oko njih. No ne svi.

Stipe Golac (Ribnik kraj Gospića 1939), akad. slikar, iznosi nam u svojim slikarskim vizijama Velebit, lička sela, Jadovno, lički krš i kamenjar u žarkim bojama najrazličitijih nijansi kao stvaralački krik umjetnika nad ljepotom jednog kraja i jedne planine. Potezima svoje palete razigrava na platnu igru boja unoseći u mrtvo stijenje život i snagu, u svakom platnu kondenzira dio planine gdje se u rasplamsalom koloritu sjednjuju i nadopunjaju kretanja sjenja, vijorne bure i tištine pred olju. O sebi kaže: »Promatraljući svoj rodni kraj razmišljam o raskošnoj raznolikosti njegovih boja i oblika, te nastojim da to izrazim na svojim platnima. Ličko selo i ljudi u njemu žive u sjeni velebitske gromade pod kojom se čine manji nego što jesu, no oni daju život tom kraju i planini i to u meni stvara vlastitu viziju njihova života i želju da to izrazim. Tako oko sebe nalazim neizmjerno puno motiva.« Izlagao je nekoliko puta samostalno, a sudionik je svih dosadašnjih Likanala (Lički likovni anali). Njegove izložbe s velebitskim motivima nose nazive Velebitske forme i Velebitski ciklus i obiše su više naših mjesta. Na izložbama odnosi brojne nagrade i priznanja.

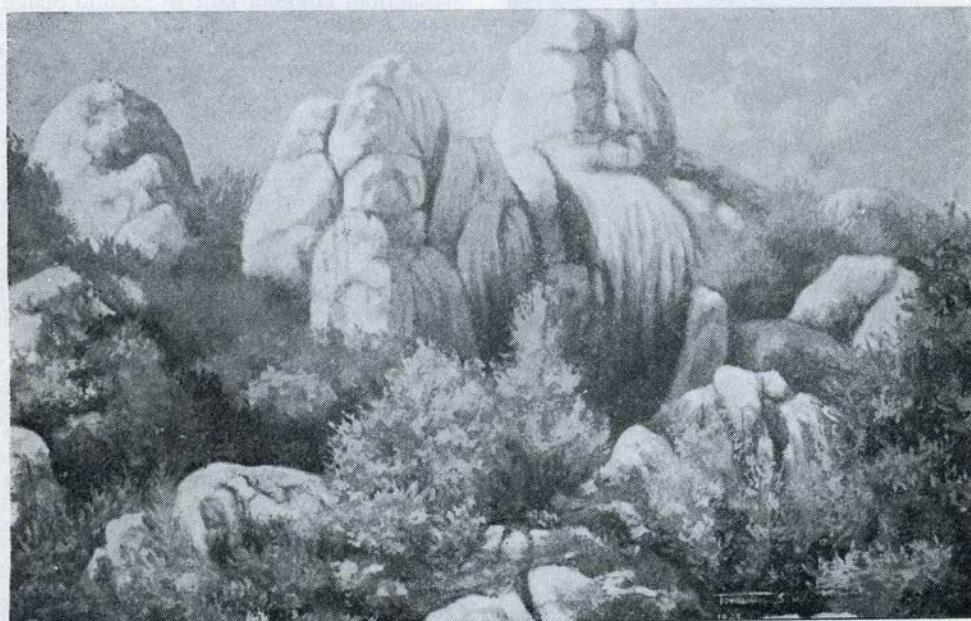
Karlo Posavec (Varaždin 1927), dipl. ing. šumarstva, slikar-amater, učenik slikara prof. Kralja-Međimurca, daje na svojim platnima

Liku i Velebit s ljubavlju koja zrači iz svakog poteza kista. To je trajna zaljubljenost u vrištine, kamenjare, u Velebit, koji se na njegovim platnima razgolicuje i nudi svoje ljepote na jednostavan način, kao bajke svakom dostupne i lijepе. Od godine 1970. samostalno izlaže u mnogim našim mjestima i u okviru Likanala, gdje je stalni član. Također je član likovne grupe ULAK u Karlovcu.

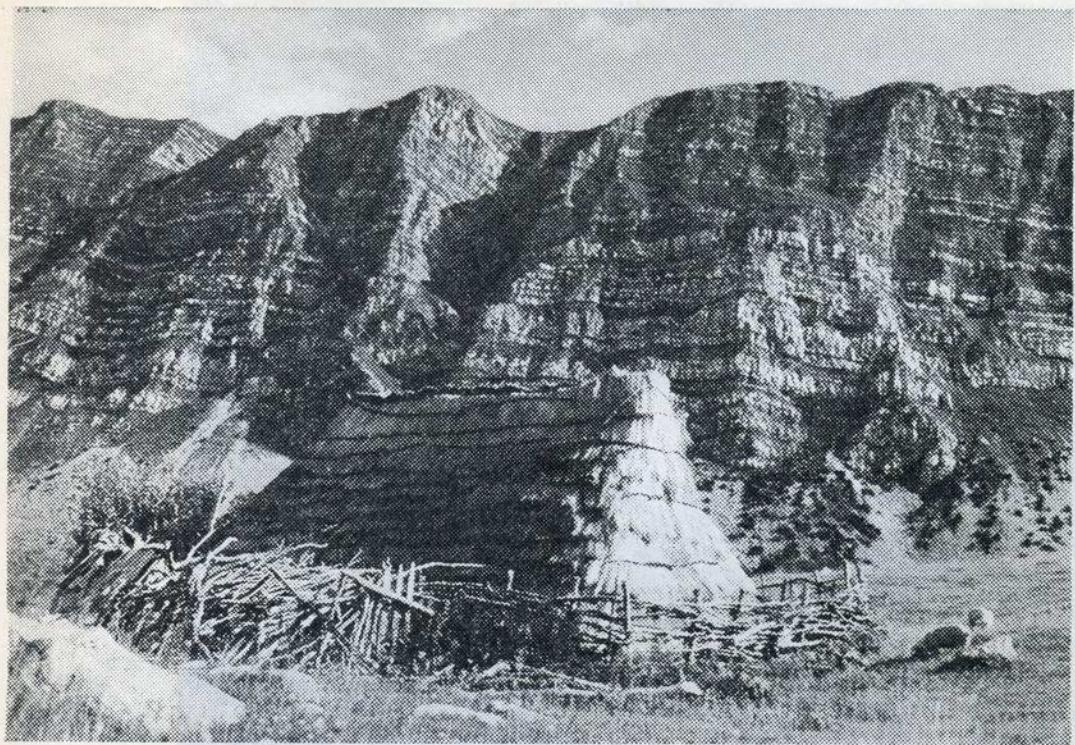
Oba spomenuta umjetnika ostaju nam dužni da u budućnosti proširenjem svog načina izražavanja još više obogate likovno stvaralaštvo o Velebitu.

Slavko Tomerlin (Zagreb 1927), slikar-amater iz Zadra (sin poznatog slikara), pohadao neko vrijeme privatnu školu prof. Roberta Auera. Velebitske motive većinom radi u svečanom jesenjem ruhu, realistički ovjekovječava prirodom nastale oblike ne želeti mijenjati ono što je priroda stvorila, jer je smatra za najvećeg umjetnika. Na nekim svojim platnima izražava fantastične vizije svog shvaćanja svijeta sukobljenog s atomskom erom. Samostalno je izlagao u Malom Lošinju i Zadru velik broj djela od kojih je većina s velebitskom tematikom.

Zanimanje slikara za našu najljepšu planinu i brojna ostvarena djeia s velebitskim motivima postavljaju opravdano pitanje: nije li Velebit zasluzio da se ta sva djela prikažu javnosti na jednoj izložbi i da se tiska monografija cijelog likovnog stvaralaštva naših umjetnika temeljenog na ljepotama Velebita? To bi bilo lijepo priznanje našim umjetnicima, koji su se trudili da nam dočaraju dio velebitskih ljepota, i prilika da pokazemo ono čime se samo možemo ponositi.

Slavko Tomerlin (Zadar): Sjauševac u južnom Velebitu

Lebršnik

Foto: U. Beširović

Pogled s Volujaka

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Volujak je markantan i dominantan planinski masiv, što zajedno sa susjednim planinama Maglićem i Zelengorom čini najljepši i najprivlačniji planinski predio SR Bosne i Hercegovine, a s graničnom Vlasuljom i Biočem spada i u najveće planine dvije susjedne bratske republike, Crne Gore i Bosne i Hercegovine.

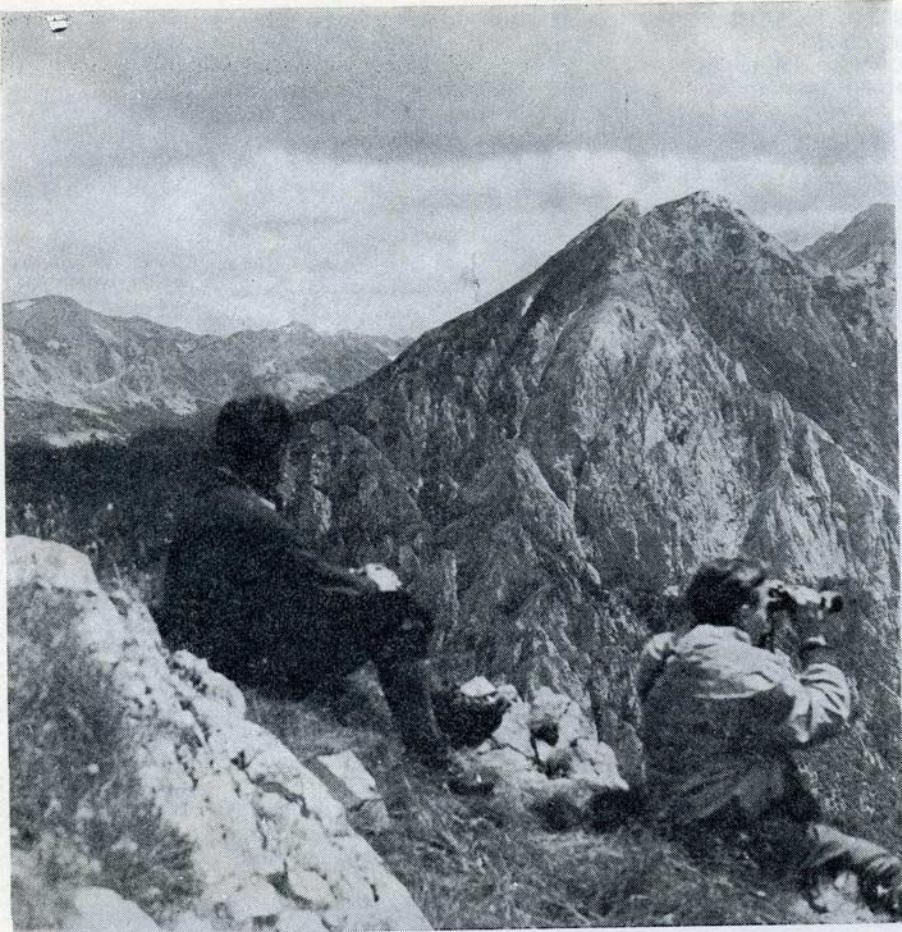
Volujak gledan s ceste od Popova mosta nalik je na zaostali, izgubljeni alpski predio. Visoki kameni tornjevi i sipari Lica, Previće, Badnja, Širokog točila i drugi prošarani su vječnim snijegom.

Da masiv Volujaka nije tako visok, da se nije prijetići nadnio nad Suhu i Tjentište, čovjeku se ne bi ni činilo da su te dvije doline tako niske i tako duboko usječene u strme litice.

Volujak gledan pak sa Čemernom djeluje snažno, neosvojivo i nesavladivo. S te zapadne strane pokazuje se u svoj svojoj visini i dužini. Djeluje kao neprolazna barijera što stalno druguje s oblacima, pa čak i onda kada stenje pod njihovim teretom.

Kada siđe s Čemerna na ušće Jabučkog potoka u Sutjesku, čovjeku se čini da je zaluao, da je u bezizlanom položaju, kao da mu je dalji put zatvoren strmim liticama Volujaka i Tovarnice. Ali ubrzo nailazi na uski prolaz Vratar. Tu su strme stijene, na kojima strše osamljeni borovi kao mrtve straže. Tovarnica i Volujak prišle su si na dohvataruke i tu stale kao okamenjene. I nikada još se nisu srele, iako vjekovima čeznu za zagrljajem. Kamene litice dijeli usko korito vječno prikosne i klokotave Sutjeske. Stijene su je stisle kao zmiju u procjepu. Ovuda su kroz uzak prolaz pored rijeke odavno prolazili danas već isčepli i zaboravljeni karavani i kiridžije, znani i neznani putnici i namjerinci. Danas je prolaz proširen i ovuda jure automobili svih mogućih tipova i registracija.

Uska Prosječenica, kakva je bila prvi godina poslije minulog rata, još se može vidjeti samo na djelima pokojnog Branka Šottre, nenadmašnog grafičara, planinara-smučara, i na rijetko kojoj fotografiji.

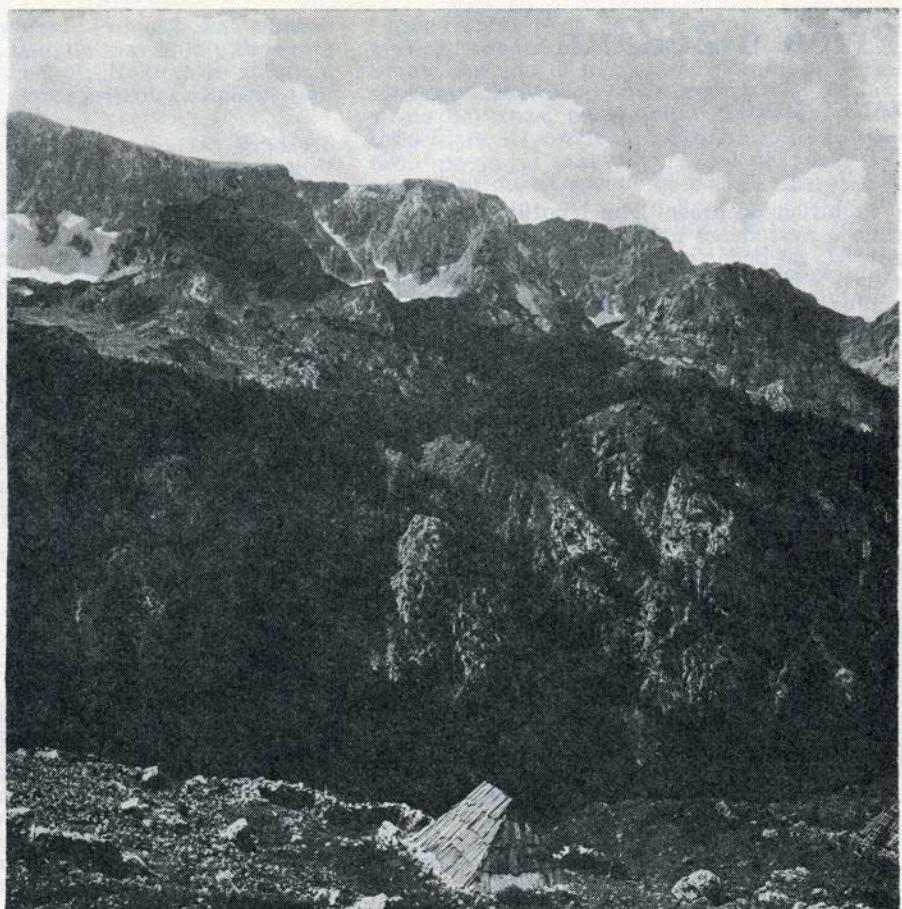
Vratar s
Tovarnice
Foto:
U. Beširović

Volujak gledan s Prijevora, podno Maglića, nesumnjivo djeluje najljepše i najprivlačnije, te neodoljivo izaziva kamero, pero, kist, drhtaj srca i želju da mu čovjek podne u pohode, da otkrije njegove neprohode, tajanstvo, izazov i privlačnost.

Dominantni vrhovi Volujaka: Široka točila (2297 m), najviši vrh, Studenac (2294 m), Previja (2273 m), Badanj (2242 m) i drugi, svoja su lica okrenuli prema istoku i tako je lice cijelog Volujaka okrenuto susjednom Magliću. Razdvaja ih Trnovačko jezero, Suha jezerina i potok Suha od svog izvora do ušća. To i jest jezero, Suha Jezerina i potok Suha od svog izvora do ušća. To i jeste najljepši i najzanimljiviji dio. Priroda je bila nepravedna samo prema zapadnom dijelu Volujaka što ga je sačinila u jednoj boji — sivoj — pa tako djeluje monotono i jednolično. Oduzela mu je ljepotu, ali je to nedoknadiila visinom i dužinom, tako da djeluje im-

pozantno. Južni dio Volujaka čini se kao i da ne postoji. Zapravo, teško je na jednoličnom hrbatu prepoznati granicu između Volujaka i Vlasulje (2337 m), tj. povući liniju gdje prestaje Volujak, a počinje Vlasulja. Uistinu, Volujak se stapa s Vlasuljom.

Volujak je, kao i susjedne planine Bioč, Vlasulja i Lebršnik, izvan domašaja običnih planinara. Planinari koji nisu pohodili ove planine siromašniji su i prikraćeni za nenadmašne i jedinstvene ljepote. Zapostavili su jedno iskonsko carstvo. No, u planu je da se ove planine obuhvate trasom buduće medurepubličke planinarske transverzale planinara Crne Gore i Bosne i Hercegovine. U tu svrhu su nedavno markirani putovi na Volujaku, a predстоji i markiranje drugih pravaca. Planinarska je organizacija također učinila nepravdu ovim planinama, što ranije do njih nije ni jedan put markirala niti izgradila neki objekt namijenjen planinarima.

Volujak s
Prijevora
Foto:
U. Beširović

— 0 —

Iza nas su ostale Trnovačke stočarske kolibe. Već su nisko dolje ispod nas. Čujemo lavez pasa. Podne je. Ljetni dan. Sunce u zenitu. Prži nas u potiljak. Uspinjemo se uz Klekov do. Uspon postaje oštiri, a s njim i napor. Sporo odmičemo. Sparina nas ometa. Ali s usponom se povećavaju i šire vidici i to je podsticaj za uspon, za napor. Prolazimo Marcelov dô. (Čudno ime, ali u specijalki tako piše).

U zraku trepere ševe, poniru suludo i u horu pjevaju, kao da se igraju. Možda su u ljubavnom zanosu. Ovdje je veliko stanište tih veselih ptica pjevica i smjelih letaća.

Pri vhu Kočajina kuka (2126 m) naiđosmo na oveći snježni smet. Ispod njega grgolji voda u obliku potočića. To su ljetni, rekli bismo »sezonski« izvori, jer je maće površ Volujaka bezvodna.

Od Kočajina kuka se hrbatom masiva desno i lijevo, tj. prema jugu i sjeveru, i čovjek i stoka kreću komotno bez ikakva napo-

ra, kao po sljemenu durmitorskog Međeda, ili po zelengorskom Bregoču. Bez napora, jednostavno i vrlo ugodno prošetasmo po plećima velikog gorostasa — Volujačka.

Odavde s vrha može se izvršiti »proziv« svih okolnih planina, jer sa Studenca i Širokih točila pogled seže u nedogled, u beskraj, koji nestaje i utapa se u izmaglici daljina.

Iznad nas oblaci hrle k vrhu Maglića i nedalekim biočkim Vitlovima što strše kao tornjevi. Snježne pjege svuda oko bliješte pod sunčevim zracima, ispod nas su kamene razvale Širokih točila. U njima su duboke orlosjedine, a ispod njih dugi snježnici silaze nisko dolje do žbunova mrke klekovine. Dolje još niže samuje Trnovačko jezero. Odavde mu boja vode izgleda tamna poput zrele trnnine.

Kamo god smo bacili pogled — sve je nov doživljaj. Oči su nam već umorne od tih neizmjernih vidika. Zasićeni smo vidikom tolikih pejzaža. No to je samo trenutno. Volujače, ponovo ćemo ti doći u pchode...

Priča o Zekanu

JANKO DUIĆ

TRAVNIK

Prebirući po prašnjavim i požutjelim papirima u nesređenoj arhivi našega društva, a u potrazi za podacima o prošlosti našega PD »Vlašić« koje će 1977. navršiti punih pedeset godina, naišao sam i na dopis broj 58/55 od 18. studenog 1955. koji PD »Vlašić« šalje Rasmusu Mešinoviću, kovaču iz Travnika:

»Od jeseni 1954. godine kod vas se nalazi na radu konj, zekast, star pet godina, zdrav, skupa s opremom koja se sastoji od novog samara, mutapa, čebeta od vunene deke, oglavine i zobnice od kostreti.

Kako konj, tako i oprema su vlasništvo ovoga društva. Do danas, a tome je više od godinu dana, vi koristite konja i opremu mu.

Odbivši troškove ishrane, a po mišljenju stručnjaka, vi ste, radeći s njim do danas zaradili najmanje 25.000 dinara. Kupovna cijena konja je 28.000 dinara o čemu naše društvo posjeduje originalan račun. Samar je kupljen skupa s kolonom za 4.000 dinara. Mutap od kostreti kupljen je za 3.500 dinara. Zubnicu, oglavinu i čebe cijenimo na 4.000 dinara. Ukupna vrijednost gore pobrojanog iznosi 64.500 — šezdesetetirihiljadepetsto dinara.

Pozivamo vas da u roku od osam dana po prijemu ove opomene isplatite 64.500 dinara na blagajni našega društva, to jest na ruke drugarice K. D., službenice Okružnog javnog tužilaštva Travnik uz istoimeni stočnog pašosa za konja.

Ne udovoljite li našem zahtjevu u određenom datom vam roku, bit ćemo prisiljeni potužiti vas Sreskom sudu Travnik i time vam nametnuti još nepotrebitne sudske troškove koji nisu mali.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar:

N. A.

Sekretar je učena i uvažena glava i cijenjen u Konaku, te nije zgodno da ga spominjem. Sve ovo me podsjetilo na toga našeg Zekana, jedinstvenog člana planinarske organizacije. Kažem jedinstvenog, jer neki kažu da nije bio jedini zekan u planinarskim redovima, te da ih je uvijek bilo, a da ima i danas pogdje koji među nama. Dakle, taj naš Zekan (*Equus montanus*) bio je naš službenik. Da li smo ga vodili u knjizi inventara ili u knjizi članova, nisam mogao ustanoviti. A evo kako je to bilo.

Galica se još uvelike pravila i trebalo je uvijek nešto ponijeti. Tako je u ruksaku, posred kriške sira ili sarne u loncu, bilo uvijek

i eksera, kita, farbe ili pokoja ukradena džezva, deka, pa i aluminijski tanjur iz kantine u poduzeću. Ruksak je tako bio uvijek pun i težak. Išlo se svake subote. Nije tada bilo još ceste, pa se moralno pješice uz Paklarske stine. Lijepo je na Galici, ali nije lako proći Pačlarevo, Dugi put, a još sedam serpentina i to sve pod teškim ruksakom. Zato neki nisu ni silazili nedjeljom popodne, nego su ostajali do druge subote. Ipak, većina je morala sići, makar i u ponедjeljak ujutro, jer bolje i mamuran i neispavan na posao, nego nikako. Tako smo jednom, idući kroz Paklarevo i dahćući pod teškim ruksacima, sreli Jozu Babića kako vodi svoga Cvitku idući iz mlina. Išao je u Babiće, a to je pod samim Dugim putom.

»Pribacite te ruksake priko Cvitka, barem do pod kapelu« reče Jozo.

Nismo se dugo mislili i Cvitko je začas bio dobro natovaren. Kažu da je odonda bježao od planinara »k'o davo od tamjana«. Kad smo već bili na raskršću za Babiće netko se dojeti:

»Ama bolan, Jozo, što ti nama ne bi dao Cvitka da nam istira ovo na Galicu. Platit ćemo ti.« Počeša se Jozo iza uha, pa misli u себи:

»Jest da će se brzo smrknut i valja se po mraku vratit, ali ne bi mi škodila koja staja.«

»Ne moraš ti ni ići s njim, dodade netko. Daj ti nama Cvitka i jedno dite, pa neka ga on vrati.«

To je pomoglo da se Jozo brže odluči i pogodba je brzo bila načinjena. Skidosmo ruksake i sjedosmo dok Jozo ode rastovariti mlijivo i dok se dite opremi. Sigurno nismo bili prvi koji smo tako napravili.

Koristili su se ovim i stari planinari i to veoma često. Ipak, od te subote, ubičajilo se nekako uzimati Cvitka i malog Fabijana da nam istiraju ruksake i skije na Galicu. Ali, Paklari ne bi bili ono što jesu da nisu uskoro tako digli cijenu za konja i dite, da nam se više nije isplatilo. A ni mi ne bismo bili ono što jesmo, kad ne bismo mogli doskočiti Paklarcima.

Otkad se ide na Vlašić traje taj neobjavljeni rat između planinara i ovih mudrih goršata pod Vlašićem, iako jedni bez drugih ne možemo. I, koliko ja znam, mi planinari, izvlačili smo uvijek tanji kraj. Dok smo tako jednom sjedili na Galici i masirali otegnuta ramena od teških ruksaka, Hari će najednom:

»...ji čača njiov! Nemere ovo više vako. Ajmo mi sebi kupit konja!«

Rečeno — učinjeno. Odmah smo zadužili Branka da to iznese u ponedjeljak na sjed-

nici Upravnog odbora. Pronašli smo stotinu valjanih razloga, tako da sam se ja pitao zašto to i ranije nismo učinili. Neki su se stavili u ulogu protivnika ovoga prijedloga i postavljali neugodna pitanja:

»A di će konj ležat? Nemamo mi štale. Ko će konja timariti i 'raniti? Di ćemo držati sino? Kud ćemo s dubretom? Di ćemo ga držati kad dođemo na Galicu? Znate li vi da nam je šupa ustvari ostava? itd, itd.

Pronašavši najbolje odgovore na sva ova nezgodna pitanja, bili smo sigurni da će prijedlog proći. Tako je i bilo. Makar su neki sumnjičavo vrtjeli glavom, prijedlog je usvojen, odredena je maksimalna svota, a Hari i Ibro su zaduženi da kupe konja. Odmah u četvrtak otišli su na pijacu i uzeli finog Zekana. Skupili smo se oko podne, pred kinom, i gledali ga i zagledali sa svih strana. Stajao je svezan za oluk i sam se čudeći gdje je došao i kakvi su ovo ovoliki gazde. Imao je dugu, gustu grivu koja mu je padala preko čela i skroz mu oči pokrivala.

»Ama, ljudi, reče Lesi, ne vidi jadan od ove grive. Valja mu je odrizat, inače će odletit niz Odžino točilo.« (Zekan nije nikada letio niz Hodžino točilo, ali jesu neki drugi!).

Bio je na njemu neki stari samar, koji ga je žuljao na lijevoj plečki, a kolan i kuskun su se toliko izlizali, da ga ja ne bih smio uzjašiti. Hari je (Rahmet mu duši!) otišao u »Elegant«, kod Šefke, i posudio metar. Uzima mjeru Zekanu da mu napravi novi samar.

»Trebat će ga i potkovati«, dodade Zvonko. Odmah smo zadužili Lesiju da ga sutra odvede kod Mešinovića, jer je četvrtkom gužva. Pomislio sam:

»Blago njemu! Došao je u dobre ruke. Neće se jadan više patiti s tim starim samarom i s onim gazdom koji je očito bio nemaran.«

Lesi ga je zatim odveo u privremeni smještaj u jednu napuštenu pojatu na Bašbunaru. Natrgao je jasenovih grana i položio mu. Tako je Zekan proveo svoj prvi dan u novom društvu. Sutradan smo kupili tovar sijena od jednog Vilenčana i Lesi mu je polagao i pojio ga. Došla je i subota i mi smo, predvođeni Zekanom, slavodobitno prošli kroz Paklarevo, objavljajući tako Paklarcima da je ova bitka dobijena. Neki od njih dobacivali su tobobi dobronamjerno:

»Mašala, mašala! Baš ste se lipo ponovili!«

A imali su i zašto. Zekan je bio lijep primjerak svoga roda. Mislim, konjskoga. Još dok Hari završi novi samar, neće mu biti ravnoga. Bio je i dobroćudan, samo je malo frkao uz Dugi put, dok ga je Mirjana uhvatila za rep, da je vuče. Došavši na Galicu, napravili smo mu nadstrešnicu pod jednom omorikom i pokrili je jelovim granama i suhom paprati, da rosa ne pada na njega. Kad se smračilo otišli smo do Kozarevog plasta i načupali sijena da mu položimo. Tako je jedni Zekan, od te subote, išao »uz stine i niza stine«, i svecom i petkom, vukući i noseći

i gore i dolje. Nosio je cement, kreč, gvozdene krevete, madrace, bubenjare za gornje sobe, hranu, opremu, a nerijetko i planinare. Neki nisu čak poštivali ni onu narodnu »Ne jaši niz strmo hajvana«, pa je jedni Zekan provodio teške dane. Upoznao je neke što ga jašu niz brdo, pa je na take rzao, a oni su pazili da mu ne priđu ni sprida ni pozadi. Morali su paziti da ih ne vide Ibro ili Hopa, jer se ne bi dobro proveli. Voljeli su ga kao da su ga sami othranili. Ipak, uza sve napore, Zekan je dobro izgledao. Uvijek smo ga dobro hrani, a ona žaka zobi u šupi nikada nije bila prazna. Čim bi se dopola ispraznila, Hari bi je napunio. Paklarci su za to vrijeme mudro šutjeli, čekali i mislili u sebi:

»Neka, neka. Dojadiće vama Zekan. Di gradanin umije oko ajvana!«

I, kao što to uvijek biva, narod je imao pravo. Kao što u šahu, poslije jednog lošeg poteza sve pode nizbrdo, tako je bilo i sa Zekanom. Uskoro je gazda one pojate na Bašbunaru saznao da smo je bespravno zauzeli i istjerao nas je. Hoću reći Zekana. Smjestili smo ga negdje na Bojnu, a poslije, gdje ćemo drugo, nego u Paklarevo. Bio je prvo kod Kepića, pa kod Luce i, ne znam ni ja kod koga još, dok ga nismo dali Rasimu da ga hrani i da mu radi. Materijala je bivalo sve manje i sve smo ga rjeđe koristili. Neki su ga već bili i zaboravili. Da! U ovoj čaršiji nema uvijek onih što više vode tuđu, nego svoju brigu. Smetalo im je što Mešinović koristi državnjog konja i počela su govorkanja. Neki su čak izmislili kako Mešinović plaća za konja, ali da te pare ne završavaju u društvenoj blagajni. Da belaj bude veći, potpredsjednik društva bio je šef UDB-e. I do njega su došla ta govorkanja i on je (a zašto je policajac?) pokrenuo pitanje Zekana. Tako smo došli do dopisa broj 58/55. Naravno da Rasim nije htio ni čuti. Koja bi budala hranila konja, a da mu ne radi. Uzeo je Zekana i doveo ga Hariju pred radnju.

»Jesi ti viđo ovo, reče Rasim pružajući dopis. Sto vi mislite, da je Rasim šenuo. Sesetićetiripojljade! Evo vam vašeg Zekana i da mi niste više ni navirili. Inače će nekom glava na nakovanj.«

Tu se trefio i Čečo i Hari, i omi se samo zgledaše.

»Vidiš li ti, moj Čečo, kako iksan more stradat ni kriv ni dužan. Tako ti je! Dobar i budala na istoj derđi! Ja se pobrino da ajvan ne skapava pod tudim strijama i da dobije krov nad glavom, a sad ispada ko da je neko tijelo državu pokrast. E, neće, vala!«

Hariju je već svega bilo dosta, još otkad je onaj Udbaš počeo da nas ganja zbog konja. Pritvorji radnju, spusti napola roletnu i sa Zekanom pravo u Gornju čaršiju, te ga sveže za vrata društvenih prostorija. Bila je to mala bosanska kućica, pokrivena šindrom, a nalazila se na glavnoj ulici, uz Hadži-Alibegovu džamiju, preko puta Gradske kavane. Kasnije je jedan pijani šofer provalio unutra sa svojim

kamionom i tako smo ostali bez prostorija. Svezavši Zekana, Hari je krenuo put stanicu, do sekretara (sekretar je imao kancelariju kod željezničke stanice, u kući Milke Pimpilove) i viknuo s vrata:

»Eno vam vašeg Zekana!«

Dodao je još tri riječi koje nisu za tisak i otišao. Sekretar zamolio je stranke da sačekaju i pode da vidi. Kad tamo, stoji Zekan svezan za bravu, a djeca se okupila i hrane ga kiflama i žutim Unrinim sirom iz školske kuhinje. Iste večeri, odmah iza akšama, održana je sjednica Upravnog odbora, dok je Zekan stajao pozadi, pod trabozanima, i čekao svoju sudbinu. Odlučeno je da se proda.

I prodaše ga jednog prohladnog četvrtka na travničkoj pijaci štono se Luka zvaše. Otišao je s njim i ular za koji smo ga toliko puta teglili uz te Paklarske stine. Formalnosti na dumrukani brzo su obavljene i Zekan je dobio novoga gazdu. Uzjaha ga novi gazda i požuri »priko Mälte« da se zavidna dočepa Dubokog, tamo negdje pod Krstacem. A mi

smo se bojali da gazda ne svrati »Kod Rajića« i da se ne napije, kako je to običaj kod naših seljaka, kad se četvrtkom vraćaju kući. Onda užašu na svoga konja, koji ih doveđe pravo pred kuću i zarže, te ukućani izađu i skinu gazdu s konja. Da je novi Zekanov gazda tako učinio, Zekan bi ga, ne znavši za novu kuću, doveo pravo pred društvene prostorije. I što bismo onda s dvojicom. Bit će da je ipak bio dobar čovjek, jer Zekana više nikada nismo vidjeli.

Tako je otišao naš Zekan koji nas je tako vjerno služio. I nije jedini što dočeka takvu sudbinu. Koliko je nas zvekana što vučemo i teglimo više no zekani, pa kad više ne možemo, odbace nas »k'o staru papuču«. Još dodaju: »Nisi nikad ni valjo!«. Valjda tako mora biti. Sreća je za našeg Zekana što on svega toga nije ni bio svjestan. Čak mislim da mu je bilo lakše s novim gazdom nego s cijelim Upravnim odborom, Nadzornim odborom i Sudom časti našega slavnog PD »Vlašić«.

OBJAŠNJENJE MANJE POZNATIH RIJEĆI

sāmār — (grč.) drveno teretno sedlo koje se stavlja na tovarne konje, ispod drveta je slamarica mūtāp, mūtab, mūtāf, mūtāv — (perz.) — pokrivač od kostrijeti preko samara

ćebe — (tur.) grubo izatkan pokrivač od vune kōlan — (tur.) pojaz koji drži sedlo i samar čvrsto uz konja, poprug, pojaz na odijelu

zobnica — torba od kože ili kostrijeti u koju se stavi žito i objesi konju oko vrata dok jede

kōnak — (tur.) kuća, dvor, palača, konačište, noćenje

Konak — u Travniku, bivša vezirova rezidencija, srušena; danas istoimena kavana u blizini bivšeg Konaka

Galica — južni predio Vlašića
dževza — (tur.) bakrena posuda, ibrik za kuhanje crne kave

māmuran, mahmuran — (ar.) bunovan poslije uživanja alkohola

mlivo — brašno
dubre — (tur.) ustajali i nagomilani stočni izmet, stajsko gnojivo

kūskun — (tur.) kaiš od sedla koji je provučen ispod konjskog repa da čvrše drži sedlo, podrepnica, podrepnica, uzica ili vrpca od vune na ženskim kapama koja je provučena ispod pletenica na potiljku i tako kapu drži da ne pada na čelo rāhmet — (ar.) božja milost, pokoj; plodonosna ljetna kiša

Bašbunar — vrelo pod Kajabašom, u sjevernom dijelu Travnika; danas naziv za cijeli dio grada Bojna — južni dio Travnika, na obroncima Vilenice

bēlāj — (tur.) nesreća, nevojla, muka, bijeda; rusvaj, čudo; gadno, ružno vrijeme; davo, vrag

šenuti — skrenuti pameću, skrenuti s uma, poludjeti

iksān, insan, ihsan — (tur.) čovjek, čeljade, ljudski stvor

derēđa — (ar.) stupanj; položaj, stanje
ājvan, hajvan — (tur.) živinče, životinja; stoka, marva

strija — streha (ikavска varijanta u kojoj je glas h zamijenjen sa j. To je česta pojava, naročito kod kršćanskog živilja kojemu je glas h stran i u izgovoru se ispušta)

vālā, valah, valah, valaha — (ar.) bogme, bogami; baš, e baš

šindara, šindra, šimla — (tur.) cijepane jelove ili hrastove daske kojima se kuće pokrivaju. S jedne strane su po dužini izlijebljene, a s druge istanjene

ākšam — (tur.) prvi večernji mrak, sumrak; večernja molitva kod muslimana

trabozani — (grč.) debeli kočići kojima seograduju stepenice; balustrada; drveno stubište s verandom koje služi kao ulaz u kuću

ūlār, jular — (grč.) oglavina i povodac za konja od užeta

dumrukāna — (lat.-perz.) carinarnica, trošarinska stanica; prostorija na stočnim pijacama gdje se u pazarene dane nalazi poreski službenik koji ovjezrava kupoprodaju stoke i naplaćuje porez

Malta — prijevoj između Travnika i Polja gdje je nekada vršena naplata poreza na promet

Kod Rajića — gostiona koju je nekođ držao Rajić, pod Brizikom, kod Sadikova bunara

Literatura:

1. Rječnik hrvatskosrpskog književnog jezika, Matice Hrvatske, Matica Srpska, Zagreb, Novi Sad 1967 (Svezak I i II).

2. Abdulah Škaljić: Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Svjetlost, Sarajevo, 1966.

OBAVIJEST ČITAOCIMA

Ako još nište poslali preplatu za 1977. godinu, pošaljite 100 dinara čekovnom uplatnicom Plaminarskom savezu Hrvatske na račun broj 30102-678-5535 (preplatnici iz BiH na broj 10102-678-710 za PS BiH).

OBAVIJEST SURADNICIMA

Molimo suradnike da uz poslane članke prilože broj svog žiro računa, a također broj i točan naziv žiro računa svoje općine na koji se doznačuje porez za autorske honorare, jer inače redakcija ne može honorare isplatiti.

Island – zemlja leda i vatre

Zapažanja s jednog turističkog putovanja

VLADIMIR DUMBOVIĆ

ZAGREB

Na prekoceanskom putovanju za New York (vidi NP 1976, 215) zadržali smo se jedan dan na Islandu. Spustili smo se na aerodrom u Keflaviku i razgledali glavni grad Rejkjavik i obližnje novo naselje Hveragerđi. Naš putopis se odnosi uglavnom samo na ovaj dio Islanda.

Island, što u prevodu znači: zemlja leda, jest otok velik kao SR Hrvatska i SR BiH zajedno ili oko 40% površine Jugoslavije (103.000 km²). Slabo je naseljen, ima svega oko 200.000 stanovnika, i od toga skoro polovicu u Rejkjaviku. Ostalo su mala naselja po rubnim uravnjenim dijelovima u primorju, a ima i pojedinačnih farme. Nenaseljeno je oko 42% zemlje. Unutrašnjost otoka je bez naselja zbog negostoljubivosti prirode, a sjeveristočna obala je najslabije naseljena zbog nepristupačnosti i strmih obala. Island je od 1944. nezavisna država (republika), a prije je bio u sklopu Danske. Budući da se nalazi u sjevernom Atlantiku, ima veliku stratešku važnost.

Island — otok leda

Island je planinski otok, čiji vrhovi se penju i preko 2000 mm. Najviši vrh je Öræfa (2120 m). Znatan dio otoka je okovan ledenjacima i vjećitim snijegom. Poljoprivredne površine se nalaze u uzanim primorskim prostorima, a veći ih je dio pokriven pašnjacima. U stočarstvu, koje je važnije od ratarstva, najvažnije je ovčarstvo, koje daje kvalitetnu vunu. Razvijeno je i konjarstvo — mali kojni poniji. Od poljoprivrednih kultura na prvom je mjestu knumpir. Povrće i voće se uzgaja uglavnom u staklenjacima. Jedan smo takav veliki staklenjak vidjeli u naselju Hveragerđi.

Island u svojim sjevernim dijelovima dotiče polarnicu i zato ima fenomen bijelih noći i noć dugu tri mjeseca. Rejkjavik je sjeverniji glavni grad na svijetu. Nalazi se nešto iznad 64. paralele, što je sjevernije od Oslo, Helsinkija i Lenjingrada, koji su na 60. paraleli, i Stokholma, koji je na 59. paraleli.

Zahvaljujući toploj golfskoj struji u primorskim niskim dijelovima Islanda je relativno blaga klima tako da je srednja godišnja temperatura zimi tek nešto ispod nule. Islandom doduše veći dio godine vlada bijela ledena pustoš, ali u vegetacijskom periodu, u proljeće i u ljetu, nizinski se dijelovi zazelene, a to omogućuje poljoprivredu i stočarstvo. Na Islandu postoji dan koji traje tri mjeseca (V, VI i VII mjesec). Sunčano

svjetlo prekida samo naoblaka, ali je danje svjetlo neprekidno što pogoduje razvoju rastlinja u vegetacijskom periodu.

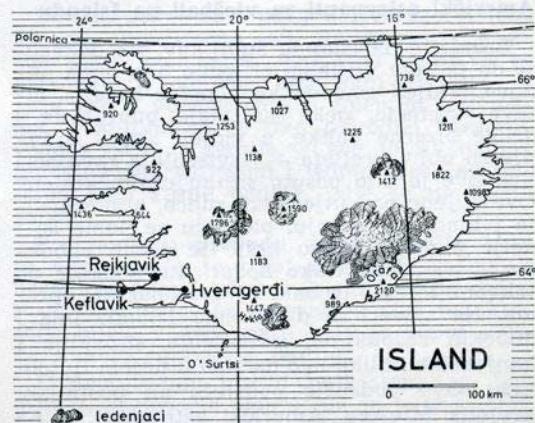
Na Islandu smo bili krajem IV mjeseca. Dan je bio sunčan, ali hladan i vjetrovit, slično kao za bure u našem primorju.

Island — Otok vatre

Vulkanizam ili učinci vulkanizma, vulkanski krajolici, druga su bitna fizionomska značajka Islanda. To su više manje stožasti oblici reljefa kao posljedica vulkanskih erupcija. Boje su crne ili tamno sive i mrke od bazalta, vulkanske lave. Stoga je opća slika Islanda crno-bijela. Samo u doba vegetacije krajolik razveseluju površine zelenila, kada i bazalt donekle izmjeni svoju boju, jer na njemu ožive lišajevi.

Premda je taj bazalt sumorne boje, on nije sterilan. Vulkanjsko tlo je neobično plodno, jer sadrži minerale potrebne za rast biljaka. Zbog toga je veoma plodno tlo i na Siciliji podno vulkana Etna, zatim na Javi u Indoneziji, u Japanu i drugdje, pa su ovi krajevi unatoč potencijalnoj opasnosti od vulkanizma gusto naseljeni. Ova se pojava u stanovitom stupnju nalazi i na Islandu. Iz autobusa smo vidjeli ovce kako pasu na crnom tlu.

Vidjeli smo još jednu zanimljivu pojavu. Kada smo na pola puta za Hvaragerđi izašli iz autobusa da razgledamo kraj, pošao sam do crnih stijena bazalta da uzmem nekoliko njegovih komada za mineralošku zbirku. Začudio sam se kako je bazalt na dodir bio mekan, mogao sam da prste utiskujem u nje-

Fumarole u bazaltnom terenu

ga. Površinu bazalta pokrivaju naslage lišava, koji za topnih dana ožive.

Na Islandu je poznati ugašeni vulkan Hekla (1447 m). Posljednji put je proradio 1947. godine. Saznali smo da je opet proradio poslije našeg povratka u domovinu i izbacujući vulkansku prašinu nanio veliku štetu obližnjim pašnjacima (1970). Ovaj puta nismo vidjeli Heklu, jer je bila u magli. Južno od Islanda se nalazi manji arhipelag, koji je zanimljiv, jer je tu od podmorske erupcije 1963. godine nastao novi otok Surtski, visine oko 170 metara.

Američki astronauti su vježbali na Islandu

Bazalt je na Islandu šupljikav, što dokazuje da je lava prilikom erupcije bila puna plinova. Vidjeli smo velike komade bazalta, čitave gromade, neke su imale bubrežaste i druge bizarse oblike, a vidjeli smo i uravnenih oblika reljefa — uzvišenja s ravnjacima. Sve je bilo posuto sitnim crnim kršjem. Ove stijene pod utjecajem sunca, atmosfera i hladnoće pucaju, otkidaju se, lome se i dalje mrve. Njihovo krše je oštrelj rubova pa je po njima teško hodati. Za hodanje po takvom terenu trebala bi planinarska oprema. Na sjevernim dijelovima Islanda ima i dubokih raspuklina, udubljenja, provalja i kanjonskih oblika kao da smo u našem ljutom kršu. Ovo područje podsjeća na pustinjski krajolik Mjeseca. Američki astronauti su na

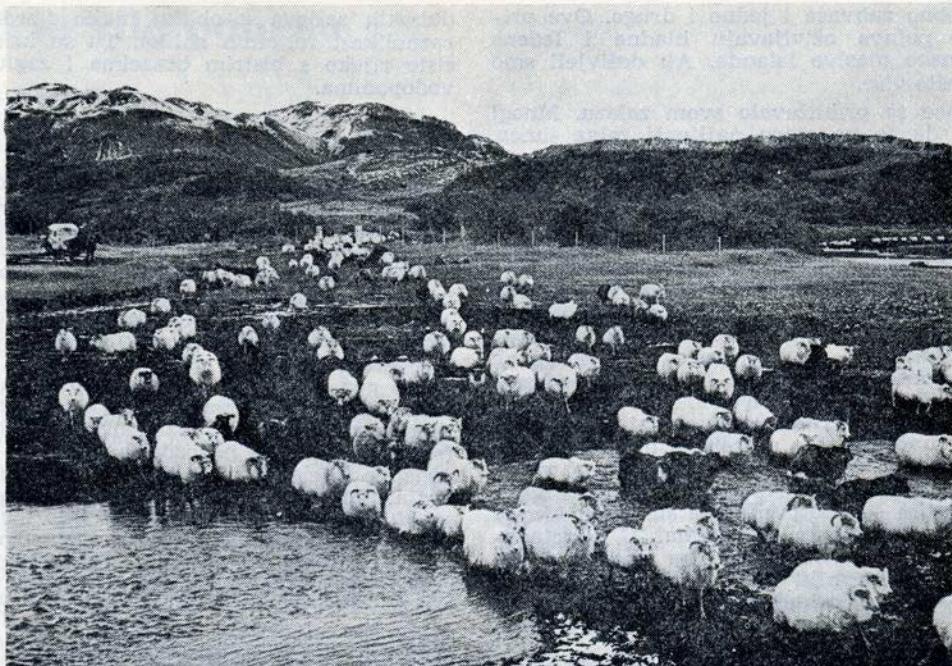
takvom području vježbali za aluniranje. Na jednoj fotografiji smo vidjeli američkog astronauta Neila Armstronga i druge astronaute pri ovakim vježbama (Armstrong je bio prvi čovjek koji je nogom stupio na površinu Mjeseca, 1969. godine).

Bazalt ima višestrukú primjenu. On je građevni kamen Rejkjavika. Neke zgrade su crne boje, jer su građene od tog kamena, npr. zgrada parlamenta. Bazalt se nadalje upotrebljava za gradnju puteva, za nadgrobnike, za ograde i sl. On daje arhitektonsko-urbanističku fizionomiju Rejkjaviku.

Postvulkanske pojave

Da je Island »otok vatre« dokazuju i mnogobrojne postvulkanske pojave. To su: a) izvori vruće vode; voda je tako vruća da se u njoj ne može držati ni prst, b) izbijanje plinova, napose vodenih para (fumarole), c) ključanje vrelog mulja i d) nadasve čuveni gejziri (vrući vodoskoci). To dokazuje da Island vulkanski još nije mrtav. Zbog toga smo prije rekli da je Hekla ugašeni a ne mrtvi vulkan.

Na Islandu ima vode u sva tri agregatna stanja: u krutom stanju kao led i kao smrznuti snijeg; u tekućem stanju (izbjija s temperaturom i preko 100 stupnjeva Celzijusa) i u plinovitom stanju kao vodena para.

Islandski pastorale

Island ima geotermičke izvore

Ta vruća prirodna voda se iskorišćuje za grijanje nastambi, poslovnih prostorija i stanjenika. Zbog toga ima u Rejkjaviku malo dimnjaka na kućama, a i oni koji postoje, ne dime se, naime oni su za svaki slučaj, ako bi zatajilo »prirodno« centralno grijanje. Na jednom uzvišenju na periferiji Rejkjavika stoje veliki rezervoari, gdje se skuplja prirodna topla voda, odakle se cijevima vodi u grad radi grijanja.

»O veličanstvene pustoš!«

Mi smo došli rano ujutro avionom na Island iz Belgije (Bruxellesa) — u Keflavik i dalje se autobusom odvezli u Rejkjavik (oko 50 km). S lijeve strane gledamo atlantsku obalu s malim naseljima, a desno uravnjenu crnu ploču kao neko polje pod bazaltom. Daleko na horizontu nazirale su se planine pod snježnim pokrivačem. Cijelu noć smo proveli na putu a također i noć prije. Budući da je tih dana još uvijek cijeli svijet bio pod dojmom iskrcavanja prvih ljudi na Mjesec, ova crna monotonija površina dočaravala nam je Mjesec'ev pejzaž. Sjetili smo se Armstrongovih riječi, kada je nogom stupio na Mjesec: »O veličanstvene pustoš!«. Putujući tim krajem na časak smo se osjećali kao da smo na Mjesecu. Naskoro se trgosmo od tog sanjarenja i shvatismo da smo na Zemlji,

jer smo s druge strane ceste vidjeli niz kućica s raznobojnim krovovima, što također karakterizira i Rejkjavik. Krovovi kuća čine pravi kaleidoskop boja. Budući da na Islandu veći dio godine vlada sivilo, naoblaka i k tome monotona izmjena bjeline (snijeg i led) i crnije (crni bazalt), Islandani šarenim krovovima nastoje razbiti ovu monotoniju. Napomenimo još da na Islandu nema šuma i da se sada čine napori za pošumljivanje. Drveće je još uvijek rijetkost.

Hveragerði kao velika kemijska tvornica

Poslije podne smo pošli u Hveragerði (oko 50 km jugoistočno od Rejkjavika). Kada smo prošli pola puta, imali smo dojam da se približujemo velikoj kemijskoj tvornici iz koje suklja vodena para u golemim količinama. Međutim, to je bilo prirodno izbijanje vodene pare iz zemlje, a sve to na domak površina pod snijegom i ledom. Crne su bile samo jako strme padine, gdje se ne hvata snijeg.

Rejkjavik u prevodu znači »zemlja koja se dimi« (koja se puši). Irči i Skandinavci naseljuju Island od 8. i 9. stoljeća pa dalje. Prvi doseljenici su nazvali ovako taj kraj zbog bijele vodene pare koja je poput velikih dimova sukljala iz zemlje.

U neposrednoj blizini Rejkjavika, na licu mjesta, osvijedočili smo se da je Island »otok leda i vatre« u pravom smislu riječi. Pogled

istodobno zahvaća i jedno i drugo. Ove prirodne pojave oživljavaju hladne i ledene planinske massive Islanda. Ali doživjeli smo još nešto više.

Sunce se približavalo svom zalazu. Mnogi kažu, da je na moru najljepši zalaz sunca, kada se užarena okrugla ploča jarkih boja približava horizontu. Nešto slično smo doživjeli i ovdje na Islandu. Vidjeli smo njegove planinske vrhunce u neobično oštrom kontrastu: s jedne strane su bili obasjani suncem, a s druge strane u sjeni. Igra svjetla i sjene u gigantskim razmjerima, kakvu pogledje nalazimo i u našem primorju, npr. gledajući golemu planinsku stijenu Biokova kod Makarske. No još nešto više. Sunce se reflektiralo od ledenjaka i ravnjaka pod snijegom. Dok se u našem primorju sunce odražuje u zlatnom tragu na površini mora, ovdje se sunce zrcalilo u srebrnastom sjaju. Sve ove kontrastne pojave — bijelo-srebrnaste plohe, bijeli dimovi vodene pare i crne stijene bazalta — upotpunjavale su jednu himnu prirodi i njezinim ljepotama. U vegetacijskom periodu zelene plohe sa stadima ovaca daju još čarobniju sliku tim krajevima. Island — unatoč oskudnom geografskom inventaru — ostavlja neizbrisive dojmove i omogućava doživljaje koji se dugo pamte.

Island je zemlja ribarstva

Ribarstvo je glavno zanimanje stanovništva Islanda. Velike količine riba i njihovih prerađevina idu u izvoz. Ribarstvo je osnova blagostanja i visokog standarda zemlje. Kada je sezona ribarenja, tada svi rade na ribi, od profesora fakulteta i primabalerine u operi pa sve do staraca i djece. Vidjeli smo naprave za sušenje ribe na otvorenom.

Island — zemlja najčistijeg zraka na svijetu

Dok druge zemlje muku muče sa zagađivanjem životne sredine, na Islandu taj problem ne postoji. Island nema ruda, nema sirovina, nema industrije, nema kućnih dimnjaka, nema željeznica, nema prenaseljenosti. Zbog toga se naziva »sanatorijem svijeta«. Islandani su najzdraviji narod svijeta. U Rejkjaviku smo u podne vidjeli kako se ljudi sunčaju i kupaju u otvorenom bazenu, dok smo se mi u isto vrijeme tresli i stiskali od hladnoće.

Island ima velike turističke perspektive

Island ima prirodne osnove za razvoj turističke privrede. Imat će goleme fond nepatvorenih prirodnih ljepota. To su već spomenute i opisane postvulkanske pojave, zatim bijele površine pod ledom i snijegom, to su djevičanske ljepote ledene pustosi, a atraktivnu nadopunu daju zelene površine u vegetacijskom periodu. Island ima planinskih jezera,

dubokih zaljeva u obliku malih fjordova i raznolikost reljefnih oblika. Tu su kristalno čiste rijeke s bistrim brzacima i zaglušnim vodopadima.

Riblji ručak

Na Islandu smo doživjeli nesvakidašnji turistički dogadjaj. Prireden nam je bio ručak u Rejkjaviku. Mislimo smo, da će to biti običan ručak za turiste, kako to obično biva u takvim zgodama. Međutim, čekalo nas je ugodno iznenadenje, prava demonstracija islandskog kulinarstva. Pred nama je bio servirani velik broj raznovrsnih jela na biranje. Svaki je mogao uzeti što je htio i koliko je god htio. Bilo je preko 40 vrsta jela, većinom hladnih. Prevladavala su riblja jela ili riba priređena na razne načine. Bilo je i fantastičnih imena nepoznatih jela, npr. neke dugačke bijele niti kao slijepljene po svojoj dužini, koje su se topile u ustima. Islandani su kitolovci pa je medu jelima bilo i kitovine, zatim konzervirane ribe u raznim oblicima. A u tome su Islandani specijalisti kao rijetko tko. Bilo je također nekoliko vrsti ţejeva u raznim bojama; kada se zarežu drhte kao hladetina, a prozirni su da bi se kroz njih moglo i čitati. Kratko rečeno, pred nama je bio šaren mozaik raznih jestvinja. A bilo je: uzmi što hoćeš i jedi koliko hoćeš. Jela su bila vjeran odraz nacionalne ekonomije, čiju osnovu čini ribarstvo. Ni u jednoj drugoj zemlji dosad nismo doživjeli da bi nacionalna kuhinja tako u velikom stupnju došla do izražaja kao ovdje. Možda donekle u Japanu ili u Kini, ali tamo se stavlja na volju: hoćeš li domaću ili evropsku hranu, no to je samo u određenim količinama. A nacionalna kuhinja to je baš ono što turisti traže. Ne znamo da li je ovakav bogati riblji jelovnik odraz blagostanja u Islandu ili služi kao turistička propaganda za njihov turizam, no bilo kako bilo on je svakako dobra propaganda.

Kao nadopunu da još kažemo, da nam je u Hveragerdiju nakon razgledavanja njegovih interesantnosti bila priređena zakuska s desetak raznih jela, s čajem i crnom kavom. Međutim mnogi od naših nisu više polagali pažnju na ovo, jer nisu osjećali potrebu za jelom nakon obilnog ručka o podne. A još nas je čekala i večera u hotelu.

Vratili smo se u Rejkjavik i požurili da se u našem hotelu odmorimo i da prospavamo još malo noći, jer je u 2 sata poslije ponoci bio predviđen odlazak na aerodrom. Ujutro smo bili već na domak Sjeverne Amerike. Iz aviona desno vidjesmo konture Grenlanda, najvećeg otoka svijeta, s njegovim snježnim i ledeni pokrivačem. Naskoro ugledasmo Labrador i estuar (golemo ušće) rijeke sv. Lovrinca. Za kratko vrijeme — nakon 8 sati leta — spustili smo se na aerodrom »John Kennedy« u New Yorku.

Kad te vile ponesu

PETAR TABAK

SPLIT

Kako bih inače: moram početi s onim urocima koji su za svakoga življeg pričanja začinjali razgovore stare Jakice.

Ali, reći ćete: gdje ti je tu planinarenje?

Polako, dragoviču moj. Ima ga i tu. Još nisam ni počeo nit završio ovo pripovijedanje. Ja će ponavljati sve po redu, ili po sjećanju što je i kako je bilo, a na tebi je da pronađeš pravu riječ i osjetiš bilo strasti.

Po urocima koji su klijali po Moseću, po Promini, po Prologu, u Mosoru i na Kozjaku nikada ne bih postao što sam postao. Jer, ako se tu ne petljahu vuci u zaglušnim noćima ili fijukahu jezivo bure u proplanke, jesu lepršale vile. I to samo kakve! A njima ni Šimić, niti ikoji hajduk nije mogao ništa. Kako bih mogao onda ja, kada za najsitnije mrkloće tražim dvostruk pokrivač. Bjež, braće! od toga ni koraka.

Ali stara Jakica od svojih pričanja nije niti pokušala odustati: Stric Mile joj je sveudilj, kao stari vrag pratio dubok snijeg od jednoga, i do dva! metra. I ništa mu nije bilo. A moglo je.

Meni san polagano kapao na oko i misao se carila u duši: Pusti, budalo plašljiva. Kad sve to može stric Mile, i ne bih mu ništa, može svatko drugi. I ja sam u mislima, ili u snu — tko da sada to odgoneta — gazio goru i uhom slušao vile i vilenjake na svojim ročištima. I vikao sam kroz mrkljinu: Jakice, gledaj kako se gazi gora. Stric Mile je davno zastao. I nema ga više. Gdje stade — ja na stavljam; što otpočne — ja će dovršiti.

To je, kada ti netko vječno dipli o planini, a vrag ti nikako da dade mira.

Pa da nije »zabranjeno voće« najslade!

I na dlaku je kasnije bilo ovako: konji porasli i počeli uticati iz štale. A stara Jakica ljutita izlazi ispod somića, izviruje na prozorčice, napetih vratnih žila tura glavu u prostor i sipa svijetom glasinu: »Perice, Perice, kamo te i kud vrag odnese?!« I tužila se komšinicama: »Nema ga po vas dan, tužna ti sam za njime. Baš da se u strica Milu uvrgao.« Pa da nisam, kad mi ga je ona u srce zarila i vilenjacima i vilama začinila. I svu si o tome govorkali, i čudili se, i smijali se.

Kako je u govorkanju uvijek pola istine, znalo se da sam počeo odlaziti u planine.

Samo kud i kamo polazi, brigala se Jakica, zanovijetale su susjetke.

A meni je bilo draže da sam sâm i da nitko, pa ni vile! ne znaju kamo idem i kuda pješaćim. Činilo mi se da sam tako sretniji i sigurniji od majčina pogleda i sličniji stricu Mili. Jer njega nije pojela planina. Kako bi onda mene?! A kada te uhvati drhtavica —

pokrivač nada se! I stric Mile umicao je nijem kao grob i selu, i ženi, i materi rasplakanoj, i razjarenu popu. Zašto baš tako? Kada bi sada htio i mogao ustati iz groba! Tko može lagati da mu je bilo bolje u kamen zaticati staračke noge i kosti no ostati među ljude i uz toplo ognjište!

A on se, vidite, ponašao drukčije.

»Tako i ovo moje drle, svetoga mi Nikole Putnika, sam vrag može svrnuti od nauma. A umije čudne stvari.«

I umovao sam.

Tko to može poreći da me iz kuće tjerahu uroci strica Mile? Kažu da se oni nasljeđuju. I snagu da srcu daju.

Kada čovjek nešto naumi, i izvrši!

I kada ti na mjestu mesta nema, tražiti ga je drugamo.

Kako se sve to u meni odigralo po starome rifu! Novo nagnalo i pritislo sve oko mene, a meni stare diple u usima. I bjež u goru, kako je to radio stric i strica stric i tko to već zna otkada.

Kažeš: nema mjesta; nema u gradu, nema na ulicama, nema u sobetinama i salonima? I nema! Dragoviču moj, sve ti je ovđe nabijeno kao u šipku: i ceste, i trgovi, kina i kazališta, pa kancelarije, pa učionice. Grad ti je to. Molim: sva su mjesta zauzeta. A ti, ako nisi takav kakvi su ostali, ostaj postrani. Ali će te uzbuditi Jakičine priče, ali će te ponijeti Miline vražbine, ako te ne zanesu predavanja Profesora. A taj se umjesio kao voda u tijesto, u sve ti je pore zabio niti, i uz svoje rudo čvrsto upregao. I kako da onda porod Milin bude i sretan i zadovoljan u preši svijeta koji postaje skučeniji i sličniji kutijici od sardina?! Jok, i nikada!

I kada ti nešto pod srcem nije u redu, kada davi podvezana kravata i pritješnjuje nabijena robetina i smeta izglačano, uštirkano, očišćeno, drekne nešto u tebi, brate moj; nagnane te u viku: Striče Mile, ima li još mjesta ugori?

Bog s tobom, luđače! Otkuda se i otkada se to gora napunila svijetom?! Na njoj je, u njoj mjesta koliko i kamenja, i lišća, i želja. A toga ti u gori ne fali. Ima, imam, imam mjesta! Pa ti se još k tome uplete Onaj s katedre, koji nije vjerovao ni u vile nit vilenjake, ali jest u mogućnosti svojih kazivanja.

I opet ti kažem: Ako i kad zatreba — pokrivač na glavu! Ali ga možeš — kada ti je srce od čelika i volja takva da brda valja — i s glave!

I tko ti išta može?!

»Tamo se ti, derane, šaptala je stara Jakica, tamo se ti iživljavaš? Tko zna, možda i vičeš?«

A što onda, ako je samo sloboda toliko beskrajna?!

Hej, Profesore, ded onu iz »Čete:«

»Oro gniazdo vrh timora vije

Jer slobode u ravnici nije.«

Nije bio maštari kao stara Jakica, ali je bio zanesenjak Milina kova, taj moj Profesor kojeg proždere crv sumnje i bijesa na sebe. Ali je imao riječ. A njome možeš brda prenijeti. I on ih je prenosio u nas. Pa da ja ne nastavim gdje on stade?!

Pa znate li što je čika Jova naglašavao?

»Gde ja stadoh — ti ćeš poći!«

»Što ne mogoh — ti ćeš moći!«

»Kud ja nisam — ti ćeš doći!«

»Što ja počeh — ti produži!«

»Još smo dužni — ti oduži!«

Baš da je te riječi pokrao s usta strica Mile i gospodina Profesora! Ubrijote i Jakičine priče i eto me u gori kao od rođenja.

Pa, kada si krenuo u planine, svak će te pitati: Kako je to u gorama?

Kako, pitaš. Kao u kamenjaru, kao u šumi, kao u snijegu, kao pod olujama i oblacima, a i pod suncem neodoljivim.

Vrijedi li ljudikati uopće o divljinama, o makiji, o šipragu i švarju, o klekovinama i, recimo, o survinama, o visinama, i jame ubrote, te bezdušne bezdanke? Da ne vrijedi trošiti riječi! Ali je bolje krv dati i vrijeme strošiti, i snage iscrpsti, pa i do iznemoglosti! i znojem pokvasiti svaku stopu u kamenu. Neprocjenjivije je biti u planini, samo kada te uhvati, ponese, zanese. Onda, brajane, i ne pitaj za gore, nego ih kusaj, i imaj u umu, i u srcu, i u duši, i svakoj čestici svojega bića.

Pusti to što zatravljenja Jakica više i kuka: »Perice, Perice, diko moja, budi dobar. Ne tuci se. Ne skitaj se. Čuvaj se, rano moja. Prekrsti se.« Tako je to bilo donedavna. Nema više: pokrivač na glavu niti vile će banuti s oblaka. To je sve prošlost koja tek da nađe mjestance u sjećanjima. Sada ti je, vidiš i sam: penji se i spuštaš niz greben. Ako i mišlu kreneš ustranu, posrne ti nogu. A ispod tebe je bezdan. Kako da te u toj nevolji spasi materina briga u srcu i sumnja u oku? Bježi, brate moj. Tu ti ni uroci ništa ne vrijede, mada su te potjerali da se penješ i spuštaš kamenjarom. Iskustvo ti je sve. Ako ga nemaš, još se možeš naučiti. A zar me On nije dovoljno upućivao i vježbao s nama i koješta naviještao u svojim znanjima, kad je onoliko poznavao goru, taj moj prvorodič i profesor.

Eto, vidiš li kako je to u planini: poslije svega, opet ti vrag, vile, ili stric Mile, ili staričica Jakica, ili gospodin Profesor ne dadu mira. Malo je tko odustao od započetoga, samo ako je započinjao.

Kako se dolazi do planinskih vrhova?

Kako? Nedorečivo je to.

Obično si useban, šutljiv i teško dišeš. Pratiš svoj korak i dobro paziš gdje ćeš metnuti stopalo.

I da je to užitak?

Čekaj. Što je tjeralo strica Milu da svake nedjelje ispenje Glavicu nad svojim mjestom pa onda »obide« sve ostale glavice susjednih seli? Verao se kao kozle, uspravan i vitak prebacivao nogu s noge i utirao oputine da ih i drugi slijede. Ako je mislio da ga itko gleda, varao se. Poslije stotinjak koračaja uz brije, smršio bi se s kamenom i postao s njime jedno. Kada bi pola sata odmakao, ne bi ga ni sokolovo oko otkrilo. Tako se penjao za sebe. A sve što je poslije pričao tko da mu ne vjeruje, tome starcu koji pričaše više od pola ljudskoga vijeka. Taj je znao da pređe i suče kao stara kudjelja.

Brajko moj, to nosi čovjek u sebi. Tako ti je, i nema čemu prpati po tome pepelu.

Samo kad si gore, viši od svih vrhova, planine u tebi ponos. Zasmiješ se široko, beskrajno, u srcu, pogledaš maglovitu nizinu i zahvatiti te napast da prstima zabrčkaš po oblacima. Tako te nešto u mislima zagolica i ne da ti mira da ne učiniš.

Pa gledajte koliko je Svetih Jura posuto po vrhuncima. A znate: teško je čovjeku i sebe ponijeti gore... Stari su nosili i drvlje i kamenje. A nema li težega od drvila i kamenja! Sada reci da u njih nije bilo snage i srca i nagonjenja. Sve ono snašati po tisuću i više puta uz brije.

Pa jesu li samo priče da su vrhovi neodoljivi i omamljujući? I pjesme o njima pjevaju. I pjesnici o njima poju. Hm? Ako su stric Mile, Jakica i Profesor bili pjesnici onda su voljeli pjevati uz ognjište, kao što je stric Mile bio zaljubjen u Kačićevu »Pismaricu«. Kako da te nešto zanese što još nisi vidi. Prije no što dospiješ do vrha, nitko ne zna da će s toga »križa« zatreptati od sreće. I ako te išta tjeru nad brloge i spletovice ulica i iz nemira gradskih prometnika, nije sveti Jure niti Sveti Jurij u svojim namrgodenim glavurinama, punim oblaka i munja. Prije svega je »ono« u tebi. Tako je to i nikako drukčije. I to je, jest vjere mi, u čovjeku od poroda njegova i od materine sise.

Može biti da sam pošao prvom oputinom baš zato. Tko zna?! I kada sam progazio, tko zna koji sam bio po redu, i koji ju je prvi utro. A zakleo bih se da nije mrzio goru, premda se kleo i proklinao je. Nije ju mrzio jer mu je bila čaćin kraj. Kažu da se čaćina krv naslijeduje, prenosi s koljena u koljeno. Kako da ne bude krv krvni nalik, i da ne vri istim glogoljima!

Dijete moje, sve što ti se nakupilo kao patina oko srca, a usadržajilo se oko planina, nije ti to od uroka i čina, od zanosa je krv pradjedovske kada mi je stric Mile bio u koljenima kao kap šukundjedove krvi. Ali je i od nanosa vatrenih govorenja, i po primjerima.

Sad reci, i recite da nije tako.

Ideal humanističkog alpinizma

VILI FERLIN

ZAGREB

Kad gledam stijenu, osjećam da sam čovjek, a stijena biće. I kad se približavam tom biću osjećam da mu mogu prići jedino i samo plemenitim ljudskim sredstvima. I upravo to me čini sretnim ...

Pisac ovoga članka nije neki alpinistički »laf« — on čak uopće nije alpinist sa svršenom alpinističkom školom ili nekim »velikim smjerom«, ali kao planinar i alpinistički diletant poznaje u stanovitoj mjeri povijest svjetskog alpinizma, njegovu etičku, književnu i tehničku problematiku. Neka mu zato bude dopušteno da kao »diletant« iznese neke misli o suvremenom alpinizmu i alpinistima. Ove misli odnose se na hrvatski i jugoslavenski kao i na svjetski alpinizam. Molim sve alpiniste i planinare da ne shvate ove riječi nekom ličnom pretencioznošću već samo jednim od mogućih oblika i varijacija mišljenja, interpretacije i **osjećanja**. Sasvim je, naime, jasno da nigdje i nikada nije bilo absolutne identičnosti, već samo stanovite podudarnosti u razmjenni ideja. Ovo je više kao šapat jedne osobe koja iznad svega voli planine, čovjeka u planini i alpinizam.

Alpinizam i njegova ideologija, osobito ideo-logija alpinističkog morala, odraz su općeg svjetskog društvenog stanja i njegova morala. Cjelokupni svijet odražava se u nama i na nama i mi ne možemo ostati izolirani od procesa u svijetu. Težnje nas samih i idu za tim da se, sasvim normalno, uključujemo u taj svijet i da zajedno s njim oblikujemo stvarnost. Tako i mi, u Jugoslaviji i Hrvatskoj, bez obzira na trenutnu kvantitetu, sudjelujemo u oblikovanju svjetskog **humanističkog alpinizma**. U stvaranju tog »humanizma stijene« nije doduše niti toliko važno neko pitanje »kvalitete« ili čak neke imaginarne »svjetske kvalitete«, standarda ili ranga. Taj »kvalitetni« alpinizam vrlo je sumnjiva stvar, jer se iza njega krije zapravo »tehnicistička autorakcija alpinističkog stroja«. Čak i kad se postavlja pitanje da li je alpinizam sport, to pitanje je jako staromodno. Alpinizam je danas postao — tehnologija stijene ...

Primjer: upućeni čovjek, opskrbljeni od glave do pete alpinističkim mašinama, može tom tehnikom, uz pretpostavku da alatom zna dobro rukovati i da ima sreće, osvojiti sve i sva i tražiti da se taj i taj »novi veliki smjer« prizna »svjetski kvalitetnim«. A to mu se, začudo, i priznaje.

Evo što o tome kaže jedan od najčovječnijih alpinista svih vremena, Walter Bonatti: »S upotrebljom ekspanzivnog vijka (...) osje-

ćaj nepredvidivog gotovo sasvim nestaje a tako i izazov alpinizma samog kao i značenje riječi »nemoguće«(..) Duh alpinizma je ubijen. On postaje jedino grubost i surovost, bez razloga da i dalje postoji« (Walter Bonatti, »Na visinama«).

Vratimo se svjetskim društvenim prilikama koje utječu na alpinizam uopće. Svjetsko društvo je konkurenčijsko i ono primorava svjetskog čovjeka da se uključi u tu konkurenčiju. Tako je alpinizam iz ljubavi prema ljepoti planine i čovjeku i iz duha dostojaanstvenog natjecanja postao postepeno alpinizam konkurenčije. Taj proces odvijao se postupno i gotovo neprimjetno i mnogi alpinisti još i danas **nisu svjesni** nekih nezaobilaznih činjenica u povijesti svjetskog alpinizma. Odavna postoji potiha konkurenčija najprije među alpinistima, a zatim i među alpinističkim regijama i potom među zemljama. Borba senzacijama za prestiž. Sjetimo se manipuliranja i taktiziranja alpinizmom u predratnim godinama. A nije li se to nastavilo i poslije? Promatrajmo samo tzv. i karakteristične »nacionalne« ekspedicije u Himalajama. Tamo posebno »za sebe« rade Francuzi, Englezi, pa Japanci i drugi. Forsirano osvajanje Mt. Everesta postala je prava drama u težnji da određena nogu prva stane na najviši vrh svijeta ...

Upravo je zapanjujuća tragika alpinista opisana u knjizi o osvajanju Annapurne (Annapurna je sanskrtska riječ, a znači: Ona koja obasipa hranom. Hinduistička »Božanska Majka« pod imenom Annapurna obožava se u Benaresu kao davatelj duševne i tjelesne hrane). To je tragika alpinista koji su postali žrtve jednog **zadatka**, zapravo izvjesnog prestiža i mentaliteta, iako su neobično poštene osobe.

U to se umiješao još i biznis tj. industrija potrošačkog društva. Ona je opazila još jedan teren na kojem može skuplje, jeftinije ili uglavnom vrlo skupo, plasirati svoje proizvode — alpinizam. Otvaraju se trgovine sa specijalnom opremom za alpiniste. Koliko ih ima samo u Chamonixu, Cortini itd? I alpinisti kupuju i upotrebljavaju strojeve namijenjene alpinizmu, od onih najjednostavnijih do najkomplikiranijih. Mi se naime danas nalazimo na vrhuncu procesa što je još odavna

započeo s izumom parnog stroja. Taj proces i njegova psihologija zove se: perfekcija ili perfekcionizam. Ideal čovjeka postaje ostvarenje mehaničkog savršenstva zvanog perpetuum mobile. I nagli uspon tehnike sve do danas u podsvijesti nosi uvijek težnju da stvari u materijalu ono što je absolutno savršeno i nepremičivo. Iz tog problema nastao je u tehnicu još jedan problem: stvaranje odgovarajuće neiscrpive energije. To je ustvari glavni znanstveni istraživački cilj danas.

Duh tehničke perfekcije odrazio se i na duševno-tjelesno ustrojstvo samog čovjeka. Ista težnja koju on nastoji ostvariti u materijalu, prenosi se na njega samoga — da bi i čovjek poput mašine postao absolutno savršen, da bi mogao absolutno sve, da bi premašio prirodnu barijeru svog uma i tijela. S ovom filozofijom savršenosti, kojoj ne moguće sve, vremenski se podudara i najintenzivniji razvoj alpinizma. On ne može ostati izoliran, i ideologija »perfekcije« neminovno počinje prožimati psihi alpinista. I dotični alpinisti, svjesno ili nesvesno, nastoje u stijeni ostvariti tu perfekciju. Da bi u tome uspjeli, postupno posežuće sve češće za tehničkim pomagalima i — krug je zatvoren. Tako je danas alpinizam stvarno i u stanju da probije barijeru nemogućeg, ali dehumaniziranjem na širem planu kao posljedicom.

Alpinistička misao upravo sada i u doglednoj budućnosti, na bazi **humanizma** rađa nove humanističke alpinističke ideje. Ustvari, to je upravo dio širokog svjetskog misaonog vala (npr. aktualnost ekologije) da se čovjek osloboди more perfekcijske prisile (mašinizma-automatizma) i živi primjereno duhu i tijelu.

Prema tome, tko sada ima bolju i »savršeniju« opremu, ima više šansi da mu tura uspije. A za opremu i uspjeh potreban je neizostavno — novac. I sada kada se spomene ova posljednja konzekvensija — novac — sve je jasno. On potiskuje sve drugo u pozadinu i alpiniste više toliko glava ne boli zbog teškoća uspona, koliko zbog novca, mnogo novca.

Dodajmo samo ukratko još i popratne pojave dehumaniziranog alpinizma: od alpinista se traži da bude savršen u svakom pogledu, da radi i uspijeva kao da je automat-robot a ne zapravo čovjek od krvi i mesa, da udovoljava publicitetu i pozira od početka do kraja ture kao maneken i da bude »interesantan«. K tome se pridružuju još sve moguće nepredvidive okolnosti u samoj stijeni, ali aplinist **mora uspjeti** pod svaku cijenu, jer poraz donosi prokletstvo. O svemu tome najbolje bi nam mogli pričati oni alpinisti koji sami »nisu uspjeli« pa ih obavija grobna tišina i oni koji »su uspjeli« i postali nacionalni heroji.

S psihološkog stanovišta svaki alpinist je čovjek. Običan, jednostavan, svakodnevni čovjek. I kao takav on nikada ne može postati nadčovjek. On može biti ono što jeste i što mi svi jesmo: ljudi... A kao čovjek, alpinist

je biće obdareno da doživljava i stvara ljepotu. Ova ljepota iz koje proizlazi sklad života bila je prvi pokretač alpinizma, iz nje je alpinizam nastao i u njoj će živjeti. Sve drugo mora propasti i biti uništeno u vremenu. Istinski alpinist ne zavisi od aplauza koji dobiva tu i tamo, već on i njegov alpinizam ovise o intenzivnom unutrašnjem duševnom doživljaju, o dojmu ljepote i varijacija osjećaja koji utječe na stvaranje njegovog ljudskog karaktera, o psihičkoj apsorpciji momenta i vremena, o psihologiji prirode — stijena, planina, prostora — i o svom unutrašnjem bogatstvu čija kruna je inteligencija (vidi moj članak »Prilog planinarskoj misli«, NP 1976, 133).

Usprkos kaosu raznih interesa i zbumjenosti, planine ostaju vječne i neopisivo lijepo. Na njih ne djeluje tehnologija i humanost u krizi. I ako bi čovjek razorio ovu planetu, iz pustoši koja bi nastala ipak bi se uzdizali oblici koji bi barem nalikovali na planine i koje bi možda jednom opet netko gledao i volio.

Alpinizam i planinarstvo trebaju biti poticaj i služiti naporu da čovjek upozna sebe kao skup vrijednosti u tišini, možda stanovitoj osami i miru.

Samo ličnost bez kompleksa, bez psihološkog balasta, može sudjelovati u stvaranju: kreaciji ljepote, kad kao alpinist svojim prstima, a ne nekim alatom, dodiruje i upravo miluje stijenu. Ne samo neku veliku, tešku, slavnu, nego neku možda i »malu«, »nepoznatu« i »zabačenu« stijenu. Trebali bi **osjetiti** da se veliki i **humanistički** alpinist može biti i negdje u brdima Hrvatske i Jugoslavije. Vrijedni su, vrlo vrijedni naš Klek i Aniča kuk, Kozjak i Biokovo, Otiš i Osobac, Durmitor, Kučke planine, Karanfili itd. ako im prilazimo sa humanističkog stanovišta. Pravom alpinistu nisu neophodno potrebne odmah Centralne Alpe, Himalaje ili Cerro Torre. Oni ne mogu biti isključivi **uvjet** za alpinizam, ali bi mogli doći u obzir u toku strpljivog alpinističkog **procesa**, kao sami od sebe, a ne da budu isključivi cilj, potvrda i neki san, a najmanje senzacija.

Ako ćemo govoriti o definiciji alpinizma, onda mislim da bismo trebali definirati onaj alpinizam koji je kao realan i opipljiv **ideal** predstavljen u ovom članku, a diskriminirati sve eventualne surrogate. Tada definicija postaje jasna: **alpinizam je humanistička duševna i tjelesna osobina i djelatnost čovjeka da u dodiru s vanjskom prirodom (stijena) i unutrašnjom prirodom (sreća) stvara ljepotu.**

To je sve i ne bi smjelo biti više. Osnova je uvijek individualna i kolektivna skromnost — i tamo gdje je skromnost i jednostavnost i zadovoljstvo realnim mogućnostima, tamo i alpinizam cvjeta i postiže uspjehe. A to je ustvari umjetnost života i umjetnost alpinizma!

To je humanistički alpinizam.

Doživljaji planinara samotnjaka na Velebitu

BOŽO MODRIĆ

SENJ

Planine su od pamтивјека у животу ljudi predstavljale čudesan i veličanstven svijet majke prirode, on je bio utkan u njihov život, u njihovu vjeru, praznovjerja i mitologiju. Tako su bogovi starih Grka stolovali na brdu Olimpu, Noini kovčeg nakon općeg popota zaustavio se na planini Ararat, a Mojsije, voda izraelskog naroda, primio je deset zapovijedi božjih na brdu Sinaju. Život ljudi u planini podređen je mnogo više izravnom utjecaju prirodnih sila, nego li u plodnim ravnicama i gradovima, gdje se silna stvaralačka i razorna moć prirode manje osjeća, a čovjek ju je i svojim stvaralaštvom donekle ukrotio. Život usamljenika, ljubitelja planina, skoro se potpuno uklapa u prirodne tokove planinskog svijeta. Tko im se ne može prilagoditi, taj brzo napušta planinu i rijetko joj se ili nikako ne vraća.

U ovom članku iznijet ću neke zabilješke iz dnevnika o svom pretežno usamljeničkom životu u jednom lijepom predjelu sjevernog Velebita kojim danas vrlo rijetko prolazi ljudska noga.

1. svibnja 1971. godine krenuo sam u 3 sata ujutro autobusom iz Senja prema Gornjem Starigradu da bih pješice prosljedio u Borovu vodicu. Ona se smjestila u divnoj kotlini na visini od 900 m ispod vrha Opaljenika (Opaljeni vrh). Još u potpunom mraku krenuo sam brisničkom cestom do Pećica i odatle skrenuo na zapuštenog stup obrašten šikarom i trnjem, dračom i šipkom. Dobro napredujem iako je i na Pećicama bio takav mrak da nisam mogao vidjeti na ručnom satu koliko je sati. Svanulo je kad sam se popeo na Panos (500 m). Dalje sam morao čistiti nogostup, koji je prije rata bio dobro ugažen prolaz stoke i ljudi. Siječem grmove i trnovitu draču kojom planina sprečava prolaz nepozvanim gostima. Pusto je sve, ali je dah svježeg jutra divan i meni se sva ova divljina oko mene čini pitomom i lijepom kao moj vlastiti dom. Čarobnu vedru zoru pozdravio je zvučan i skladan pijev ptica. Sve je izgledalo svečano i veselo. Bez umora stigao sam u 6 sati do Borove vodice. Kroz kamena vrata, koja su kao stvorena da se kroz njih vidi dio plavog mora, otok Goli, Grgur i dio otoka Raba, stupio sam na Mlinicu, nekad travom pokrivenu livadu, danas obrasla krasnim tamnozelenim crnim borovima. Na Mlinici sam prošao kroz borove i odmah ugledao poznatu vodičku Lokvu, zapravo malo jezerce puno biste vode, a pun vode bio je i mali bunar obzidan kamenom. U njemu je izvor iz kojeg se napaja i Lokva. Lijep i zanimiv prizor pružio mi se pred očima. Preda mnom se u rosi kupaju ravne livade koje su nekada

kosili seljaci, no sada ih već pomalo osvajaju borovi. Ravno preda mnom uz Vodičku stranu prema istoku ističe se poput kite prebujnog cvijeća naše Borje. U njemu stoje poput vojnika prastari autohtonji velebitski borovi, visokih čistih debala, s krošnjama poput piñija. Dalje u visinu do vrha Vodičke strane prostire se u obliku potkove bujna tamnozelenih borova šuma, aiza nje se nastavlja u visini Budima još ogoljela neprolistala bukova spustimo na Jakčin konak, i da se preko Zasuma. Nad ovim šumama, vodičkim vrhuncima i ravnihamama, dominira vrhunac Opaljenik. I njega sve više obrašćaju jele i smreke. Desno prema jugu uzdižu se visoka točila i sipari. Od podnožja do vrha osvojili su ih ponosni borovi, zaustavili su osipavanje kamena i poput vojnika osigurali zelenu kotlinu s južne strane. Lijevo prema sjeveru proteže se pjeskovita Vlaka iz koje se uzdižu kamene glavice sve do visine Legačkog Borovca, te se i ovom stranom sve više zeleni borova šuma. Prema zapadnoj, morskoj strani, kotlina je ogradena strmim glatkim liticama Gredama, koje zatvaraju kotlinu prema moru, ostavljajući samo povelika vrata koja sam već spomenuo. Silan kontrast boja i oblika ne može nikoga ostaviti ravnodušnim. Na livadama nailazim na encijane, ljubice i žute jaglace. Sva stabla bjelogorice razvila su nabubrene pupove i već su počela listati. Mnoštvo ptica pjeva glasno i predivno. One na južnoj strani kotline smjenjuju se u pijevu s onima na sjevernoj strani, tj. na Vlaki. Zaista, neobičan i nezaboravan doživljaj proljeća!

Poslije višegodišnjeg razmišljanja odlučio sam da podignem kućicu, malo sklonište, na zidini moje stare očinske kuće, odnosno ljetnog planinskog stana. Gotovo cijeli suhozid morao sam iznova prezidati i podići novi zid sa zabatom prema sjeveru. Hrapavi kamen vapnenac odličan je materijal za izgradnju suhozida, tj. zida bez žbulke. Vanjsko i unutrašnje lice zidu se od obradenog kamena, a u sredinu se nasipava sitniji kamen i pjesak tako da se zatvore sve rupe. Umorio sam se od prenošenja i dizanja velikih kamenih blokova teških i do 50 kg. Uzidavao sam ih u zidove svog skloništa i u neprestanu radu izdržao do 15 sati. Rezultat je bio vidljiv i ohrabrujući.

5. kolovoza 1971. godine krenuo sam sa sinčićem Damirom iz Senja u Gornji Starigrad autobusom u 3 sata ujutro dok je još vladao potpuni mrak. Imali smo prepune naprtnjače. Moja je težila 15 kg, a Damirova 7 kg. Cilj nam je bio pokrivanje naše kućice u Borovoj vodici. Na nebu niti zvijezde niti mjesec. Upitao sam konduktorku u autobusu gdje je

Starigrad, a ona nam reče da će nas šofer autobusa iskrcati kad stignemo. Duhala je sve jača bura, a kroz prozore autobusa nije se ništa vidjelo osim noćne tame. Najednom autobus stade i konduktorka nam reče da smo stigli u Gornji Starigrad. Hitro smo iskočili iz autobusa, ali čim sam se našao na tlu ustanovio sam da nismo iskrcani u Starigradu, već oko 5 km dalje. Zurili smo se na ugovoren i sastanak s mojim rođakom Milom Dragičevićem iz Gornje Klade koji je obećao da će poći sa mnom u Borovu Vodicu i pomoći izradu krova moje kućice. Po upravo orkanskoj buri krenuli smo cestom u Gornju Kladu. Sin mi je putem često brundao radi neugodnog pješačenja. Na otvorenim zavojima prijetila nam je silovita bura da nas strovali u igudure ispod ceste. Automobili su ludački jurili magistralom ne obazirući se na pješake, zablijesajući nam oči svojim farovima. Pogrbljeni pod težinom naprtnjaka stigli smo napokon nakon 45 minuta u Gornju Kladu do zaseoka Dragičevići. Stam Milin bio je otvoren i lahko smo probudili baku Matiju. Sve je u ovoj kući odisalo nečim toplim, ljudskim i starinskim. Saznali smo da su Mile i njegova žena Kata s kćerkom Bosiljkom i dječakom Igorom već krenuli u Vodicu nadajući se da će se na putu sresti sa mnom. Pojurio sam s Damiron da ih stignem i usput često dozivao, no moj zov se gubio u urliku i grmljavini. Damir je kao organizirani izviđač bio u dobroj kondiciji i mogao me dobro slijediti. Konačno smo u 5.30 sati stigli u Borovu Vodicu i tamo se sreljeli s Milanom, Katom i Bosom, te našim mlađim prijateljem Igorom. Veselili smo se tom sastanku. Bio sam jako umoran, a preda mnom je stajao vrlo težak i složen posao. Trebalо je pokriti krov komadima lima. Odmah smo prionuli savijanju i pribijanju limova na letve krovišta. Bura je stalno urlikalа i grmila iznad nas, ali nije nam mnogo smetala, jer je kućica u zavjetrini i udarci bure je ne pogadaju. Prvi dan smo pribili na krovušte tri reda limova. Uz veliku vatrnu na starom ognjištu mogli smo prilično dobro spavati na svježem sjenu. Drugi dan smo pokrili i stražnju stranu krova, no posao nismo mogli završiti, jer nam je ponestalo lima. Zatvorili smo sav krov prema mogućnostima i raspoloživom materijalu i tako kućicu pripremili za zimske oluje. Iako smo se oko nje izmučili, tužno sam je napustio. Podsjecača me na kućicu iz dječje priče.

29. rujna 1971. godine rano ujutro krenuo sam iz Senja prema Borovoj Vodici. Velebit je iznad 800 metara bio već pokriven snijegom. Dan je divan i vedar. More se zrcali u najljepšim nijansama smaragdnog plavetnila, a vidljivost je tako dobra da se jasno mogu vidjeti prozori novih hotela na poluotoku Lopar. Divno su se vidjeli otoci Cres i Lošinj, a čitav Kvarner prostirao se preda mnom poput dragocjenosti izložene da joj se svijet divi. U daljinu Učka bliješti u bjelini svježeg snijega i čini divan kontrast plavetnilu moru i modrini vedrog obzorja. Žao mi je što

više ljudi sa mnom ne gleda ovu nezaboravnu sliku prirode.

Snjeg sam počeo priti počam od Barovišta. Penjao sam se poput žonglera po tragu dviju srna, da izbjegnem podmukle rupčage pod snijegom i neugodne padove. Bio je to naporan put, a moje su se cipele pokazale slabima, tako da sam u Vodicu stigao s mokrim nogama. Srećom je sunce divno grijalo. Iz kućice sam izbacio znatne količine snijega i naložio vatrnu na ognjištu. Na bivšoj njivici pred kućicom posadio sam nešto luka češnjaka. Vratio sam se uz velike poteškoće zbog mokrih cipela i visokog snijega.

25. ožujka 1972. godine. Danas sam krenuo na put s podosta teškom naprtnjačom. Borova Vodica se prostirala preda mnom poput lijepe, svježe umivene i nagizdane djevojke. Osjećalo se da je tek nedavno minula zima. Voda u Lokvi bila je čista i prozirna kao riblje oko, a u bunariću se blistala i prelijevala poput dragog kamenja, možda zbog algi koje su obrasle dno bunarića. Kućica me dočekala divna, čista i suha, jer sam u međuvremenu pokrio limom i prednji dio krova. Bio sam presretan. Naložio sam vatrnu i odmah pristupio poslu. Iznio sam ovlaženo sijeno na tratinu pred kućicom da se osuši, a zatim sam motikom počeo prekapati djelić očinske njive nazvan Kvadra. Nekad se na njoj sadio krumpir, a i ječam, ali sada je zapuštena i obrasla gustim busenovima raznih trava i korova. Takvu njivu Podgorci nazivaju »pri-ložina«. Bijeli luk češnjak, koji sam posadio prilikom prošlog posjeta, lijepo je počeo nicipati. Kopanje je bilo vrlo mučno, jer je trebalo vaditi silno busenje trave i čistiti zemlju od njegovih žila. Poslije trošatnog rada okopao sam tolik komad zemlje da sam mogao posaditi kilogram crvenog luka i isto toliko krumpira. Sve sam to učinio ove godine radi pokusa. Kad sam pogledao cijelu njivu i usporedio onaj komadić što sam s toliko truda okopao, shvatio sam zašto seljaci bježe u gradove. Primitivan način obrade zemlje prava je muka. Ipak ovakav napor ostaje gradskom čovjeku u ugodnoj uspomeni, jer smo, makar s velikim naporom svladali dijelić divlje prirode. Divio sam se snazi noćnih kopača, divljih svinja, koje još uvijek revno prekapaju ovo tlo. Ostavile su vidne tragove vječnog svog rovanja i kopanja u potrazi za korijenjem raznih biljaka. Razveseljuju me moji ptičji prijatelji, bučni i veseli. U podalekom Bralić Borovcu javlja se srndač svojim baukanjem. U Kotarini, maloj livadi pred kućicom, čini se da je pravo zborište zečeva, njihove su izmetine »brabonjci« posijani posvuda. Privlači ih mlada trava, nežna i pitoma, koja je izrasla nakon lanjske košnje. Na povratku s Vodice u Brisnice preletjela je tik uza me tusta i jaka jarebica. Ta se ptica danas sve rijede vidi u Velebitu.

26. svibnja 1972. godine. Danas sam se ponovno uspeo u Vodicu da vidim je li nedavno nevrijeme napravilo šteta na mojoj osamljenoj kućici i da sagradim dva ležaja za po dvije osobe. Čim sam stigao, pogled mi se

zaustavio na vrtiću: bujno su se zelenjeli nedavno posađeni krumpiri, te bijeli i crveni luk. Ipak moj težački trud nije bio uzaludan!

11. kolovoza 1972. godine. Danas u 14 sati krenuli smo ja, moja supruga Hela i svastika Viktorija u Velebit. Zaželjeli su da vide Bo-rovu Vodicu i našu novu kućicu. Teško su pje-sačile zbog velike vrućine i lošeg nogostupa. Neobično im se svijedala kućica, podsjećala ih je na kućicu iz priče o Ivici i Marici, a još ih je više očarao izgled čitavog ovog predjela.

Drugi dan smo krenuli u berbu metvice u Legački Borovac na sjevernoj uzvisini Bo-rove Vodice. Divna borova prastara šuma, kojoj je tlo prekrila bujna zelena trava, podsjećala je na začaranu šumu iz priče Jagode Truhelke. Berući metvicu divili smo se šumi i nezaboravnim pogledima. Po povratku su vrijedne domaćice marljivo dotjerale unutrašnjost kućice, sve ureidle i pojedine stvari smjestile na prikladna mjesto, zatim su otišle do Lokve na sunčanje i pranje. Ja sam otišao do bunarića da zagrabilim svježe vode, jer smo bili svi žedni. Kad sam mu se približio, što sam pozadi Vodičkih greda, koje zatvaraju vodičku kotlinu prema zapadnoj strani, neko jako i neobično dahtanje. Na vrhu tih litica i to baš na onom prirodnom strmom prolazu kojim se nekada sitna stoka spuštalna na vodičku Lokvu radi napajanja, ugledao sam dva šiljka nečijih usiju, a zatim još dva takova šiljka. Odmah sam naslutio da imamo rijedak posjet medvjeda. U prvi mah sam pomislio da bi bilo bolje da su se pojavila samo dva uha. Na litici su se pojavila dva crna medvjeda. Stajali su pred mnom u svojoj punoj veličini. Divni primjerici, dobro uhranjeni, bucmastih glava, slični idealiziranim primjercima iz priča. Bili su zadahtani i sigurno žedni, pa nisu ostavljali ugodan dojam. Nije se baš moglo očekivati da su došli dobromanjerno. Krzna su im bila divna crna, samo je bio smeđ rub dlaka ispod trbuha. Grozničavo sam razmišljao da li da zaviknem ili da po starom pravilu ostanem mirno stajati. Hela i Viktorija mirno su se kupale i sunčale ne sluteći ništa. Sluh im još nije dovoljno vješt za zvukove divlje prirode. Konačno se oglasim uživkom, ali medvjedi se uopće nisu na to obazirali. Izgledalo je da će se spustiti među moje mirne kupacice, koje su bile udaljene samo dvadesetak metara. Isplaženih jezika, zadahtani i nemirni, medvjedi su pružali sliku prave zvjeradi. Vikanjem Heli i Viktoriji da su tu medvjedi i neka bježe. Hela je podigla pogled i ugledala prvi put u životu medvjede slobodne u divljoj prirodi. Prizor ju je toliko zapanjio da se nije mogla niti pokrenuti. Na moje ponovno upozorenje upitala me: »Kuda bježati?« Međutim, kad su medvjedi čuli toliko glasova počeli su se na neki medvjedi način sporazumijevati približujući si njuške, i zatim su nestali. Kolikogod su bučno došli, toliko su se povukli neprimjetno i nečujno, poput duhova, gotovo prično i prijateljski. Iako nas je ova scena uzbudila više od svega što smo do sad doživjeli u planinama, ipak smo bili za-

dovoljni, a i ponosni što se u našim planinama sačuvala do dana današnjega ta divna, toliko puta opisana i opjevana posljednja evropska velika zvijer. Šteta što nismo imali filmsku kameru da snimimo ovu nezaboravnu scenu.

24. ožujka 1974. godine, nakon neugodne zime, evo me prvi puta ove godine u Vodici. Radoznalost kako izgleda planina i moja kućica nakon zime, dala mi je osobitu snagu i uspinjao sam se brzo i vješto poput mlađića. Čim sam stupio na Mlinicu ugledao sam Lokvu. Još uvijek ju je pokrivao ledeni pokrivač staklenomodre boje. Bunarić je bio djelomično odleđen. Krov kućice blijestao je neoštećen na predivnom proljetnom suncu. Javljače su se i rijetke ptice svojim pijevom. Sve je svečano i dostojanstveno kao u nekom predivnom hramu. Skinuo sam s leđa naprtnjaču i stavio je na kamenu sjedalicu pred kućicom. Tražeći ključ da otvorim vrata, instinkтивno sam osjetio da me neko živo biće promatra iz našeg stoljetnog Borja. Pogledao sam na tu stranu i ugledao među divnim borovima 40 metara daleko krdo od pet srna. Mirno su me i radoznalo promatrале. Ljepši doček nisam mogao zamisliti! Ljepotice su bile vitke, visoke i upravo predivne. Pogledale su me još jednom, a kad sam im se licem okrenuo izgubile su se u laganim elegantnim skokovima kao da plivaju kroz uzduh. Posadio sam svoje povrće i poslije podne vratio se kući kroz selo Velike Brisnice. Začudila me velika živahnost u inače skoro izumrlom selu. Svatko ko je mogao raditi kopao je na svojoj njivi. Iz devet kuća još uvijek se izvija dim i to me je posebno raspoložilo.

18. kolovoza 1973. godine

Danas su krenuli u Velebit i moji rođaci Dragičevići, Mile i Kata, porijeklom iz Gornje Klade. Šofer Ive »Drlje« prevezao nas je kamionom do Siče (oko 1300 m) odakle smo krenuli pješice kolskim putem preko Robine plani u Šarinac, planinsko naselje Dragičevića i drugih stanovnika Gornje Klade. S Robine plani skrenuli smo prema Šarincu danas već zaraštenim nogostupom, kroz bujnu bukovu šumu. Usput smo nailazili na velike količine zrelih malina. I ovo je planinsko naselje u divnoj kotlini. Izgleda kao da je nastala nestošnom igrom prirode. Otkoljena je brdima obraslina šumom bukve i bora, a s jugoistočne strane zaštićuju je strme litice. Polje je divno i ravno, a u njemu debeli sloj plodne zemlje. Sada se obrađuju samo još dvije njivice. Pred Milinim planinskim stonom izrasao je golem jasen koji ukrašava cijelu kotlinu, a toliko je debeo da ga pri dnu stabla ne bi mogla obuhvatiti tri odrasla čovjeka raširenim rukama. Šarinac se otvara samo na jednom mjestu prema morskoj strani; ta su prirodna vrata na zapadnoj strani u smjeru naselja Babrovače. Ovdje su pod krovom sačuvane samo tri planinske kućice.

Nakon odmora krenuli smo preko Žive vodice na Zavižan. Do Žive vodice put traje 45 minuta, na Zavižan smo stigli u predvečerje. Drugi dan osvanuo je krasan i vedar, pa smo

krenuli u Smrčeve doline da se preko njih log briga, Rogić dulibe i Legačke dulibe vratimo u Borovu Vodicu. Tim smjerom nekada je postojao vrlo slab nogostup, koji se sada samo gdjegdje raspoznavao, pa smo se s velikom mukom snalazili. Prašumska divljina ovog područja ispunjava čovjeka divljenjem, čuđenjem, a i strahom od lutanja. Ipak smo sretno stigli već rano poslije podne u Vodicu. Moji gosti divili su se njenoj ljepoti i priličnoj udobnosti moje kućice, pa smo zaključili da nam je ovdje ugodnije nego li na samom Zavižanu. Tu smo noćili i slijedećeg dana se vratili kući.

31. kolovoza 1973. godine

Iskoristio sam divan sunčani dan i krenuo u Vodicu. Kraj Bralić Barovišta, koje su nekada Bralići i Rogići kosili i obradivali, a nalazi se po prilici na sredini puta, doživio sam neobičan slučaj. Lijevo od nogostupa nalazi se mala lijepa kamenica u kojoj obično ima vode kišnice. Ovaj puta je kamenica bila puna vode, pa sam poželio da se malo osvježim, operem ruke i napijem vode. Najprije sam dobro razgledao okolinu i nisam ništa opazio, naročito ne zmije, kojih ovdje odvajkada ima mnogo. Mirno sam se napio vode zahvaćajući je rukama. Dok sam još držao ruke nad vodom, iz rijetke trave kraj kamenice uzdigne glavu zmija riđovka. Boja joj se, neobično za riđovku, prelijevala zeleno. Bila je osrednje veličine. Pozorno me promatrala i pritom psikalala i palucala jezikom, a zatim se gracioznim kretnjama povukla u grmlje. Uz to se čeče osvrtala i promatrala me kao da hoće reći: »Baš sam te iznenadila! Kako samo priroda može životinjama dati zaštitnu boju, savršeno oruže u borbi za opstanak! Ovakvo u samoći čovjek osjeća i prema zmiji, koja ga je mogla ujesti a to nije učinila, neku samlost i zahvalnost.

Istog dana uvečer, kraj vodičkog bunarića, u gustoj i visokoj travi ugledao sam krasnu ptičicu. Kljunom je nešto tražila po travi i gutala, no nije mogla poletjeti usprkos naporu, pa čak niti kad sam joj se približio na dohvati ruke. Nježno sam je uhvatio rukom i pogladio. Bila je crna poput tuša, samo joj je rep bio išaran crnobijelim prugama. Imala je duge tamnožute noge slične rodinima i vrlo dugačak žličast kljunić, dug oko 5 cm. Gledala me vrlo izvjesljivo divnim tamnim očima i nije se opirala glađenju i tepanju. Končano sam je pustio i na kraju je dopustila da je poljubim u vrh kljunića. Nikad nisam video takvu pticu niti na slikama. Možda je neka ptica-selica zaostala kraj vodičke lokve i tu izlegla mlade? Te noći pala je silna kiša uz vjetar »škropac«, i u ugodnom krevetu sam često pomicala na moju ptičicu, pogotovo kad su se u neko doba noći u huku snažnog vjetra čuli krikovi neke nepoznate ptice.

8. rujna 1974. godine

Opet sam u Vodici. Spremam kućicu i sve u njoj za prezimljene. Kad sam otkrio pokrivač s ležaja, ispod njega se ležerno izvukla neka životinja. Bio sam potpuno iznenaden i u prvi mah pomislio da je to vjeve-

rica. Zamijetio sam odmah da životinja ima divnu sivu boju sa srebrnim preljevom. Počeo sam je progoniti, no ona mi je vješto izmicala krećući se vrlo sigurno po zidu. Kad je napokon izašla na svjetlo, ustanovio sam da je to puh. Sakrio se u rupu u zidu, a ja sam mu pred rupu na žbici ponudio malo kruha. Čim sam izašao iz kućice, on je kruh srušio na zemlju i pojeo ga. Lagano sam mu se opet približio i on me se skoro ništa nije platio. Dopustio je da mu približim na pola metra. Neprestano me pažljivo promatrao krupnim crnim očima i pri tome migao crnim brčićima. Imao je i napadno velike uši. Kad sam u noći upadio petrolejku, stao je pomjivo promatrati tu neobičnu pojavu, zatim je počeo obilaziti sve zidove, njuškao je sve predmete koje je mogao dohvatiti, a naročito pažljivo je promatrao mene, prateći me pogledom pri svakoj kretnji. Možda bi se puh dao pripitomiti, ali jer nije imao higijenskih navika, već je mokrio na moj ležaj, morali smo se razići — istjerao sam ga iz kuće.

17. kolovoza 1974. godine

Ovaj puta sam došao u Vodicu s dobrim starim planinarom, svojim rođakom Jandrom Modrićem. Prvi naš izlet bio je uspon do Jakčina konaka. Smjer i tragove nekadašnjeg slabog nogostupa i šumske vlake vrlo teško smo otkrivali, a i to samo mjestimice. Usput smo obilježavali svoje kretanje kroz gustu šumu jela, smrekama i bukava počam od Rogić dulibe. Do Jakčine snježnice stigli smo za 3 sata hoda. Netko je ovdje prilično zbrkanom nepropisnom markacijom, tj. samo crvenim znakovima, bilježio neke pravce ali ih nismo mogli istražiti do kraja. Krenuo sam u hridine južno od te snježnice da pronađem Jakčinu pećinu u kojoj se taj hajduk skrivao. Bio je, navodno, po porijeklu Legac — Jadrešić i često se sukobljavao sa zakonom, pa se sakrivao u ovoj šumskoj pustoši bojeći se kazne, no izgleda da je ipak bio uhvaćen i osuđen na smrt. Nedaleko sam pronašao manju pećinu, ali prema opisu ta ne bi odgovarala Jakčinoj pećini u kojoj se navodno još uvijek nalaze dva kovana željezna čavla zabijena u pukotinu stropa pećine, učvršćena i zalivena sumporom. Istraživao sam jugoistočnim smjerom od Jakčine snježnice i ušao u upravo neopisiv kaos litica, dolinica, provalija, uskih klanaca i dubokih vrtača. Ovo je zaista idealan predjel za skrovište hajduka, pa je vjerovatno ovdje imao svoje skrovište i spomenuti hajduk. Oko pola puta od Rogić dulibe do Jakčine snježnice u gustoj šumi se nalazi okrugla plitka rupa, oko koje je nasip od neobrađenog velikog nabacanog kamenja — posve sigurno djelo ljudskih ruku. Postoji mišljenje da su to bile prehistoricke »gradine«, nastambe tada vjerovatno natkrite granjem.

2. listopada 1975. godine

Moji su najveći neprijatelji u Vodici krupni crni mravi i miševi. Miševi mi često mokre na ležaje i grizu posteljinu. Hvatam ih u mišolovku i trujem otrovom. Prošli puta ostavio sam u kućici desetak komada zatrovanih

sira i spremio ga u bočicu zatvorenu čvrstim plastičnim čepom. Začudio sam se danas kad sam opazio da su miševi na plastičnom čepu napravili sasvim uzak otvor i pojeli sav zatrovani sir. Kako su to mogli izvesti neobjasnivo mi je.

Poslije vrlo loših vremenskih prilika osvnuo je danas lijep sunčan dan i odmah sam pohitao u Vodicu. Obilazeći ruševnu zidinu blizu moje kućice utvrdio sam da se u blizini doselio neki četveronožni susjed. U našem bivšem toru za stoku posijao sam salatu radić koja ovdje vrlo dobro uspijeva, no moj je susjed marljivo i propisno, pri samom korjenju sasjekao skoro svu salatu i nekoliko rukoveti dovukao pred rupu u zidu. Sva moja vrebanja da ga vidim bila su bezuspješna. Mislim da je to učinila lasica, jer sam prije dvije godine našao u blizini uginulu veliku riđovku ubijenu upravo neznatnim ugrizom na vratu, a tako to radi lasica jer kroz rupicu posije svojoj žrtvi krv. Pitao sam stručnog i iskusnog lovca koja bi to životinja mogla biti i on mi odmah reče da je to lasica: »Budi sretan da ti se ona naseli i u kućicu, jer tamanzi zmije i miševe!« Eto, taj mali opasni i lijepi razbojnik postao mi je dragi susjed.

Poslije lijepo provedenog dana u ovom malom »planinskom raju« sjeo sam uvečer na plast sijena i promatrao jedan od onih nezaboravnih ljetnih zalazaka, kada sunce u plamenom rumenilu nestaje negdje u daljini iza kvarnerskih otoka. Ovo večernje rumenilo u pravilu običava nastavak lijepog vremena. Sunce upravo tone daleko na zapadnom horizontu, a blagi vjetrići miluje lišće divnog jasenovog stabla što ga je uzgojio još moj pokojni otac Jure da bi imao hladovinu pred kućom u svaku dobu dana. Divim se moćnoj prirodi graditeljici i rušiteljici, koja je upravo kiparski izgradila čudesne i goleme oblike kraške planine. Velebit se odlikuje baš tom čudnom prirodnom arhitekturom, neobično isklesanim oblicima vapneničkih gromada kamenja, nizovima najraznovrsnijih kamenih oblika i divnim prirodnim parkovima bujne i specifične flore i faune. Taj neobični pejzaž otvara se prema moru dok se prema ličkoj strani prostiru bujne crnogorične šume. Pogled nam upija nezaboravan prirodan kaleidoskop slika i one ostaju zauvijek neizbrisive u našem pamćenju.

Kako sam postao planinarski komandant i – ostao živ

VLADIMIR MLINARIĆ

ZAGREB

Komisija za vodiče Planinarskog saveza Hrvatske, a ja sam joj na čelu, dobila je zadatak da odredi deset članova koji će sudjelovati na tradicionalnom »Igmanskom maršu« kroz zasježene bosanske planine. I tako smo se nas deseritorica našli jednog dana u Sarajevu u prostorijama Planinarskog saveza BiH, gdje smo trebali dobiti raspored. Nisam još pravo stigao ni pozdraviti, kad mi organizator marša gurne u ruke hrpu pisanog materijala i reče:

— Ti si komandant Petog šumadijskog bataljona, ovo ti je komesar, a ovo zamjenik. Uostalom, imaš materijale, pa pročitaj!

Kako je to lijepo rečeno: pročitaj! Nisam se još ni pravo snašao, kad mi neka drugarica prišije oznake čina na rukav, a drugi me gura napolje da što prije preuzmem bataljon.

— Čekaj, vičem, kakav bataljon?! Koji bataljon, gdje je bataljon?

— Imaš materijale i čitaj, nemilosrdno mi odgovara upitan.

Ispadam na ulicu i ne znam kuda. Opazim da svi idu u jednom smjeru, pa podem i ja za njima. Stignem tako na zborno mjesto i ugledam ništa manje nego 300 ljudi, uglav-

nom planinara i nešto vojnika. Gledam kako bih pronašao svoj bataljon, pa to je ipak 50 ljudi! Uto začujem povike:

— Gdje je komandant Petog šumadijskog bataljona?

Prođe jedan vojnik i pita me da li sam ga vidi. Gledam je njega, gleda on mene, no ne gleda me u lice nego na moj izdajnički rukav. Upire prstom i pita:

— A kojeg ste vi bataljona komandant?

Pogledam svoj rukav i — stvarno! Oznaka čina komandanta. I dok ja gledam oznake i divim se njihovim bojama, vojnik veselo odjuri do komandanta brigade da ga izvijesti kako je pronašao traženu osobu. Divno, time su njegove dužnosti završile, a moje muke imaju tek da započnu.

Došuljam se malo bliže i vidim: složili se ljudi u redove. Stanem i ja uz njih, ali me oni izguraše iz stroja i kažu:

— Ti komanduj!

Pomalo zbumjen počnem shvaćati da to nije šala nego da se moram prihvati posla. No lako je to reći, a drugo je kad to valja i učiniti. Gledam ja svoj bataljon, gleda on mene. Mjerkaju me i sve nešto potiho među sobom govore. Tko zna da li im izgledam sim-

patično. Srećom dolazi moj pomoćnik te mi daje podatke o ljudima. Tako doznam da se sastoji uglavnom od planinara iz Bosne i Hercegovine unatoč šumadijskom nazivu, da nisu loši ljudi osim što vole »šljivu« i »meze« (rakiju i dobra jela) i da ne vole da im se zapovijeda. Nalazim se u nezgodnoj situaciji. Komandant brigade traži da zapovijedam, a ovi moji ni da čuju. Lijepo društvo!

Poslije niza ugodno-neugodnih peripetija krenusmo. To mi je donekle olakšalo položaj, jer su me stjerali na čelo i ne moram zapovijedati budući da svi marširaju, pa moramo i mi. Prolazimo kroz grad i pomišljjam:

— Pa nije ni loše komandirati!

Pravim se važan iako znam da će me moći ljudi prvom prilikom dočekati na nož, ne prataju oni nikome. No, pomalo se privikavam na svoj bataljon, a i on na mene. Oni vjerojatno misle:

— I ovo čemo zlo izdržati, marš traje samo četiri dana.

Kad smo napustili sarajevsko polje i dohvatali se obronaka Igmana, sudbina nam je postala zajednička pa smo se počeli sve više zbližavati, kako to već biva u planinama. Drugi dan, poslije ustajanja, pristupi mi jedan simpatični planinar iz mog bataljona i pita:

— Je li, bolan, komandante, može li »meku«?

Gledam ga i ne shvaćam što mu je to »meku«. On uvida moju zbnjenost, izvadi čuturu i gurne mi je pod nos:

— Može li?

Osjetim miris rakije i pomislim: tu sam kod kuće! Uzmem ponuđenu čuturu i nagnem. Sada je bio red na njemu da se čudi i da se zabrine za njen sadržaj jer ga je prilična količina nestala u mojoj grlu. Čovjek uzme čuturu, potrese je, sumnjičavo okrene glavu prema prisutnima i reče:

— Bogami, povuče! Naš je!

I tako sam postao omiljeni komandant Petog bataljona.

Kako su dani odmicali, moj je bataljon počeo dobivati razne pridjeve. Zvao se najbolji, najgori, najljeniji, najljepši, tranzistorski, bataljon koji ne zna pjevati, sami nazivi koji počinju s naj. Uostalom, nije ni važno, glavno da započinju s naj. A momci su zaista znali pokazati da je naš bataljon naj. Jednom kada su na dugom maršu svi ispustili dušu, umorni i puni žuljeva na nogama, moji momci zapjevaše gromkim glasom i udariše u takav krok da se svi ostali postidješe.

Nezaboravan će mi ostati u sjećanju slijedeći događaj. Poslije cijelog dana hoda, a taj je bio najnaporniji, navečer su u gradiću Miljevini ljudi padali s nogu od umora. Noge su im bile pune žuljeva i mjejhura. Nakon svečanog dočeka svi su jedva dočekali da krenu na počinak. Tada se povampirio Peti bataljon. Momci odjednom zapjevaše, uhvatitiše se za ruke i zaplesaše s mještanima kolom, dok su se drugi jedva odvukli na počinak. Takav je bio Peti bataljon, takvi su bili moji momci, tako se radi!

Dakle, Peti bataljon je bio najbolji, najgori, najveseliji... Sudbina nas je tako vezala da sam i ja postao najgori, najbolji, najveseliji komandant.

Moj bataljon je imao još jednu dobru osobinu (kako za koga!). Kod nas nikada nije nestajalo rakije i meze. No uza sva svoja načinjanja da doznam gdje su tajne zalihe i odakle stižu, nisam uspio to saznati za cijelog puta, a ne znam još ni danas.

Ali kako to biva, svemu dolazi kraj, pa tako i u našem zajedničkom životu. Vozimo se autobusima prema Sarajevu. Stižemo pred željezničku stanicu i tu se rastajemo. Rastanci su uvijek najteži trenuci svakog sastanka. Ručkanje, poljupci, izmjene adresa i — odlaže moj bataljon. No nije otisao sasvim. Ostalo mi je od njega nešto nezaboravno, nešto što čovjeka veže, o čemu će razmišljati, pogotovo kad dobije kakvu razglednicu kojom će mu se novi drugovi javiti s izleta.

Citajući takve razglednice i gledajući fotografije s našega marša prisjećam se likova i lica drugova iz bataljona. Sjećam se članova iz PD »Energoinvest«, sjećam se Asima koji je uvijek prednjačio kad je trebalo zapjevati, svog zamjenika Omara, koji je u početku bio glasan da bi poslije utihnuo, ali mi je uvijek bio od pomoći, zastavnika Predraga koji se nikad nije odvajao od zastave, samo se jednom izgubio, a kad smo ga pronašli, nije bilo zastave. Mirsad je osim po žuljevima bio poznat kao glavni ekonom »mekе«, a Suado je bio Mirsadov »pomoćnik«. Ranka se uglavnom pojavljivala kad se nešto dijelilo ili kad joj je bilo nešto potrebno. Komandir čete, inače član PD »Smajlovac« iz Maglaja, dobro se prilagodio ostalima i bio voljan pomoći u svakoj situaciji. Najbrojniji su u brigadi bili članovi PD »Bukovik«, među njima osobito se sjećam Fuada i Irfana, koji je bio problem za sebe: odjednom oboli, izgubi se i onda se pojavi zdrav tražeći da natjeram kuhara da mu dade njegov obrok. Bili su tu još Kuliš, Ljubomir, Bradarić, Rajić, Milovan, Fazlić... Jusuf je dužnost komesara čete shvatio tako da je uvijek svuda bio posljednji. Komesar bataljona, Vlado Dolibić iz PD »Tvrtkovac« te Alija i Esad iz PD »Klekovača« pridonijeli su da u bataljonu uvijek vlasta drugarstvo a posebno šala i veselje kad je to ustreljalo. Pa da spomenem još Krabusa, Karića, Stijačića i Živomira iz PD »Pazarić«, Božića iz PD »Zvijezdangrad«, Envera Kičića Bradu iz PD »Ljupten« u Trsteniku i tko bi ih sve nabrojao. Svi su mi ostali u ugodnom sjećanju, bili su to likovi koji se pamte.

Dragi moji drugovi iz Petog bataljona, ako ikada pročitate ove retke, znajte da vas ne ču zaboraviti. Susret s vama bio je jedan od najljepših što sam ih doživio. Kada god čujete da se negdje raspravlja o tome tko je najboljni, uzviknite: »Peti!« jer je on to zaista i bio.

Rado vas se sjeća vaš bivši komandant i pozdravlja vas sa željom da se ponovno sretnete.

Mosoraši u bosanskim planinama

BOJAN TOLLAZZI

SPLIT

Pucaj pravo, čeraj desno!

Bosanska uzrečica

Kada smo se 1975. godine, za prvomajske praznike, mi članovi PD »Mosor«, sekcija pri Domu JNA iz Splita, uspeli u Velebitu na vrh Visočice, netko je zapitao: »A kuda ćemo iduće godine?« »U Bosnu ponosnu, na Trebević i Romaniju!« glasio je odgovor. Na godišnjoj skupštini prijedlog uspona na bosanske planine usvojili smo kao dio svoje djelatnosti i počeli se radovati. Otpočele su pripreme. Prijavljenih više nego što autobus može da primi.

Svano je teško očekivani Prvi svibanj, vedar i sunčan. Ispred Doma JNA u Splitu okupila se standardna ekipa. Prilikom dolaska srdačno se rukujemo — planinarski, svi s osjećajem zadovoljstva, da smo na okupu »veterani«, ne toliko po godinama, već po zajedničkim društvenim izletima i usponima.

Autobus kreće! Zbogom Splitne grade...

Vođa puta Mirko Sladić dobro se pripremio za »rukovođstvo«. Svaki član dobiva plan izleta, kartu gdje ćemo planinariti i upute o planinarskim domovima koje ćemo posjetiti. Početak odličan!

Prvi odmor je u Posušju, zbog »više sile«: izdušila guma. Nama draga. Tako ćemo moći malo bolje upoznati taj hercegovački gradić. Sofer ne misli tako. Mitja se prisjeća kada je bio tu u ljetu 1946. godine, kao vojnik u specijalnom bataljonu.

Mostar nas je primio suncem obasjan, sav u beharu. Šteta što ne možemo prošetati barem malo njegovim sokacima. Žurimo dalje, bez zastanka. U Jablanici vidimo čuveni srušeni most. Malo podalje od Konjica guma opet izdušila. Ali na »sreću« tačno ispred gostionice. A da bude »zlo« još veće, baš u to najšli svatovit. Iz Čačka vode mladu u Konjic. Nude nas ploskama, dobrom domaćom rakijom prepečenicom. Nikada nisam pio iz ploske. »Uzdravlje mладencima i Vama svatovil!« E, da je bila samo jedna ploska, ali svatova puno pa tako i ploski!

Uspinjemo se uz Ivan-sedlo. Kojeg li kontrasta: padine pod snijegom, a šljive procvalle. Na prvi pogled misliš da je snijeg na granama, a ono cvjetovi. Ko je pogriješio u zakonima prirode? Ili je zima produžila ili proljeće uranilo? Bit će ono prvo. Danas je Prvi maj.

Sarajevo! Prvi put ga posjećujem. Tražim pogledom ružmarin. Da, ružmarin! Jer prvu pjesmu koju sam naučio o Sarajevu bila je:

Sarajevske uske staze
ružmarinom sađene.

Nema ružmarina, ali ne vide se ni planine. Prekrila ih magla. U centru grada autobus stane. Dobivamo novog putnika, Sarajku Azru Mujazinović, studenticu dodijeljenu od Uprave PD »Željezničar« iz Sarajeva za vodiča. Pozdravljamo je aplauzom. Odmah krećemo dalje uz padine Trebevića odličnim asfaltnim putem. Put se uspinje kroz divne jelove šume. Snijega sve više. U Dalmaciji već trešnje zriju, a ovdje u bosanskim planinama još uvjek čvrsto caruje zima i snijeg. Stigosmo, do Dobrih voda, restauracije usred šume. Napuštamo autobus i naprimo ruksake. Započinje pravi zimski uspon, snijegom zametenom planinom. Uska staza, prtina, zavoјima se lagano uspinje kroz veličanstvenu šumu. Jele pokrivene snijegom liče na skup sijediha strosjedilaca. Spokojni mir vlasta šumom kao neka tiha žalost usnule pokrajine. Mi smo ga poremetili. Ne smije nam se ovo uzeti za zlo. Među nama ima onih koji godinama nisu gaziли snijegom, a za sve nas susret sa zimom i snijegom velik je događaj i doživljaj. Ima i nevolja. Zapne čovjek rancem o granu, a na njega nespremno sruši se gomila snijega. Smijeh i vrisak!

Poneki zapitkuju koliko ima još do doma. »Još samo malo! Iza onog zavoja. Uskoro stižemo! Osjećam već miris dima!« Koliko vjeruju ovim utješnjim odgovorima ne znam. Bit će, ne baš mnogo, jer svi znaju da osim vodiča nitko od nas nikad nije bio u tom domu. Ali ih zato hrabri naše raspoloženje, a to je u planinama melem. Iza »posljednjeg« zavoja zaista ugledasmo lijepo lamenzo zdanje, planinarski dom »Vasa-Miskin Crni«. Nalazi se na visini od 1560 m. Sada nam je gotovo žao za divnom prtinom, koju smo maločas gazili. Ipak, toplina doma mami. Dočekuju nas prijatni i srdačni domaćini, nasmijani Omer i ostali, dežurna ekipa. Ali šale nema. »Skidaj cipele!« To je ono pravo. Drugarski ali autoritativno daju nam do znanja da u domu vladaju red i čistoća. Cijenimo njihov trud oko održavanja doma, zato to poštujemo.

U dnevnom boravku širi ugodnu toplinu dobro ugrijana peć. Spavaonice uredne i čiste. Daju nam i drva da u spavaonicama ložimo koliko nam srce poželi. Poslije čaja kreće poveća grupa na vrh Trebevića. S la-

koćom savladavamo i taj posljednji uspon. Ali oprez nije na odmet. Sunce zalazi, hladnoće sve jače stiše, snijeg postaje tvrdi, na kamenu se ledi, zato oprez! Na samom vrhu dobivamo »orientaciju na zemljištu« gdje se koja planina uzdiže i proteže. S Mitjom sam malo zakasnio na taj »sat planinske geografije«, zato ostajemo sami malo dulje na vrhu. Bio je to predivan doživljaj vidjeti i osjetiti kako se noć spušta na planine zavijene snijegom i na spokojne doline koje su već odisale proljećem.

Poslije večere organiziran je kviz »Počaši što znaš i što umiješ«. Pravo sudjelovanja imaju svi. Iako je bilo sve improvizirano, uspjeh je premašio očekivanja. Kviz su popunili domaćini pokazivanjem alpinističkih vještina i načinom upotrebe akije, čamca za spasavanje.

Jutro je svanulo hladno, tmurno. Samo što snijeg ne pada. Oprštamo se. Hvala vam domaćini za sve.

Trebeviću, doviđenja!

Na silazu vodič nas vodi drugom stazom — strmijom. Veselo je, jer mnogi »dobrovoljno« priređuju svakakve vratolomije na snijegu. Od Dobrih voda autobus nas vozi asfaltnim putem padinama Trebevića. Standard pa i vrijednost stanovnika grada uz Miljacku dobro je vidljiva na padinama ove lijepo planine: vikendice u veoma lijepom stilu uzdižu se u svakom prijatnom kutku.

Romanijo! Toliko toga sam čitao o tebi u školskim knjigama i u knjigama koje veličaju partizansku borbu, a o twojoi ljestvici mnogo mi je pričao brat Mitja. Zato se danas penjem uz twoje padine pokrivene divnom šumom i zavijene snijegom s velikom radošću i isčekivanjem da nam pokažeš svoju ljestvici.

Dobro markiranom stazom uskoro smo stigli do planinarskog doma »Slaviša Vajner-Čića«. Autobus smo napustili kod baraka

šumskih radnika. Planinarski dom, toga dana pun planinara, podignut je na divnom proplanku uz sam izvor hladnog, bistrog, planinskog zdanca.

Kada smo malo prezalogajili, poveća grupa kreće ka Novakovoј pećini. Poviše doma nađemo na snijeg, kako se uspinjemo ima ga sve više. Počinje da sipi kiša. Dodemo do strmih kamenih litica. Valjda će tu negdje biti pećina. Nema je! Vodič nas vodi planinarskom stazom, koja se uspinje popreko strme litice. Zbog sigurnosti staza je opremljena čeličnim konopom. U zadnjem dijelu uspona staza nestaje; tu započinje skoro okomit uspon uz kamenu liticu, pokrivenu pokojim busenom. To je pravi planinarski uspon. Mnogima je to prvi uspon uz kamenu stijenu. Zato se žamor malo stiša. Potreban je oprez. Evo nas u pećini hajduka Novaka.

Zamišljajm njegovo vrijeme. Nije izabralo loše mjesto. Sigurnost je morala dati prednost udobnosti, ako posljednju uopće ima smisla spominjati u hajduka. Vidiš s pećine širi se na šumom prekrivene planine.

U novinama sam nedavno pročitao, da je i u planinama susjedne Rumunjske u davnina vremena živio starina Novak. Ima tu neke podudarnosti u imenu mesta i prezimenu.

Stitna kiša ne prestaje. Stijena i busenje su mokri pa je zbog toga silaz po strmoj litici toliko teži. Uskoro smo svi na okupu na »sigurnom« mjestu, zadovoljni i veseli, da smo vidjeli barem djelić ljepote Romanije. Još snimak, dva ispred doma za uspomenu na divan prvočaški izlet. Romanijo i Trebeviću doviđenja! Hvala Azri na stručnom vodenju i trudu koji je uložila. Hvala Omeru na ljubaznosti kojom nas je primio u domu na Trebeviću. Hvala svima iz PD »Željezničar« iz Sarajeva koji su pridonijeli, da će nam ovaj izlet ostati u lijepoj i trajnoj uspomeni. Zato ćemo i drugi put »putati pravo za Sarajevo a čerat desno uz Trebević!«

Speleologija

SPELEOLOŠKI ODSJEK PD »ZAGREB-MATICA«

Godina 1975. proglašena je Godinom zaštite speleoloških objekata i rad je našega odsjeka bio usmjeren ka zaštiti i održavanju speleoloških objekata u blizoj i daljnjoj okolini Zagreba. Posebno je naš odsjek zadužio Republički zavod za zaštitu prirode za čuvanje i održavanje špilje Veternice, a po vlastitoj inicijativi za Horvatove stube, izletište Srnce te svih objekata na tom području. Odsjek organizira svake godine na godišnjicu smrti Vladimira Horvata spomen-izlet planinara grada Zagreba s komemoracijom.

Broj članova odsjeka stalno je oko 20, ali je jedva polovica od toga aktivnih članova, dok su ostali stariji članovi suradnici i prijatelji odsjeka. Dva su člana upućena u Speleološku školu koju je organiziralo PDS »Velebit«.

Clanski sastanci održavaju se svaki utorak, osim ljeti. U godini 1975. održan je 31 sastanak s prosječno 7 članova. Povremeno se održavaju planinarska i stručna predavanja uz projekciju dijapo-

zitiva. Od tih predavanja spominjemo: Triglavski nacionalni park, Plitvička jezera i spel. objekti, Moravski kras, Ljepote podzemnog krša te nekoliko predavanja iz geologije.

Izvršene su 32 radne akcije sa 138 radnih sati, u kojima je sudjelovalo oko 300 članova, i to u predvorju i ulaznom dijelu Veternice, u polušpilji kod Ponikava, na Horvatovim stubama, Izletištu Srnce, Strmopeći, slapu Sopotu, slapu u Gor. Vrapču kod starog kamenoloma, Susedgradu, u maloj špiljici kod Stubičkih Toplica itd.

Član Nikola Tvrtković istražio je u okviru svog zvanja faunu i obišao oko desetak spel. objekata sakupljajući biološki materijal.

Zbog maloga broja mlađih aktivnih članova nije bilo posebnih istraživanja speleoloških objekata, a za istraživanje ponora, osobito dubljih od 40 metara, Odsjek nema ni dovoljno savremene opreme.

Stjepan Markulin

Promjene u planinarstvu kao faktor evolucije i kao problem

H. ČAUŠEVIĆ

SARAJEVO

Pješačko planinarstvo — pokušaj viđenja budućnosti

Problem nedorečenosti, sadržajne polifoničnosti i nedefiniranosti suvremenog planinarstva jeste svakako dugovječan isto toliko kao i samo planinarstvo. Genezu ovog problema izgleda da u prvom redu treba tražiti u društvenim i historijskim činiocima koji su doveli do pojave organiziranog planinarstva i determinirali njegov budući razvoj.

U svome prapočetku organizirano planinarstvo se ne pojavljuje ni kao igra niti kao sport, nego kao »pokret« koji pokazuje pretenzije da odmah stvori i svoju ideologiju. To je s jedne strane realizacija težnji urbaniziranog čovjeka jednog eksplozivnog industrijskog društva da štptom preko proplanaka, šuma i brda uspostavi izgubljene kontakte s prirodom, a s druge strane da zadovolji svoju znatiželju za otkrivanjem novih i nepristupačnih regiona, ili za upoznavanjem do tada nepoznatog svijeta prirode.

Ovo i ovakvo planinarstvo s tek vidljivim obrisima jedne zamagljene ideologije, bez čvrstih i ustaljenih regula ponašanja, preneseno je s europskog zapada u druge geografske širine i prepusteno nepredvidivoj evoluciji, koju su uvjetovali društveni i geografski faktori određene sredine.

A ta evolutivna putanja planinarstva povlačila se — gotovo sve do najnovijeg doba — bez jačih vibracija i titraja, ravnomerno i usporenno. Konzervativnost građanskog elementa, koji je ranije bio glavni iako ne jedini protagonist planinarskog »pokreta«, i statičnost privrednog života posebno na planinskim područjima, desetićećima potisnutim (osobito u našim relacijama!) izvan gotovo svih ekonomskih i kulturnih zbivanja, bili su snažna barijera prodroru novih ideja i pogleda, tako da se praktično planinarstvo iz perioda prije i poslije prvog svjetskog rata vrlo malo razlikuje po kvalitetu, načinu i sadržaju planinarenja.

Ovakvo planinarstvo, fundirano na nekoliko nedovoljno određenih ideoloških premissa, iz kojih su se rijetko izvodili konačni zaključci (npr. ljepota prirode, bježanje od grada i šokova civilizacije, upoznavanje izvornog narodnog života, sticanje pozitivnih ljudskih osobina, traženje mira i sreće u slobodnom svijetu planina i sl.), godinama je zadovoljavalo svoje poklonike, koji su tako — nevezani gotovo nikakvim regulama — iz amorfne planinarske ideologije izvlačili samo one elemente koji odgovaraju njihovu ukusu i mogućnostima, rukovodeći se pri tome idejom, uzdignutom do aksioma, da se planinarom smatra svaki čovjek koji svoje

slobodno vrijeme troši u planinskom prostoru, a da pri tome nije odlučno kako to radi, zašto to radi i koliko to radi.

Logični postulat ovakvog shvatanja manifestira se u pojavi, čak i danas prisutnoj u običnom planinarskom životu i planinarskoj publicistici, da gotovo svaki čovjek ima svoju vlastitu teoriju o planinarstvu, da ovoj ljudskoj aktivnosti daje svoj subjektivni pečat, da je zbijia ili rasteže u Prokrustovom krevetu svojih vlastitih fizičkih i psihičkih mogućnosti i da pri tome nerijetko pretendira i na »pravovjernost« i isključivost. U ovakvoj pojmovnoj hiperprodukciji gotovo je normalno što se pojavljuju stavovi i definicije koje zburuju svojom neodređenošću ili nelogičnošću (npr. da je planinarstvo »psiho-fizička aktivnost svoje vrste«, da je to »sport, ali i više od sporta« i sl.), ili pak što se ciljevi planinarstva u nedostatku znanstvene argumentacije ne samo neuvjerljivo fiksiraju, nego i prezentiraju u stilu pastoralnih idila i suvišnog didaktizma, ili se jedno stavno o planinarstvu i planinarima piše samo u hiperbolama i nekritičnim superlativima.

Međutim, pod težinom korjenitih društvenih i ekonomskih promjena, koje nisu ostavile po strani čak ni samu planinu, problem sadržaja i ciljeva planinarstva postupno je postajao sve aktuelniji. Uporedo s tim rasla je i spoznaja da planinarstvo neće još dugo moći eksplorirati svoj dosadašnji fluidni ideološki arsenal i kretati se bez promjena uhodanim stazama, trasiranim uglavnom još u prošlom stoljeću, odnosno stajati kao petrifirani relikt, dok se društvo iz kojeg je poniklo temeljito mijenja, pa čak bitne eko-loške promjene zahvataju i same planine.

Pod utjecajem snage ljudskog uma i ruku brojne planine dobivaju novu fisionomiju. Čak i u nepristupačne i nekada skrivene planinske predjele uvlaze se ceste ili drugi objekti (uspinjače, releji, turistička naselja i sl.), a mnogi vrhovi bivaju produženi za desetine metara kakofoničnim siluetama neskladnih građevina.

S druge strane nova generacija, stasala bez ikakvih opterećenja pod okriljem jednog većeg standarda i pripremljena za puniji i burniji život, već je sve glasnije tražila ne samo pojmovno razjašnjavanje sadržaja i ciljeva planinarstva, nego i dinamičnije, borbenije i snažnije planinarenje. Ovi novi ljudi nisu se više mogli pomiriti s učenjem da je planinarstvo — pored ostalog — u prvom redu smirenio kretanje kroz široka prostanstva sa srcem otvorenim za čeznutljivu planinsku ljepotu, kada je ova ljepota posta-

la već dostupna golemom broju »običnih« ljudi, koji su je mogli doživljavati — ako su umijeli — bez muke i napora i kroz prozore svojih automobila i vikendica, ili iz svjetlučavih kabina uspinjača.

Na sve ove zahtjeve novog načina planinarstvo je pokušalo i pokušava da odgovori, a i da se prilagodi, i organizacijski i suštinski. Za sada nije bitno koliko su ovi pokušaji bili pravodobni i adekvatni, ili koliko su predstavljeni polovična rješenja kao proizvod kompromisa između još snažnih pritiska starih shvatanja i argumentacije onih koji dolaze i koji više ne respektiraju ustaljena pravila i aksiome. Bitno je da su se u planinarstvu našeg vremena dogodile i morale dogoditi kvalitativne promjene, koje još nisu konačno uobličene, koje su još u fazi nastajanja i razvoja, ali koje već upozoravaju na težnju da se u planinarstvu unese više dinamike i atraktivnosti, da se ciljevi ove aktivnosti određenije fiksiraju, a posebno da se sačuva autonomija i samosvojnost planinarstva i planinari distanciraju od sve brojnih šetača, izletnika, »motoriziranih planinara«, vikend-kućevlasnika i sl., koji u gustim kohortama svakodnevno prediru u pristopačne planinske regije.

Već u prvim poslijeratnim godinama nošenje planinarske štafete pod najtežim uvjetima, ili dodjeljivanje počasne značke za izlazak na određeni broj vrhova viših od 2000 m (Zren i sl.), prvi su pokušaji da se u planinarstvu unese nešto više dinamičnijeg sadržaja i svrhovitosti. Orientacijska natjecanja, transverzale, bodovanje planinskih vrhova prema njihovoj težini itd., kao suvremeni iako još nesavršeni oblici planinarenja, ukazuju na sve jasniju težnju da se savlađivanje sve većih napora istakne kao konstitutivni i dinamični element planinarenja, dok se cilj ove djelatnosti objektivno fiksira u planinskom prostoru. Intimni odnos planinara prema planini, njegov estetski ili slični doživljaji planine, predstavljaju i nadalje jedinstven i osebujan izazov koji — pored sadržajne dinamičnosti novog načina planinarenja — treba da bude glavna ali ne i isključiva okosnica centripetalne sile planinarstva.

Sve ove mutacije u planinarstvu nužno su nametnule i nov prilaz razmatranju historijske uloge i suvremenog društvenog tretmana planinarstva kao aktivnosti koja proizlazi iz slobodnog vremena.

U posljednjih deset godina publicirano je više priloga iz povijesti našeg planinarstva nego u čitavom ranijem periodu. Ovaj historijski materijal, ako ga kritički selekcioniramo, omogućava nam da bar približno pratimo razvoj planinarske misli od početka pa gotovo do danas. Pri tome posebno upada u oči stanovit napredak u shvatanju i tumačenju pojedinih historijskih događaja (npr. pri utvrđivanju početka organiziranog planinarstva u BiH itd.).

Pri razmatranju položaja planinarstva u suvremenom društvu pojavljuju se akcentirani disakordi, koji protivurijeće dosadašnjim učenjima o ciljevima i sadržaju plani-

narstva. Iznose se pri tome i argumenti da je planinarstvo sport s određenim specifičnim obilježjima. Konfrontacija novih i dosadašnjih pogleda još nije posebno izrazita, ali nije isključeno da neće do nje doći. Svakako je za poželjeti dostojanstven sudar misli, budući da se tako najlakše dolazi do iskre, istine. Jer radi se o problemu koji se dekretom ne rješava (kao što je to bilo u periodu između dva rata kada je najviši jugoslavenski planinarski forum izglasao rezoluciju da planinarstvo nije sport i zatražio da zbog toga planinarstvo ne potпадa pod jurisdikciju Ministarstva fizičkog odgoja, nego — kao i turizam — pod jurisdikciju Ministarstva trgovine!), nego pažljivom znanstvenom analizom realnog stanja današnjeg planinarstva i stremljenja i želja nove planinarske generacije, koja ne podnosi nikakvu neizvjesnost. Stoga ako planinarstvo nije sport nego nešto drugo, tada treba decidirano i bez ikakve eufonije kazati šta je to drugo. Ako pak raspravljamo o tome da li je planinarstvo sport, onda prethodno moramo biti načisto s pojmom sporta, koji teško da ima jedinstvenu definiciju u literaturi. Danas je suvremeno poimanje sporta toliko široko i neprecizno da se ovim nazivom nerijetko pokrivaju čak najrogobatnije društvene pojave, kao što su npr. profesionalizam i sl.

Gotovo uporedo s rješavanjem problema društvenog položaja planinarstva načinje se i još jedan problem koji nije opterećivao ranije generacije, a to je problem segregacije planinskih sredine.

Nije potrebno ni podsjećati da je egzistencija planinarstva uvjetovana postojanjem planina. Sve planinarske djelatnosti usmjereni su na planinu kao objekat planinarenja. Planinar mora svoje psihičke i fizičke snage trošiti isključivo na planini u savlađivanju napora koje planina nameće. Danas, međutim, na velik broj planina, koje su nekada bile »rezervirane« samo za planinare, dolaze — zahvaljujući tehničkom napretku — i ljudi bez ikakvih planinarskih ambicija. Nekad teško dostupni planinski predjeli postali su uređena obiteljska izletišta koja sve manje postaju zanimljiva za planinarenje. Jer jedan od snažnih izazova planinarstva jeste prirodnost i neartificijelost planine. Ovaj izazov mora opadati srazmjerno povećanju pristupačnosti i tehničke obrađenosti nekog planinskog područja, koje tako postaje gotovo deplasirano za planinarenje (planinariti cestom uvek je bilo odbjeno, a danas — pod uvjetima redovnih autobusnih i drugih veza — gotovo i suvišno!).

Naravno, bilo bi odviše pojednostavljeno pa i netačno tvrditi da su sve tehnički obrađene planine isključene iz svake planinarske djelatnosti. Njihov prikidan smještaj, obično pored većih gradova, glavni je razlog da ovi predjeli ipak i danas imaju ograničen planinarski značaj, iako se nazire već prilično jasna tendencija da se obrađeni segmenti planina pretvore samo u polazne ili prolazne točke za planinarenje. Ako planinarstvo u svom budućem razvoju nastavi usmjeravati

planinare prema većim naporima i prema većem broju »intaktnih« vrhova i drugih planinskih točaka, s puno vjerovatnoće može se očekivati još uočljivija segregacija (tj. odvajanje) planinarskog prostora, koji će uglavnom pokrivati neobrađene, visoke planine i, naravno, one nefotogenične stijene, što su uvijek hladne i zagonetne kao lice pokeraša

Alpinizam — neuništiva inspiracija i možda krajnje utočište

Slijediti putanju evolucije alpinizma, kao planinarske kategorije, zadaje znatno manje poteškoća. Alpinizam je planinarska djelatnost koja je programirana točno u određenom pravcu — na stijenu i uvjetovana samo stijenom. A stijena ne dopušta nikakve spekulativne konstrukcije. Ona nameće strogu selekciju. Alpinizmom se mogu baviti samo ljudi koji imaju snage i hrabrosti da prihvate »beskorisnu« bitku s gluhim kamenom. Ostali ostaju samo promatrači koji su sticajem okolnosti vrlo često odlučivali o društvenoj sudbini alpinizma, a pogdjekad ga čak i negirali pa i ekskomunicirali iz planinarstva. O tome u ne dugoj planinarskoj historiji ima prilično podataka.

U povijesti planinarstva alpinizam se javlja u prvom redu kao »sluga nauke«, kao vještina bez koje se nije moglo zamisliti znanstveno istraživanje nepoznatih i nepristupačnih krajeva. No, alpinisti su vrlo brzo shvatili da je stijena sama po sebi dovoljno snažan izazov čak i onda kada nema naučne značajke. Tako dolazi u relativno kratkom historijskom razmaku do potpune ili pretežne emancipacije alpinizma, čiji cilj sada postaje savlađivanje stijene pod sve težim i težim uvjetima.

Ovako osamostaljen alpinizam u pojedinim zemljama na zapadu postao je sinonim planinarstva ili je jednostavno integriran u planinarstvo kao jedna od njegovih disciplina. Kod nas je međutim, izuzevši donekle Sloveniju, alpinizam imao prilično mukotrpan razvojni put.

Na prvi pogled je neshvatljivo da se na našem planinskom području, gdje postoje svi uvjeti za razvoj alpinizma a uz to i planinarska tradicija danas već stara od 70 do 100 godina, alpinizam pojavljuje relativno vrlo kasno, i to prvo u obliku individualnih akcija izuzetnih pojedinaca, da tek tridesetih godina ovog stoljeća imamo u Hrvatskoj i BiH prve alpinističke sekcije u pojedinim planinarskim društвima.

Najvjerojatnije je da uzrok ovoj pojavi treba potražiti u prvobitnoj funkciji alpinizma koji, kao vještina potrebna i nužna za naučna istraživanja, nije mogao svojevremeno biti presaden u naše inače znanstveno potpuno neispitane krajeve. Ova vještina bila je u nas suvišna ili gotovo suvišna za znanstvena istraživanja, budući da se do ovih planinskih regiona moglo doći relativno sigurnim i pristupačnim stazama i nogostupima. Na ovakvim znanstvenim pohodi-

ma domaći gorštaci su bili dovoljni i pouzdati vodići rijetkim istraživačima.

S druge strane alpinizam je u nas bio u oprečnosti sa shvatanjem građanskih slojeva, koji su iz planinarstva isključivali gotovo svaki rizik, potencirali ugodnu ili estetsku stranu planinarstva, nerijetko ga identificirajući s turizmom, te tako snažno i svjesno onemogućivali širi zamah alpinizma. (Mišljenje da je planinarstvu strano »svako pentranje po stijenama i vrletima« često je isticanu u planinarskoj publicistici između dva rata!).

Korjenitu izmjenu odnosa prema alpinizmu u najvećem dijelu Jugoslavije možemo zabilježiti tek poslije oslobođenja, kada je alpinizam pod utjecajem bitnih društvenih promjena gotovo bez trzaja prihvaćen kao suvremen oblik planinarenja, ali i kao potreba svenarodne obrane, i tako inkorporiran u planinarsku organizaciju.

Međutim, status ove planinarske discipline ostao je dugo vremena, pa i danas, do kraja nedefiniran. Kroz proteklih tridesetak godina alpinizam je tretiran ili kao samostalna aktivnost koja egzistira kao nešto posebno uz planinarstvo (»planinarstvo i alpinizam«), ili kao »vrhunski oblik« planinarstva, ili kao »specijalistička djelatnost« u planinarstvu, dok se napokon danas sve jače ističe da je alpinizam sportska disciplina.

Ova polifoničnost u gledanju na alpinizam donekle je razumljiva. Alpinizam je dugo vremena bio izdvojen iz službene planinarske organizacije, a kasnije samo toleriran. Zbog toga njegovo amalgamiranje u planinarstvu nije moglo proći bez poteškoća. Uz to su i sami alpinisti, potaknuti novim shantanjima, ali i ljudskim slabostima, pokušavali da alpinizam prikažu kao nešto »više i superiornije od »običnog« planinarstva i da se tako distanciraju od drugih planinara.

Izvan svake je sumnje da postoji razlika između alpinizma i ostalih planinarskih disciplina. Ona se prvenstveno manifestira u načinu i stilu planinarenja tj. savlađivanja određenih napora, koje se u alpinizmu sastoje isključivo u penjanju uz upotrebu ili bez upotrebe dopuštenih pomagala. Osim toga alpinizam je upućen samo na određene dijelove planine (stijena), dok ostale planinarske discipline (i to pješačko pianinarstvo i planinarsko skijanje) imaju raspolaganju mnogo šira područja djelovanja.

Ova razlika ne isključuje identičnost ciljeva alpinizma i ostalih planinarskih disciplina, kao i istovjetnost izazova koji pokreće na akciju, tako da se danas s puno razloga može očekivati ujednačeno shvatanje da je alpinizam planinarska disciplina koja dijeli sudbinu planinarstva uopće (analogija: ribolov — podvodni ribolov).

Uporedno s društvenim razvojem i afirmacijom alpinizma u našoj sredini ide i njegov tehnički napredak. Suvremenija i savršenija tehnička sredstva i pomagala te dolazak sistematski obučene i smjelije generacije alpinista neposredno se odražava na nespornom usavršavanju tehnike penjanja, koja omogu-

čava izlazak našeg alpinizma u svijet, kao i rješavanje najekstremnijih problema suhe, a posebno mokre stijene.

Alpinizam će bez sumnje i nadalje tražiti sve nove, teže i komplikirane probleme i u tome ga ne možemo i ne smijemo obuzdavati sve dok snaga ljudskih mišića i umu bude u savladivanju stijene imala prioritet i nadmoć nad tehnikom. Onoga trenutka kada tehniku u stijeni dobije prvenstvo, nestat će alpinizma. U ovom pogledu Hilarijevo razmišljanje o »helikopterizmu«, koji se pojavljuje kao vidna komponenta u svjetskom alpinizmu, ne bi trebalo ignorirati.

Nije isključeno da u nekoj daljoj ili bližoj budućnosti dođe do većeg približavanja alpinizma i pješačkog planinarstva odnosno planinarskog skijanja i u pogledu načina i tehnikе planinarenja. I ove dvije posljednje planinarske discipline izgleda da se sve manje zadovoljavaju sigurnim planinarskim stazama, na kojima redovito nema rizika. Traže se novi polualpinistički, pa i alpinistički pristupi do određenih ciljeva, u čemu se svakako skriva veći i snažniji izazov nego što ga ima obično planinarsko pješačenje. Pojava ekstremnog skijanja i pronalaženje novih teže pristupačnih puteva do pojedinih planinskih točaka u BiH i Crnoj Cori (npr. novi nedavno otvoreni smjer do vrha Maglića) vidni su indikatori ovih streljenja (koja su u Sloveniji još mnogo prije široko prihvaćena).

Špiljarstvo — još uvijek izvjestan problem

Ako prihvativimo da je planinarstvo djelatnost koja proizlazi iz slobodnog vremena, tada se špiljarstvo, inače opće prihvaćena planinarska disciplina, teoretski pojavljuje kao izvjesni problem. Naime, ciljevi špiljarstva (radi ekonomije izražavanja pod pojmom špilje podrazumijevamo, makar donekle i pogrešno, i pećine, polupećine, jame, ponore i dr.) nisu samo planinarski, nego često i istraživački, a to izaziva već određene dileme.

U svome historijskom razvoju špiljarstvo je inkorporirano u planinarstvo još u doba kada je naučno-istraživačka komponenta bila dominantna i u planinarstvu (jer su špilje, kao bogate arhive prirode, uvijek bile izvanredni objekti znanstvenih istraživanja). Osim toga već ustaljeno mišljenje, da je planinarstvo prije svega doživljaj ljepote u prirodi, stvorilo je snažnu podlogu da se špilje, kao prirodni ukraši i rijetkosti, prihvate kao objekti planinarenja, a da se špiljarstvo smatra izrazitom planinarskom disciplinom koja nerijetko traži vrlo preciznu tehniku, pa i ulaganje izvanrednih naporu.

Danas su špilje, izvan svake sumnje, prihvaćeni objekti planinarenja, čak i kada se ne nalaze u regionu planina, i špiljarstvo se prvenstveno pojavljuje kao vrsta podzemnog (dubinskog) alpinizma, a rjeđe kao podzemno planinarsko pješačenje (ovdje izostavljamo špilje — turističke atrakcije, koje nisu od primarnog interesa za planinarstvo). Ali

špilje su istodobno i objekt naučnih ili privrednih ispitivanja i — promatrano iz ovog kuta — špiljarstvo se predstavlja kao speleologija, koju kao znanstvenu disciplinu ne možemo smjestiti u planinarstvo. Granicu između špiljarsko-planinarskih i speleoloških pothvata danas je još nemoguće povući.

Ova simbioza jedne planinarske discipline i znanosti u današnje doba može se smatrati nužnom. Dobar broj špilja još je neispitan. Planinariti u ovakvu ambijentu ne može se bez osnovnih znanstvenih spoznaja, a s druge strane znanstveno ispitati ove špilje-nepoznance ne može se bez špiljarske tehnikе. Zbog toga je i danas silazak u neki neispitani ponor planinarski (špiljarski) uspjeh ravan prvenstvenom alpinističkom uspjehu odgovarajuće težine, ali u isto doba i znanstveno-istraživački pothvat.

Međutim, usluge koje špiljarstvo nudi znanosti ili privredi nisu neograničene. One se prvenstveno svode — pored izvjesnog čuvanja ili obrađivanja špilja — na ispitivanje oblika i površine podzemnih prostoranstava, na pružanje morfografskih podataka. Samo iznimno planinari-špiljari, ako raspolažu stručnim znanjem, mogu dati odgovore i na pojedina pitanja iz područja pećinske hidrologije, meteorologije, arheologije, flore, faune itd.

I u budućnosti će špiljarstvo biti prisutno u znanstvenim istraživanjima, ali svakako uz sve naglašeniji planinarski identitet ove discipline. Naime, istraživanje neispitanih špilja ne može biti neograničeno, jer ni fond neistraženih špilja nije neograničen. Zbog toga i kada istraživačke ambicije špiljara budu bitno zaokružene ili čak svedene na minimum, i tada će nove generacije dolaziti u špilje sa čisto planinarskim ciljevima, vjećno pokretane izazovom crnog užasa koji u sebi skriva podmukle zasjede, ali i neslučene ljepote.

Neumitni hod otuđenja

Neravnomjerni razvoj planinarstva, utjecaj različitih ideologija i shvatnja te neriješenost vitalnih problema sadržaja i ciljeva ove djelatnosti, prenijeli su iz bliže ili dalje prošlosti teret stihijnosti koji se danas — ako prihvativimo da on postoji — može tretirati kao otuđenje, iako ovaj termin nije potpuno adekvatan (budući da se otuđenja zbijavaju u prvom redu u radnim i proizvodnim procesima, u ideološkim shvatanjima, u odnosu čovjeka prema društvenim snagama, prema drugom čovjeku, samom sebi i dr.). No mi čemo ipak ovaj naziv prihvatići radi akcentiranja samo nekih pojava i predstava, koje stoje — po našem mišljenju — izvan pa i iznad planinarstva kao suprotne sile.

Ugrožavanje identiteta planinarstva njegovim izjednačivanjem s izletništvom ili turizmom svojevrstan je oblik »otuđenja«. Usvajanje mišljenja da se planinarstvom smatra svaki kontakt s prirodom bez obzira kako je on ostvaren (bilo kao »lagana šetnja« ili uz upotrebu suvremenih prometnih sredstava)

praktični dovodi do negacije planinarstva, do integracije planinara u goleme ešalone izletnika, koji svoje slobodno vrijeme provode na planinskim izletištima na sasvim drugi način i sa sasvim drugim ciljevima.

Isti je slučaj i s turizmom, koji je kao granica privrede ekonomski kategorija. U prošlosti je bila jako naglašena tendencija identifikacije turizma i planinarstva, pa su čak i pojedina planinarska društva u svome nazivu nosila turističke epitete. U svoje vrijeme, kada je planinarstvo bilo pod utjecajem građansko-izletničke ideologije (i kada su se pojedina planinarska društva ozbiljno bavila organiziranjem čisto turističkih putovanja) ova pojava je bila razumljiva. Danas, kada razvoj planinarstva ipak kreće prema zaokruživanju i isticanju svoga vlastitog planinarskog sadržaja i cilja, identifikacija planinarstva i turizma pokazuje novo razlikovanje i razvodnjavanje suštine planinarstva, upravo predstavljaju oblik otuđenja vlastitog planinarskog »ja«.

Pojava tzv. planinarskog turizma ovdje ne bi trebala da zbumjuje. Poznato je da ciljevi turističkih putovanja — a putovanje, zapravo izbjavanje iz vlastitog mesta boravka, bitni je element turizma — mogu biti raznorodni, pa stoga i razlikujemo više vrsta turizma (kulturni, poslovni, zdravstveni i sl.). Turizam se pojavljuje kao organizacijsko-ekonomski okvir, koji prema potrebama i prilikama svoj sadržaj nalazi u kulturnim tekovinama, ili prirodnim ljepotama, ili ga jednostavno preuzima iz javnog, kulturnog, sportskog života.

Tako se i planinarstvo može pojaviti kao sadržajna komponenta turizma u slučaju kada je čisto planinarenje cilj neke turističke akcije i organizacije. Međutim, u ovom slučaju ne može biti poistovjećivanja, jer turizam ovdje ima samo ekonomsko-organizacijsku ulogu, dok sadržaj (planinarenje) ostaje netaknut i autonoman. Ako pak dođe do razvodnjavanja ovog sadržaja transformiranjem planinarstva iz turističkokomerčijalnih razloga u izletništvo, a planinarskih objekata u hotelskougostiteljska svratišta, tada sigurno nema planinarstva.

Ovakvom »otuđenju« planinarstva, danas pod pritiskom ekonomске nužde, pogoduju i pojedine planinarske organizacije izgradnjom planinarskih kuća i domova na mjestima, koja su dostupna svim prometnim sredstvima, ili čak možda i nesvjesnim usmjeravanjem planinara na planinarske kuće i domove kao isključive ciljeve planinarenja, što opet ima za čestu posljedicu hedonističke ekscese u samim planinarskim objektima, koji bi po svojoj namjeni morali biti samo tranzitne točke za dalje planinarske pothvate (ali bez sumnje i stjecišta pod određenim uvjetima planinarskog društvenog života, jer planinari sigurno nisu nikakvi isposnici ili pristaše neke srednjevjekovne asketske sekte).

Projiciranje planinarstva i planinarskog života u obliku fantazmagoričnih slika upo-

zorava više na otuđenje planinara nego na otuđenost planinarstva. Ovdje sigurno ne mislimo na više ili manje uspjele opise, koji jarkim bojama i često standardnim komparacijama uljepšavaju planinu ili život na planini, jer možda netko upravo tako i doživljava ili pokušava da doživi planinu (iako nismo baš potpuno uvjereni da svaki vjetar mora biti »simfonija«, svako jezero »zeleno gorsko oko« i sl.). Ovakve pojave, inače ustaljene u našoj planinarskoj publicistici, nisu razlog za zabrinjavanje. Problem je hiperbolično-senzacionalističko prikazivanje pojedinih manje ili više opasnih situacija na planinama, zapravo stvaranje »bau-bau« psihoze pojedinaca čije se otuđenje vlastite planinarske ličnosti, izgleda, manifestira u neodoljivoj želji za samosticanjem čak i pod cijenu iskrivljivanja projekcije planine i planinarstva (npr. objavljuvanje opisa u kojem se ozbiljno navodi kako gromovi udaraju u »toki-voki« aparat dok se ovaj nalazi u rukama planinara prilikom nekog uspona, ili priče o »samoubilačkom ambisu« u koji se spuštaju planinari-skijaši na jednoj planini u neposrednoj blizini Sarajeva i sl.). Još teži nagovještaj otuđenja planinarske ličnosti susrećemo u morbidnom prikazivanju ciljeva planinarskih, a posebno alpinističkih pothvata, kada se npr. čak vrlo ozbiljno javno iznosi tvrdnja »da smrt za alpinistu prilikom uspona i nije ono najstrašnije i najružnije«.

Planinarstvo ima bez sumnje svoje opasnosti i rizike kao, uostalom, i svaka druga ljudska djelatnost bez obzira da li je nazivamo sportom ili nekim drugim imenom. Zbog toga se i u planinarstvu ne mogu izbjegi nesreće, pa i žrtve, koje međutim ne možemo uvijek pripisivati samo planini, nego, izgleda, mnogo češće (statističkih podataka nemamo) ljudskoj nepripremljenosti, nesposobnosti ili nesnažljivosti. Zato svako pretjerivanje u ovom pogledu nosi u sebi prizvuk otuđenosti, jer planinarski gledano teško da ima opravdanja — čak i kada se radi o »pjesničkoj slobodi«, kojoj svi lako podliježemo — predstavljati planine stalno kao nesmiljene ubice, a planinare (alpiniste) kao pripadnike neke flagelantske ili čak samoubilačke sekte, ili još gore: kao predodređene žrtve za žrtvenik krvожedne boginje Kali.

Uzdržanost ili nezainteresiranost planinarstva (ili konkretno: planinara i planinarskih organizacija) za probleme fizičke kulture pa i sporta kao cjeline, pa čak i za sve virulentnije ugrožavanje planinarske sredine, zaslужuje zasebnu analizu. Ona nas vjerojatno ne bi mnogo udaljila od zaključaka suvremenih teoretičara alienacije koji — razmatrajući otuđeni odnos čovjeka prema svojim slobodnom vremenu — posebno ističu da u ovom pogledu ljudi, pa čak i čitave organizacije, pasivno primaju recepte za svoja poнаšanja, nad njima vlada moć tuđe reklame, sugeriranja i dirigiranja.

Stiče se dojam da na određivanje svoga društvenog položaja planinarstvo ima najma-

nje utjecaja. Ovaj položaj u društvu ili konkretnije u fizičkoj kulturi određuju faktori izvan planinarstva (pretežno ili sasvim) pod utjecajem različitih shvatanja, pa se tako događa da se planinarstvo tretira kao »sportska rekreacija« ili kao neka apstraktna »fiskultura« i sl. što sve ima za posljedicu gubitak u konačnoj liniji društvenog autoriteta i prestiža, pa i određenih (materijalnih i drugih) prednosti.

S druge strane, shvatanje da planinarstvo nema nikakve povezanosti sa sportom, da ono stoji izvan pa i iznad sporta, potisnuto je planinare u ovom pogledu na periferiju društvenih zbivanja i ujedno ih pr nudilo — pod utjecajem strahovite žurnalističke reklame — da prime kao gotov recept npr. teoriju o »profesionalnom sportu«, da se zapravo ne suprostave (kao što to upravo danas čine druge društvene snage) ovoj nakaznoj i neznanstvenoj teoriji, čija primjena u praksi nanosi našem društvu — pa neposredno i samom planinarstvu — goleme moralne i materijalne gubitke.

Sličan odnos planinarstvo pokazuje i prema pojavama, koje ne samo da ugrožavaju nego i razaraju planinu kao životnu sredinu planinarstva, a koje se ipak gotovo primaju kao neumitna nužnost. Današnja planinarska generacija je suvremenik i svjedok upra-

vo najžešćeg atakiranja na planinu, kao posljednu nadu ugroženog čovjeka. Po diktatu kratkovidnih komercijalnih interesa devastiraju se i onako degradirani šumski fondovi planina, dok se pod maskom lova obavlja neracionalan pokolj posljednjih izdanaka plemenite divljači i to najsuvremenijim sredstvima ubijanja, koja od lovca ne traže nikakav napor i gotovo nikakvu vještina, pa dosljedno tome lovce pretvaraju u sakupljače lako i nezaslužno stecenih trofeja (ukoliko njihov prilaz lovu nije motiviran drugim lukrativnim namjerama, usmjerenim na ostvarivanje poznatih materijalnih koristi od ubijene životinje). Ovakve i slične pojave bez sumnje su i problem društva kao cjeline, ali posljedice njihova razornog utjecaja među prvima osjeća i sve će više osjećati upravo planinarstvo.

— o —

Teško je predviđati kako će se planinarstvo ubuduće ponašati prema svojim pravim ili prividnim »otuđenjima« koja se pojavljuju u blažoj ili agresivnijoj formi u njegovu tku-vu. Očekivati je da će razvoj planinarstva u pravcu popunjavanja i fiksiranja svog sadržaja i ciljeva otkloniti uzroke mnogih dilema, zabluda, pa i »otuđenja«, te da će stoga već slijedeća planinarska pokoljenja imati mnogo određenije poglede na planinarstvo i njegov položaj u društvu.

Kamena lica na planini

AGATA TRUHELKA

ZAGREB

U januarskom broju časopisa *Natural History* od 1977. godine Mark Coburn je priopćio članak o kamenim glavama na planini Mount Rushmore. Evo kratak izvod iz tog članka. Kamene glave na toj planini nastale su ovako:

U decembru 1923. tajnik Historijskog društva Južne Dakote zamislio je neobičan projekt. On je predložio senatoru USA Peteru Norbecku da se angažira kipar koji će oblikovati glave slavnih predsjednika USA na sljemenu Black Hillsa. Te će glave ogromnih dimenzija pobuditi nacionalne osjećaje i donijeti Dakoti turističke dolare.

Zamisao je priopćena glasovitom kiparu Gutzonu Borglumu. On se oduševio za tu ideju i pošao da traži u planinama prikladno mjesto. Našao je da je slijeme Mount Rushmorea za to zgodno. U agustu 1927. počelo se radom. Onda još nije postojao zakon o čuvanju prirode, niti je bila organizirana opozicija koja bi, ako ne samu prirodu, čuvala bar estetski izgled planina.

Borglum je predobio svoje prijatelje da se pobrinu za financijska sredstva i onda je počeo da iz prirodne stijene oblikuje gorostasne glave predsjednika. Odabralo je njih četvoricu:

Washingtona, koji je učinio državu nezavisnom,

Jeffersona, koji je narodu osigurao saradnju,

Theodora Roosevelta, koji je naglasio važnost Zapada i

Lincolna kao garanciju za opstanak Unije.

Dimenzije glava bile su tako goleme da se moralo klesati dinamitom. U ilustriranim publikacijama onog vremena moglo se vidjeti koliko ljudi može stati u oko Lincolna i koliko na usnicu Jeffersona. Malo je kritičara bilo. Sam Borglum je tvrdio da su te glave uvijek bile tu, tek da ih je on oslobodio pozadine. Ipak se tu i tamo čuo glas negodovanja: »Koliko će vjekova trebati da se ova uvreda prirode izgubi i da se zalijeći rana na Mount Rushmore?« Bilo je i humorističnih pjesmica na račun ovih glava. Planinari koji traže mir okruženi su glavama kao da su u svjetini:

»The great stone faces al around,

I shriek for solitude...«

Borglum je umro 1941. Njegov je sin nadgledavao svršetak rada. Tisuće turista posjećuju Mount Rushmore. Ove glave, izdjelane iz same planine, svjedoci su onog vremena i ukusa. Danas se to ne bi moglo izvesti niti bi to ljubitelji prirode dopustili.

Mogućnosti preživljavanja u oskudici hrane

MLAĐEN TRAJKOVIĆ

RIJEKA

Pod ishranom u prirodi, u ovom napisu, treba razumijeti ishranu čovjeka u uvjetima krajne oskudice, koja ga može zadesiti i mimo njegove volje. Razne su okolnosti koje čovjeka do toga mogu dovesti, pa stoga i na to treba biti spremjan da bi se preživjelo. A mnogi naši ljudi ne znaju koje su divlje biljke i životinje jestive, gdje se nalaze, kako se do njih dolazi, a još manje kako se mogu što bolje pripremiti za jelo. Ne mali broj primjera iz dalje i bliže prošlosti govori da su ljudi u raznim situacijama umirali od gladi našavši se u prirodi bez hrane, a ona im se nalazila na dohvati ruke. Međutim, za njom treba tragati, a da bi se u tome uspjelo, mora se poznavati šta se sve može jesti i kako to na najpogodniji način pripremiti.

U ovom napisu govori se o ishrani u prirodi hranom životinjskog porijekla, jer je ona kaloričnija od biljne hrane, ali odmah treba dodati da se do ovakve hrane teže dolazi, jer neke životinjske vrste, a posebno zvijeri i gmazovi traže vještina i spretnost čovjeka da ih ulovi. No, kada ne preostaje drugo, mora se i u tome pristupiti, jer glad čovjeka nagoni da se u potrazi za hranom doviđa na razne načine.

Podneblje naše zemlje i ostali ekološki uvjeti vrlo su povoljni za život i opstanak mnogih životinjskih vrsta, koje čovjeku mogu poslužiti za ishranu. Skoro da nema predjela u Jugoslaviji koji u svojim njedrima ne krije raznovrsni životinjski svijet, bilo u vodi ili na zemlji, čije je meso ne samo dobro, već i vrlo ukusno za jelo. Ali neki naši ljudi imaju pogrešno stečene predrasude, više psihološke naravi, ali se dobrom voljom daju prevladati. Na to se treba naviknuti još u doba kada čovjeku nije nužda da se na takav način doviđa do hrane i da jede raznu divljač. Treba znati da od preko 2 milijona životinjskih vrsta čovjek jede samo oko 50, dok od preko pola milijuna raznih biljaka jede 600. Kada je u balkanskim ratovima nekim našim krajevima harala glad, ljudi su jeli bezvrijedne prdmete: kožu od starih opanaka, hrastovu koru i drugo, a zbog neznanja i predrasuda nisu se prihvatali ishrane puževima, žabama, zmijama, mravljim jajima i sl. U raznim elementarnim nepogodama (poplave, zemljotresi, požari), kao i u ratnim prilikama, kada neminovno dolazi do neimaštine i gladi na širim područjima, izvori hrane u prirodi, a posebno oni životinjskog porijekla, mogu imati presudnu ulogu u spašavanju od gladi i preživljavanju stanovništva. Stoga, u nedostatku domaćih životinja na čije smo meso u ishrani odavno navikli, korisno mogu da posluže za

ljudsku ishranu i sve životinje u prirodi: žabe, puževi, zmije, kornjače, gušteri, ribe i rakovi, mravlja jaja, ptice, a onda lovna divljač, kao divlje svinje, jeleni, srne, divokoze, zečevi, a u njihovom nedostatku čak i vukovi, lisice i javzavci, zatim vjeverice, teknice, puhovi i drugi gledari. Sve ove životinjske vrste nalaze se obično u šumama ili oko naših rijeka, bara i jezera, na poljima i sl. Daleko bi nas odvelo razmatranje o tome kada i kako se love ili hvataju navedene životinjske vrste, pa ćemo se u ovom napisu ukratko zadržati samo na tome, kako se one pripremaju za jelo u uvjetima oskudice druge hrane i u ambijentu prirode.

Puževe koje nađemo u prirodi, a ima ih nekoliko vrsta, treba staviti u posudu u kojoj je već proključala voda i kuhati oko 10 minuta, zatim proliti vrelu vodu, pa ih poslije toga u istoj posudi prelisti hladnom vodom, u kojoj treba da ostanu 5—10 minuta. Kada poslije toga i ovu vodu prolijemo, treba pristupiti vađenju mesa iz ljuštire. Ovo je najpogodnije raditi nožićem koji ima šiljati vrh, a potom se meso puževa opere u nekoliko hladnih voda da bi se odstranila sluz. Kada je i to obavljeno, onda se meso posoli i jede.

Mravlja jaja u prirodi se nalaze u malim količinama, pa do njih uvijek nije lako doći. Tamo gdje nam to pode za rukom, treba ih oprati od nečistoće i zemlje, a onda se pristupa njihovu prženju na ulju ili masti. Nativi ih držati dok ne požute, a tada počinju da mirišu na svinjske čvarke. Na kraju ih treba blago začiniti i jesti.

Zmije su po ukusu slične ribama. Uhvaćenoj zmiji treba odmah odsjeći glavu i baciti, a onda na tom mjestu obrezati kožu i zavrnuti. Vezati zmiju kanapom za drvo, rasjeći kožu po cijeloj dužini i oguliti je; kada se dođe do čmara, na tom mjestu odsjeći komad tijela i baciti ga. Zatim izvaditi iznutricu, koja se lako izvuče, isprati tijelo zmije u dvije hladne vode i pristupiti prženju ili kuhanju a la lešo. Pri kuhanju dodaje se malo soli, peršuna, celera i lovorovog lista, ako nam je pri ruci.

Gušteri se poslije guljenja kože slično spremaju kao zmije i ribe.

Žabe su već poznate u ishrani čovjeka, a u nekim našim krajevima ih izvoze za devize, jer se od njih spravljaju specijaliteti. Od njih se za ishranu koriste bataci, a u obzir dolaze sive i zelene žabe. Bataci se otrgnu od tijela, potom im se svuče kožica i odsjeku šape. Meso se ispore u dvije hladne vode, a potom priprema kao riblje.

Kornjače su takođe ukusne za jelo. Uhvaćenu kornjaču primorati stavljanjem žara na oklop da ispruži glavu, noge i rep, koje oštrim predmetom (najbolje sjekiricom) odseći. Potom razbiti oklop, izvaditi tijelo kornjače, iz njega rasijecanjem izvaditi i baciti iznutricu. Meso isjeći na komade i staviti u posudu da se kuha, a vodi dodati narezanu glavicu crnog luka i malo soli. Kad smekša izvaditi ga i oko 15 minuta pržiti na ulju ili masti, poslije čega je vrlo ukusno za jelo.

Ptice spadaju u pernatu divljač, koja je vrlo ukusna za jelo. Postupak oko spremanja za jelo je sličan kao za domaću (pitomu) životinju. Osnovno je da potapanjem u vrelu vodu treba odstraniti perje, a preostalo paperje osmuditi na plamenu zapaljenog lišća ili suhe trave. Poslije toga se vadi iznutrica i meso priprema za jelo prženjem ili kuhanjem u čorbe. Međutim, kada smo u većoj oskudici, onda se tijelo ptice oblijepi blatom od gline i stavi u žar i zapeče. Poslije sat vremena se može odmah jesti pošto mu se odstrani iznutrica, što nije teško.

Vjeverica, tekunica, puhi i ostali glodari kad se uhvate prikolju se i ostave pola sata da se iscjedi krv. Poslije toga se oderu, a glava i šape odbacuju. Kad se raspore i izvadi iznutrica, meso se opere u hladnoj vodi, posoli i

ostavi 2—3 sata da stoji. Zatim se može kuhati u vodi kojoj dodajemo razne začinske biljke do kojih dodemo, ili pristupiti laganom prženju. Oba načina spremanja hrane od ovih životinja daju ukusno meso.

Ostala šumska divljač u pripremanju jela ima zajedničke karakteristike, pa ono što ćemo reći u principu važi za sve njih. Krznata divljač se odmah po hvatanju odere, jer ako se ohladi to će biti teže. Pri tom ih treba vezati za obližnje drvo, a glava mora biti okretnuta prema zemlji. Kad odvajanjem kože od tijela dođemo do nogu, tu je obrezujemo, a papke odsjecamo i bacamo. Na kraju životinju rasijecamo po trbuhi i vadimo iznutricu, koju također odbacujemo. Poslije toga se meso sijeće u komade ili kao cijelo na ražnju peče. Međutim, zbog specifičnog mirisa ove vrste divljači mnogo je bolje da meso ostavimo da odleži jedan dan, dobro posoljeno i preliveno rastvorom vinskog sirčeta, ako ga imamo. Poslije toga može se peći ili kuhati. Za kuhanje u posudu s vodom treba staviti začinske biljke: crni luk, korijen mrkve, celer, kele-rabu, peršun, bobice kleke, mlade izdanke od jelki, lovoroj list. Tako dobijena čorba je vrlo ukusna i puna vitamina, a kuhanje meso se još može i prodinstiti s obzirom da je žilavije nego od domaćih životinja.

Pismo uredništvu

DOPUNA »PLANINARSKIM OBJEKTIMA U 100 GODINA HRVATSKOG PLANINARSTVA«

Prije godinu dana, kao prilog u »Našim planinama« br. 5—6 od 1975. izšao je rad dra Željka Poljaka: »Planinarski objekti u 100 godina hrvatskog planinarstva«. Citajući planinarsku štampu, zaključio sam da je taj pregled nepotpun, odnosno da bi ga trebalo upotpuniti, zato što sam pored navedenih objekata našao i na nekoliko drugih. To su slijedeći objekti:

1. Planinarski dom na Pokoju — Ham na Ivanšići, PD »Milograd« iz Budinčine. Taj dom je još u izgradnji, ali kako sam pročitao u listu »Planinar« (br. 1. 1976., str. 8.) gradnja je započela 31. kolovoza 1974., dakle, više nego pola godine prije nego što je tiskan spomenuti rad.

2. Odmaralište (kuću) na Nerezinama PD »Zagreb — Matice« koje je služilo kao odmaralište i kao baza za uspon na Osoršiću (Ž. Poljak: Planine Hrvatske, planinarsko turistički vodič, PSH, Zagreb 1974, str. 336).

3. Planinarsko sklonište PSH u lugarnici na Stirovači, na Velebitu (Ž. Poljak: Velebit, PSH, Zagreb 1969, str. 131. i 205.).

4. Planinarsko sklonište u pećini ispod Bojinog kuka, što ga je uredio zadarski planinar S. Tomerlin (S. Tomerlin: Bojinac na Velebitu, »Naše planine«, Zagreb 1971, 189—194. str.).

5. Dom na Malom Sljemenu, PD »Poštanska Štedionica«. Danas je to dom odmora Mirko Vanić (Ž. Poljak i Vl. Blašković sa suradnicima: »Hrvatsko planinarstvo«, PSH, Zagreb 1975, str. 252. i Ž. Poljak: »Planine Hrvatske«, str. 164).

6. Piramida na vrhu Vinice, PD »Vinica« iz Duge Rese. (Ž. Poljak: »Planine Hrvatske«, str. 236).

7. Staza i vidikovac na Kamenjaku, na Rabu, HPD »Kamenjaka« (Ž. Poljak: »Planine Hrvatske«, str. 334).

8. U knjizi »Planinarstvo i turizam kotara Daruvar, Slavonske planine« (Z. Jureneč, PD »Petrov Vrh« i Turistički savez kotara Daruvar, Daruvar, 1958, str. 29) može se pročitati da su daruvarski planinari u lugarnici »Novi magazin« namjestili jednu sobu.

Kad već govorim o planinarskim objektima u Hrvatskoj naveo bih i slijedeće: U knjizi »Medvednica« Ž. Poljaka (PSH, Zagreb 1970) na str. 28, pri opisu puta od doma na Glavici do Kamenih Svata-tova spominje se vrh Zakićnica na kojem se nalaze ostaci drvene piramide, a na str. 53. govoriti se o skloništu kraj kapelice Sv. Jakoba na Velikom Plazuru »gdje su nekada planinari mogli dobiti okrjepe, ali je s vremenom sklonište propalo«.

Citajući »Vodič po planinama Hrvatskog zagorja« istog autora (PSH, Zagreb 1960, str. 53) čitalac saznaće da je na vrhu Cesargradskе gore, na Japici, nekako stajala drvena piramida.

U knjizi koju sam ranije spominjao (»Planine Hrvatske«, na str. 318) Ž. Poljak spominje i razgledni toranj na Vojaku, na Učki, kao planinarski objekt, a na 478. i 479. str. govori o planinarskom skloništu, odnosno njegovim ostacima na Zmijinom brdu na Pelješcu.

Da li su i ti navedeni objekti (piramida na Zakićnici i Japici, sklonište na V. Plazuru, razgledni toranj na Vojaku, te sklonište na Zmijinom brdu na Pelješcu, planinarski, odnosno da li su bili ili jesu objekti neke planinarske organizacije? Ako jesu onda i oni svakako spadaju u popis planinarskih objekata Hrvatske.

Ivan Milas
PD »Zagreb — Matica«

Svjetli traci

PETAR TABAK
SPLIT

S Helenom nisam nikada planinario. Nismo se nikada niti sreli u gori, premda su nam masivi Kozjaka i Mosora bili na nogostupu, premda smo svoje prve stope u golet utisnuli baš u njihova rebra, ali nezavisno jedan od drugoga.

S Helenom sam se sreo — kako brzo protekše ta desetljeća! — u studentskom kabinetu. Tamo smo kao krtice pratili i produbljivali predavanje iz francuskoga jezika i književnosti. Planina nam nikada nije postala predmet naših interesa niti zanosa. Možda se i varam, ali Helena u ono vrijeme nije uopće planinarila. Ja sam neprimjetno katkada nestajao iz zagušljivih prostorija, prašnih ulica i nemirnih pločnika i potrećao bih načas obližnjim uzbrdicama a ponedjeljkom bih se vraćao učenju i vatrenim razgovorima o utjecajima francuske literature na duševnu klimu našega podneblja.

I nikada mi nije padalo na um da bi pod onim plahim Heleninim licem i u onoj tijoh jednostavnosti vrio i buktao zanos za planinama, i da će ona ista boja Helenina glasa onako gorljivo pokazivati i dokazivati potrebu suživljavanja s gorom, s goletima, s bespućima, vedrinama i oblačinama koje tako nadmočno lebde nad našim bićima. Nikada onda nisam pomislio da će nježno ženino tijelo biti kadro potvrditi se u herojsku planinu, da će obistiniti tragediju koja graniči s mitom.

Poslije onih studentskih dana prođe stano-vito vrijeme i počeše dopirati glasine: Helena se nalazi na cestama i putovima talijanskim; juri Alpama... Helena je u Dolomitima... Helena se sama vere dalmatinskim kamenjaram... Helena je... kao da je u predahu između uplaninarenja i svoje kobi htjela da srkne što više, da se nagleda sve višega, da proživi i doživi puninu zemaljskih strmina i survina i pastelnih klanaca, kao i poetskih bila i vrhunaca.

I ni sam ne znam kako da opišem kako sam doživljavao taj Helenin planinarski ko-metski put, tu buktinju koja je počela da žeže i pali i potiče i izaziva. Mislim da sam negdje zapisao da se svejednako čudim, svesilno divim i da mi sav Helenin podvig, sve dublje što o njemu razmišljam, postaje nibelunška priča. Kao da se odjednom otvoriše začaranii vilinski dvori i da iz njezina bića sjaj i presijava se planinarska buktinja koju je ravan Prometej ponijeti. I učini mi se da njezino planinarenje može više koristiti od svih parola i bliještjećih panoa.

I nisu me predodžbe iznevjerile. Što sam u Heleni zamišljao u njezinoj odsutnosti, to sam

Ovo pišem na spomen entuzijastki-nji i planinarki Heleni Gligo koja je svoju beskrajnu ljubav za naše gore i gore cijelog svijeta utkala u vla-stitu žrtvu na Maja Karanfilu u Pro-kletijama

doživio kada smo se — dugo poslije student-skih dana — sreli jedne večeri u Marmonto-vu, u društvenim prostorijama splitskih mosoraša. Upravo je bila izišla iz onoga sobička koji je neodoljivo značajan za toliko splitske planinare i kojemu samo mosoraši znaju srž i draž, sreću i mahnitost. Odmah me zapazila i počela raspravljati srcem i zaokupljati mislima. Reče: sretni su što sam konačno došao. Vidim joj u očima sreću, na ustima skrb. Sjećam se da me uvjeravala u ime svih da je potrebno da se učlanim, umosorašim. Go-vorila je kako nije ljudski biti po strani. Uvjeravala me (u što ni sama — sada znam! — nije vjerovala) da solo lutamja planinama ničemu ne vode i ne dovode do potpuna užitka.

Pokušao sam se braniti, nastojao sam je uvjeriti da je u meni neobuzdana čud, da sam dugo, naglasih: dugo, bio samotan. Kao da je sva moja naklapanja prečula. Nije dopuštalda se usporedujem s letom ptica i leptira. Inzistirala je: Upišite se, konačno! Budite s nama, reče.

I tako je nekako bilo da sam postao član »Mosora«. Da li je to bilo sretnije rješenje za mene, ali sam i danas uvjeren da je Helena bila za jednoga člana ponosnija.

I opet nas je vrijeme razmaklo, mada nas je u stopu pratilo. Opet smo planinarili po svojim ukusima i strastima dok nije prasnula strava. Bio je kolovoz. Rekoše: Helena je na-stradala u Prokletijama. I čudno. Shvatio sam da je Helena htjela nadvisiti vrhunce i da je zagazila u Svjetlo, a da iz njega nema povratka. Sve mi je bilo jasno: Helena nije ni mogla ugasići požar u sebi. Izgorjela je od vrhunaca. To bijaše prijelaz u neobjašnjivu planinarsku Nirvanu.

I danas, poslije više od jednoga desetljeća, Helenina žrtva ne smije zgasnuti. To je svijetao primjer ljubavi kojoj se predajemo pot-puno, a od planina ne tražimo ništa, jer sve od njih uzimamo, a one nas počesto još žarče prigrljuju.

* HELENA GLIGO (30 godina), splitska planinarka, po zanimanjima profesorica francuskog jezika sa službom u Zagrebu, poginula je 13. kolovoza 1964. godine pri silazu s Majom Bals (Brada u Prokletijama). Odvojivši se od skupine zagrebačkih planinara koji su se spuštili u Grbaju, skrenula je opasnim i besputnim terenom na suprotnu stranu da bi na povratak vidi-jela Grlju u Ropojani. Prema izjavici planinarke Z. G., koja je krenula zajedno s njom, zatekla ih je noć u stijeni. Helena je noću pala sa stijene u dubinu od oko 40 metara i na mjestu ostala mrtva.

Sisol – najjužniji stožac Učke

VALENT HOFER

RIJEKA

Karlo i ja vozimo se danas autobusom u Brseč. To je malen gradić na putu Rijeka—Pula, koji se poput glijedza smjestio na 157 m visokoj hridini iznad mora.

Kraj mene sjedi simpatična gospođa iz Pazina. Razgovaramo... Saznam od nje da je polazila školu između dva rata i da je u školi učila samo talijanski. Ona ne zna za Eugena Kumičića i nije čitala njegov poznati roman »Jelkin bosiljak«, a ja svakiput kad se vozim u Brseč, obnavljam onaj najuzbudljiviji dio iz romana, koji glasi:

»Od kapelice sv. Marije uskom i strmom stazom do obale hrli bijela ženska prikaza. Za nekoliko časova izvije se na rub klisura, što nad morem vise. Traži svog Ivu i kitu zelenog bosiljka. — Evo me, Ivo! — i skoči u šumne i rasrdene valove...«

To se ne zaboravlja! — Crkvica na brijegu i strme hridine nad morem na to me i sada sjetiše, kada se s Karлом uputih na 833 m visoki vrh Sisol.

Stižemo u Brseč, rodno mjesto Eugena Kumičića, i podemo pješke dalje. Prešavši cestu nademo početak markacija i uz njih se uputimo u selo Cariće. Imamo u njemu puno rasvjetalih voćaka, pa Karlo pravi snimke u koloru. Markacije su vrlo česte pa lako slijedimo kamenitu planinarsku stazu. Slušamo zvonjavu zvona iz Brseča i dobivamo sve širi pogled na otok Cres, koji je sav u rijetkoj sumaglići. Najednom pred nama iz grmlja poleti uplašena trčka. Vjetru ni traga.

Za jedan sat stižemo na prostranu visoravan i na desnoj strani ugledamo veliku razvaljenu kolibu i krasan voćnjak rascvalih bresaka. Sve je to ograđeno visokim suhozidom. Na najnižem dijelu ove ravni, zvane Grabova, nalazi se oko tridesetak metara široka bara s nešto šaša i trske. U blizini ima i nekoliko velikih stabala pitomog kestena.

Pred nama se na zapadu majestetično diže širok i pošumljen greben s vrhom Sisolom. Slikamo ga i krećemo dalje. Put postaje sve zanimljiviji, jer ulazimo u rijetku mladu borovu šumu. Sjednemo na jednu čistinu, kraj velikog stabla povalenog preko staze, i marendamo.

Odlično smo raspoloženi! Na desnoj strani vidimo gole škape. Idući dalje stalno kroz šumu, stižemo na drugu manju visoravan, s dolcem, ograđenim suhozidom. Tu skrenemo lijevo u još ljepšu i gušču borovu šumu. Kratke serpentine stalno nas vode strmo uzbrdo. U krošnjama drveća čujemo ugodnu pjesmu lakoga vjetra. Na jednom mjestu otvorili nam se između krasnih borova osobito lijep vidik u daljinu. Karlo požurio naprijed, a ja za njim. Već sam dobrano umoran. Šuma postaje sve rjeđa, a staza sve strmija. Najednom je

stazi kraj, ali markacije idu dalje, bez obzira što je kamenit teren sve gori i teži za hodanje.

Oko 11 sati evo nas konačno na hrptu planine do golemih vrata zvanih Provrtenica. Gledam kroz ovo prirodno okno i velim Karlu: »Da mi je vidjeti svrđlo, kojim je ova rupa provrtana!« Karlo požuruje da nastavimo put do vrha, no meni je dosadašnjeg penjanja posve dosta. Ja ču sjeti da se tu odmorim, a on neka produži do vrha. Tako se rastadosmo. Obećah mu da ču ga ovdje čekati.

Pridem bliže Provrtenici i lutim se na oblake, što mi onemogućuju da fotografiram. Gledam i one strane stijene što se oko pola kilometra u dubinu gotovo okomito ruše u Čepičko polje.

Oko podne evo natrag mog Karla! Bijesan je, raščupan i izgreben. Veli da je put preko škrapa i šikara upravo strašan, i da s vrha nije imao nikakav vidik. Ja sam zadovoljan, jer se nisam izložio takvu naporu. Obojica sjednemo ispred Provrtenice i vadimo jelo iz naprtnjača. Smijem se Karlu, jer je iz torbe izvadio dvije žlice. »Ti valjda žuriš, pa ćeš u svaku ruku po jednu žlicu! velim ja, ali mi on objasni, da je jutros stavio u torbu još jednu žlicu — jer prvu nije mogao naći.

Jedemo i gledamo Provrtenicu i njezine napukle kamene blokove, koji će se pri prvom potresu urušiti i možda nekog pokopati. Mi smo se smjestili u pristojnoj udaljenosti, pa se ne bojimo.

Sve jači istočni vjetar i gusti oblaci opominju nas da je ovdje iznad strašnih strmih stijena izlišno čekati na sunce. Spremimo se začas i krenemo natrag. S olakšanjem stupimo na početak planinarske staze. Već mnogo raspoloženiji zađosmo opet u divnu gustu šumu. U njoj bi se i duže zadržali, ali nas strah od kiše požuruje na brži silazak. Znojan sam pa skidam naprtnjaču da presvučem košulju. Karlo sjedne na suhu kladu i čeka me. Kad se presvukoh, bacim ruksak opet na leđa, a Karlo će: »A gdje je moj ruksak?« — »Pa na leđima ti je!«. Nasmijemo se obojica i nastavimo put nizbrdo.

Prolazeći kroz selo Cariće učini mi se najednom da čujem zvuk brodske sirene.

»Otkad u Brseču pristaje brod?«, čudim se ja, ne vjerujući samom sebi.

»Da! To je brod na četiri noge i s dugim ušima!« smije se Karlo, našto i mene spopada smijeh. Revanje magarca zamijeniti sa zvukom brodske sirene!

»Šteta! A zar ne bi bilo ljepše odvesti se kući brodom, nego autobusom zadimljenim od pušča.

Stigosmo u Brseč, a iznad Sisola se pojavi sunce! Šalje nam u ime pozdrava svoje zlačane zrake.

Vodička služba Planinarskog saveza Hrvatske

VLADIMIR MLINARIĆ

Predsjednik Komisije za vodiče PSH

Ovim člankom prvi puta predstavljamo našoj javnosti vodičku planinarsku organizaciju. O njoj se vrlo malo zna i u planinarskim redovima, a pogotovo izvan okvira planinarske organizacije. Zapravo je čudo da nakon petnaest godina zaista napornog i požrtvovnog rada moramo danas dokazivati svoju prisutnost i potrebu.

Od 11. do 13. lipnja 1976. godine na Baškim Oštarijama je u prisutnosti 86 vodiča i pripravnika te nakoliko gostiju održan III zbor vodiča i pripravnika SR Hrvatske koji se uklopio u 15-godišnjicu rada vodičke službe u SR Hrvatskoj.

Prije petnaest godina (1961) Božidar Škerl, današnji predsjednik PSH i PSJ, osniva Komisiju za vodiče koja je u ono doba bila u sastavu Komisije za markacije i planinarsko skijanje. Godine 1962. Komisija postaje samostalna te djeluje pod nazivom Komisija za vodiče PSH. U početku se rad Komisije uglavnom svodi na školovanje vodičkog kadra i zato se organiziraju ljetni i zimski tečajevi: 1962. na Petehovcu, 1963. na Risnjaku, 1964. na Platku, te za PSJ 1961. na Velebitu, 1962. na Sarplanini i Komni, a 1964. na Bohinju. To je ujedno bilo najteže razdoblje rada jer su to počeci školovanja i organiziranja vodičke službe.

Valja odati posebno priznanje osnivatelju Komisije zbog entuzijazma i volje kojom je uspio u tako kratkom roku, od pet godina, organizirati spomenute škole i tečajeve.

Nakon pet godina rada na čelo Komisije dolazi (1965) Stanko Hudoletnjak koji uglavnom nastavlja rad na školovanju i održavanju tečajeva. Komisija je u to doba legalizirala vodičku organizaciju, dala izraditi značke vodiča i regulirala dodjelu naziva »vodič«, iako tada još nije imala potvrđen pravilnik. No i bez njega su 23. travnja 1966. godine podijeljene prve značke »Vodič« vodičima i počasnim članovima (ovo posljednje pokazalo se pogrešnim). Tom podjelom značaka Komisija dobiva 62 vodiča i 22 pripravnika, zaista impozantna stručna vodička snaga. Godine 1967. Hudoletnjak se zahvaljuje na dužnosti predsjednika Komisije i njegovu funkciju preuzima Franjo Rapotec. Za njegova manda rad Komisije se svodi na nekoliko tečaja i vježba te pripremu statuta vodiča i pripravnika. Zalaže se za formiranje stanice vodiča Zagreb, koja je osnovana 12. prosinca 1968. godine, te priprema materijale za skupštinu Saveza. Između 1969. i 1970. godine rad u Komisiji zamire zbog nenadanog odlaska Raptoteca.

Godine 1969. dolazi na čelo Komisije Vladimir Mlinarić, zatiče nesređeno stanje u vodičkoj organizaciji, osobito prestanak izobraz-

be novih mlađih ljudi. Prvo što je tada Komisija učinila bilo je rješavanje pitanja Pravilnika jer je bez njega daljnji rad bio nezamisliv. Izrađuju se tri-četiri koncepta i nakon dvije godine diskusije Komisija ga iznaša na I zbor vodiča i pripravnika u Mrkoplju. Zbor ga usvaja i s izmjenama i primjedbama do stavlja Savezu na odobrenje.

Daljnji se rad svodi na otvaranje škole za vodiče koju polazi 15, a završava 11 polaznika. Oni postaju osnivaca za reorganiziranu stanicu vodiča Zagreb, godine 1971. Godine 1972. radi škola za vodiče u Rijeci. Završilo ju je 25 vodiča i 5 pripravnika. Ujedno se osniva stanica vodiča Rijeka. Godine 1973. održan je I zbor vodiča i pripravnika SR Hrvatske u Mrkoplju. Bilo je prisutno 30 sudionika.

Komisija priređuje nove škole, seminare i tečajeve, održava vježbe u ljetnim i zimskim uvjetima. Tako upriličuje ljetnu školu vodiča 1972. godine, jesensku školu iste godine, zimsku i skijašku školu 1974. godine, zatim zimske vježbe na Komni, Jalovcu, Grintavcu, Kamniškom sedlu, Risnjaku, Smeđeniku, turni smuk Zavižan-Alan, zimski tečaj na Velebitu, vježbe na Bačić-kuku, vježbe i tečaj skijanja na Jahorini 1976. godine, uspone u Centralne Alpe, vježbe na glečerima Mont Blanca (1974), Monte Rose, Breithorna i Grossglocknera (1976).

III Zbor vodiča i pripravnika SR Hrvatske, bila je prilika da se vidi razlika ljudstva u spremnosti i brojnosti u razdoblju poslije I zabora. Komisija osniva novu stanicu vodiča u Zadru, a 5. XII 1976. godine je osnovana stanica Split.

Iz ovog kronološkog pregleda rada Komisije vidljivo je da su najteže razdoblja bila na početku, te u novije doba, no i u ostalim razdobljima Komisija je pridonosila da vodiči danas imaju solidnu organizaciju sa školovanim kadrom koji može izvršavati i najteže zadatke. Budući da se Komisija brine i o stanicama vodiča, spomenut ćemo i njihov rad te današnje stanje.

Stanica vodiča Zagreb djeluje u Planinarskom odboru Zagreba; pročelnik je Darko Luš, broj 27 vodiča i 40 pripravnika, od čega je 6 vodiča specijalno školovano za visoke Alpe i za instruktore planinarstva i planinarskog skijanja. Pruža usluge vođenja planinarskim organizacijama, radnim kolektivima, turističkim organizacijama i ostalim zainteresiranim strankama. Članovi stanice u cijelini djeluju po zahtjevu POZ-a, Komisije za vodiče, a preko POZ-a i SFK povezani su sa štabom narodne obrane kojem stoje na usluzi u svako doba. Školovanje kadra preuzima stanica za račun POZ-a te organizira vježbe za svoje članove.

Stanica vodiča Rijeka djeluje u Općinskom planinarskom savezu Rijeka. Pročelnik je Nikola Turina, postavljen kao v. d. od OPS-a. Broj 25 vodiča i pripravnika, a djeluje na području riječke planinarske regije. Posebno je dobro povezana s organima narodne obrane i s njima je održala nekoliko zajedničkih vježbi. Članovi su uglavnom ljetni vodiči; nemaju iskustva s visokim planinama, niti s planinama u zimskim uvjetima.

Stanica vodiča Zadar djeluje u planinarskom društvu »Paklenica« u Zadru. Pročelnik stanice je Milišav Mihailović. Ima 9 ispitanih vodiča i 19 pripravnika. S navedenim kadrom uspješno pokriva veći dio primorske strane Velebita. Članovi su solidno svladali vodičku tehniku, osim zimske, ali je stalno usavršavaju. Redovito su prisutni na svim vježbama gdje dopunjaju svoje znanje. Akcije su im dobro povezane s organima za narodnu obranu, organiziraju izlete školske omladine na Velebit, naročito u Veliku Paklenicu. Sva društva i pojedinci koji žele posjetiti Velebit mogu dobiti sve informacije u stanici vodiča Zadar.

Stanica vodiča Split djeluje u Planinarskom savezu općine Split. Pročelnik je Milan Sunko, ima 7 ispitanih vodiča i 5 pripravnika. To je najmlada stanica ljetnih vodiča. Ima vrlo dobre mogućnosti razvijanja. Članovi djeluju na svom području, a glavni im je cilj, osim vođenja, suradnja s civilnom zaštitom, narodnom obranom i stanicom GSS Split, te školovanjan novog planinarskog kadra na području PSO Splita.

Osim spomenutih stanica, koje uspješno djeluju, u toku su pripreme za osnivanje stanica

u Gospiću, Ogulinu, Osijeku i drugim područjima gdje se pokaže potreba.

Ako bilo gdje u planinama susretnete čovjeka koji nosi znak vodiča PSH, ne ustručavajte se da zatražite pomoći ili obavijest koja vam je potrebna. Njegova dužnost je da vam pomogne.

Rad i zalaganje naših vodiča vrlo je povoljno ocijenio general Milivoj Gluhak u svom članku u Zborniku radova planinarskog simpozija održanog u Zagrebu 23. studenog 1974. godine u kojem kaže: »Zimskim i ljetnim tečajevima planinarske organizacije školjuju svoje vodiče koji stečeno znanje stalno usavršavaju gotovo u svim našim, često i u stranim planinama. Neki vodiči posebno su se specijalizirali, odnosno opredijelili za određene regije ili planine, a najčešće u blizini mjesta svoga boravka. Istrusni planinarski vodič, s obzirom na to da ima i druga planinarska znanja (iz prve pomoći, meteorologije, korištenja radio stanicom, vještine skijanja i dr.) sigurniji je vodič i od stanovnika koji živi na toj planini i stoga je nezamjenjiv u teškim vremenskim i sličnim okolnostima.«

Ovako visoko mišljenje o vodičima, koje je dao dobar poznavalec planinarske organizacije a posebno vojnih vještina, veliko je priznanje i nagrada za rad planinarskih vodiča.

Na njima je da i dalje opravdavaju povjerenje i visoko mišljenje koje o njima imaju stručnjaci narodne obrane, planinarske organizacije i ostale političko-društvene organizacije, da se i dalje usavršavaju i školjuju u vodičkoj vještini tako da uvijek budu spremni pružiti pomoći i usluge onima kojima je to potrebno.

POPIS VODIČA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE (u zagradi broj značke)

STANICA VODIČA ZAGREB		STANICA VODIČA RIJEKA	
Aktivni članovi		Aktivni članovi	
Aktivni članovi		Počasni članovi	
Božidar Škerl	(1)	Stanko Vičić	(3)
Tomislav Franković	(5)	Gabrijel Grulih	(37)
Ivan Pleić	(13)	Ing. Ivo Gropuzo	(41)
Damjan Servatzy	(25)	Ernest Tomšić	(42)
Milan Ivić	(36)	Roni Jušić	(39)
Vladimir Mlinarić	(40, 116)	Aldo Sladić	(31)
Vili Strašek	(61)	Mario Schiavato	(32)
Branko Skoda	(64)	Vilim Petrić	(33)
Krešo Ormanec	(66)	Ratko Miljanović	(34)
Željko Gobec	(67)	Zvonimir Gregor	(35)
Fred Zidan	(68)	Ljubimir Sovković	(36)
Mladen Grubanović	(71)	Vladimir Brukatela	(37)
Miro Ravnh	(73)	Ing. Boris Matejčić	(38)
Ivica Mesić	(74)	Boris Jurčić	(39)
Darko Luš	(75)	Josip Mavrović	(40)
Josip Leskovšek	(76)	Branko Balen	(41)
Andelko Lozej	(77)	Klaudio Jelenčić	(42)
Mario Urbanović	(78)	Branko Lončarić	(43)
Branko Stipetić	(98)	Tomislav Piršl	(47)
Zdravko Ceraj	(114)	Tihoraj Jelušić	(112)
Dražen Zupanc	(119)		
Josip Majnarić	(129)		
Vlado Novak	(130)		
Zoran Novotni	(131)		
Nenad Švedek	(132)		
Josip Breštovac	(133)		
Stjepan Posavec	(135)		
Počasni članovi			
Stanko Hudoletnjak	(2)		
Ing. Božidar Kanajet	(3)		
Zvjezdana Gregorina			

STANICA VODIČA ZADAR**Aktivni članovi**

Bruno Puharić

Duro Perić

Velimir Sušak

Milisav Mihailović

Branko Škoti

Nikša Rudan

Rudika Gombić

Blagoje Ristić

Dragoljub Marinković

Cedomir Alfrević

STANICA VODIČA SPLIT**Aktivni članovi**

Milan Sunko

(107) Goran Gabrić

(108) Marko Sladić

(110) Neven Svetec

(111) Ante Višić

(113) Leo Popović

(115) Zvonko Kuzmanić

Počasni član

(117)

(121)

(123)

(126)

(127)

(128)

(39)

Književnost

• »Tara, suza Evrope«. Ovih dana izašla je iz štampe druga knjiga »Tara suza Evrope« koju je izdalo Stamparsko knjižarsko preduzeće »Glas«, kao prve knjige u ediciji posebna izdanja »Čovek i životna sredina«. Knjige objedinjavaju jedanaestogodišnje napore u borbi za očuvanje jedine rijeke Čiste kao suza u Evropi i njene okoline. Ilustrirana je izvanrednim (kolor-)fotografijama rijeke Tare i njene okoline, naime, Nacionalnim parkom Durmitorom, kao i izvanrednim tekstovima o ovoj ljepotici s njenim izvanrednim kanjonom i kraljem Dinarskog sistema Durmitorom, te tekstovima »Istine i legende«. Autori su Cane Janičević i Manjo Vukotić, zaljubljenici ove ljepotice. Izdavanje knjige pomočilo je Sumsko-industrijski kombinat »Velimir Jakšić« u Pljevljima, Crna Gora, koji izlazi otprikljike jedanput mjesечно već sedmu godinu, često donosi priloge koji su zanimljivi s planinarskog gledišta, jer obraduju probleme planinskog područja Ljubišnje i Durmitora. U broju 82 (godina VII, decembar 1976) priložen je specijalni dodatak posvećen načrtu zakona o nacionalnim parkovima s posebnim osvrtom na Durmitor (članici: Durmitor je neponovljiv, od Caneta Janičevića, Kome trebaju nacionalni parkovi, Ni raniji dogовори nisu poštovani itd.). Zanimljiva je polemika s dnevnikom »Borbom« koja jednim svojim prilogom pod naslovom »Slike, a ne pošumljavaju« kritizira politiku »Velimira Jakšića« radi nemilosrdnog uništavanja šumskog fonda (»testere nemilosrdno rade, a šumsko bogatstvo Crne Gore polako nestaje«, »svojataju šumu i traže nemilosrdnu sjeću, rat do istrebljenja«, »o sumi misle samo kad treba doći do lakše zarade« itd.). Generalni direktor M. Golubović u članku »Neznanje ili zlonamjera« opovrgava optužbe i tvrdi da njegovo poduzeće itekako pošumljava. Živio sam u Pljevljima prije više od dvadeset godina, dobro poznam okolne šume. Kad sam prošle godine ponovno bio tamo, sume sam jedva prepoznao, tako su prorijedene. No od komentara se suzdržavam, jer sam jednom zbog toga već bio pred sudom radi »klevete«, doduše oslobođen. (Zeljko Poljak)

(M. R.)

• Planinarski list broj 3-4, Rijeka, prosinac 1976. Unatoč previranjima u vodstvu PD »Kamenjak« i redakciji »Planinarskog lista«, on izlazi i dalje te je ovim brojem završio sedmo godište (petnaesto, ako uračunamo i nekadašnji Bilten). Sada mu je glavni urednik Viktor Stipčić. Ovaj dvobroj ima 36 stranica tiskanih na dobrom papiru, u standardnom obliku. Iz sadržaja: Bramtimljenje s PD »Pobeda« u Beogradu (s 4 fotografije), Izgradnja rekreacijskog centra Platak, dva putopisa po Velebitu (B. Matejčić s Lj. Matrljanom i Barbara Sram), Preko V. Tiča (F. Bruketa), Uspon na Bitoraj (F. Sollić), Područje Cetine (A. Margetić i N. Armand), Kanjon Seljanec (V. Majnarić), Na Strmcu (V. Hofer), O napretku planinarstva (A. Grimanjić) i vijesti (društvene, skijaške, alpinističke). Broj je lijepo ilustriran (17 fotografija i crteža) i opskrbljen kazalom godišta. List se naručuje kod PD »Kamenjak«, Rijeka, Korzo 40, a umjesto pretplate šalju se dobrovoljni prilozi društву na račun 33800-678-1172. (Z. P.)

• »Zapisnik speleoloških istraživanja«. Komisija za speleologiju PSH objavila je u obliku šapiografirane sveske od 41 stranice sa 7 listova priloga tumač i upute za ispunjavanje »Zapisnika«. Autori su Radovan Čepelak i Mladen Garašić, poznati našim čitaocima osobito iz prošlog »speleološkog« broja NP. Materijal je na-

mijenjen užem krugu speleologa, a spominjemo ga zbog visoke stručne vrijednosti po kojoj je naša planinarska speleologija stekla zapaženi ugled. Materijal je objavljen krajem 1976. godine. (Z. P.)

• »Ljubišnja«, list radnih ljudi šumsko-industrijskog kombinata »Velimir Jakšić« u Pljevljima, Crna Gora, koji izlazi otprikljike jedanput mjesечно već sedmu godinu, često donosi priloge koji su zanimljivi s planinarskog gledišta, jer obraduju probleme planinskog područja Ljubišnje i Durmitora. U broju 82 (godina VII, decembar 1976) priložen je specijalni dodatak posvećen načrtu zakona o nacionalnim parkovima s posebnim osvrtom na Durmitor (članici: Durmitor je neponovljiv, od Caneta Janičevića, Kome trebaju nacionalni parkovi, Ni raniji dogовори nisu poštovani itd.). Zanimljiva je polemika s dnevnikom »Borbom« koja jednim svojim prilogom pod naslovom »Slike, a ne pošumljavaju« kritizira politiku »Velimira Jakšića« radi nemilosrdnog uništavanja šumskog fonda (»testere nemilosrdno rade, a šumsko bogatstvo Crne Gore polako nestaje«, »svojataju šumu i traže nemilosrdnu sjeću, rat do istrebljenja«, »o sumi misle samo kad treba doći do lakše zarade« itd.). Generalni direktor M. Golubović u članku »Neznanje ili zlonamjera« opovrgava optužbe i tvrdi da njegovo poduzeće itekako pošumljava. Živio sam u Pljevljima prije više od dvadeset godina, dobro poznam okolne šume. Kad sam prošle godine ponovno bio tamo, sume sam jedva prepoznao, tako su prorijedene. No od komentara se suzdržavam, jer sam jednom zbog toga već bio pred sudom radi »klevete«, doduše oslobođen. (Zeljko Poljak)

• »Brodospit« je glasilo novinskog oblika Brodogradilišta Split. U Brodogradilištu djeluje vrlo snažan Planinarski klub »Split«. Početkom siječnja u glasili je izasao poseban prilog od osam stranica posvećen radu kluba i planinarstvu u Dalmaciji, a najavljuju se i novi takvi prilizi. Sadrži desetak kratkih članaka ilustriranih sa 17 slikama, koje su prilično dobro uspjeli iako su tiskane na novinskom papiru. Najviše su članak napisali Milan Sunko i Goran Gabrić. Iz sadržaja: Splitska Speleološka škola, Priznanje članovima Kluba, Rad PK »Split«, Pohod Centralnim Alpama, Alpinistički odsječ, Škola planinarskih vodiča, itd. (Z. P.)

• »OSA«, planinarski list Omladinske sekcije PD »Željezničar«

iz Zagreba, unatoč priličnim oscilacijama u radu Sekcije, izlazi redovito i dalje. Četvrtu godište (1976) završilo je s omašnjim 19. brojem, tako da godište obuhvaća 416 stranica. Sadržaj je veoma živ i šarolik tako da je zanimljiv za sve planinare, iako u tematsici daje prednost planinarskim društvinama željezničara. Rubrike: Svečja sjećanja, Smjerom putokaza, Iz planinarskih dnevnika, Tradicionalni željezničarski susreti, Tom prigodom, Planinarskim stazama, Naš savjetnik (u ovom broju o ljevitovitom bilju), U fokusu (o plan. fotografiji), Akcija — reakcija (o orijentacijskom natjecanju), Naš apel (o zaštiti prirode), Da li zna? (ovaj put o glijivama), Iz sekcija, odsjeka i društava, Poštanski sandučić, Klosk časopisa, Humor, Poezija, Na mjestu voljno (za članove u JNA). Upravo je, dok ovo piše, mo, izasao i broj 20, prvi u 1977. godini. (Z. P.)

• Bilten Planinarske sekcije »Turnić«, broj 1, ljetno 1976, Rijeka. Omladinsko PD »Tuhočić« u Rijeci osnovalo je koncem 1974. na inicijativu nastavnice Danice Glazar i ikusnog planinara i vođa Tomislava Piršla sekciju »Turnić« koja broji 108 članova starosti od 11 do 16 godina. Sekciju vodi Simeon Vučinić. Bogat rad sekcije urođio je, eto, i pisano riječju. Na četvrtdesetak šapirografiranih stranica, pod uredništvom Piršla i Vučinića, mladi su članovi u prilozima opisali društveni rad i dojmove s planinarskih izleta. Među prilozima ih imamo koji kvalitetom nagovješćuju dobre planinarske pise. Valja načinjati s takvom praksom i ugleđati se u nju. (Z. P.)

• »Planinarski putokazi«, list omladine PD »Zagreb matica«, broj 1. od 1. siječnja 1977. 24 stranica, umnoženo ofsetnom tehnikom u Sveučilišnoj nakladi »Liber«, urednik Zoran Krivokapić, izlazi povremeno, cijena 6 dinara, adresna redakcija: Zagreb, Bogovićeva 7. I opet omladinci! Zanimljivo je da oni imaju više potrebe da objavljaju što misle nego stari ikušni planinari. U svakom slučaju vrlo pohvalno. Iz sadržaja: Riječ urednika, Intervjui s predsjednikom Društva, Anketa: Što mislite o planinarstvu?, Naše su planine sve zagadnjenje, Pošta, Prvo lazanje (o prvom izletu HPD-a), Zmije, Natječaj za najbolji dijapočitiv, Rad AO-a, Humor, Mali oglasi. Istaknimo da je list bogato ilustriran i ureden s mnogo likovnog i grafičarskog duha. (P. Z.)

»U gorskoj tišini«

Planinarskom savezu Hrvatske

Mislim, da ćeće se čuditi, tko Vam to može pisati iz Budimpešte hrvatski. Dopustite, dakle, da Vam se najprije predstavim. Rođena sam u Vašoj zemlji (u Primorju), a živjela sam 14 godina u Zagrebu. Kao mlada djevojka bila sam članicom Hrvatskog planinarskog društva, odnosno Planinarskog društva »Sljeme«. Često sam posjećivala prekrasne hrvatske i slovenske planine; one su mi ostale u nezaboravnoj i ugodnoj uspomeni. Kao studentica Zagrebačkog sveučilišta bavila sam se i književnošću; počela sam izražavati svoje osjećaje i doživljaje u stihovima. Pjesme, posvećene planinama, bile su štampane u knjižici »U gorskoj tišini« (Zagreb 1926), koja Vam je zacijelo poznata.

Sada sam već stara, približava mi se konac života. Pregledavajući svoje stare spise, našla sam među njima i priložene stihove; isprva sam ih htjela uništiti, ali sam se predomislila. Vi ih možda trebate za arhiv ili za planinarski muzej, ako takav postoji. Mi imamo ovđe u Budimpešti posebni planinarski mu-

zej, koji sakuplja i čuva sve spise, tiskanice, knjige, fotografije itd. koje se tiču planinarstva. Zato sam odlučila da Vam posaljem svoje stihove, koji su bili djelomice objelodanjeni u gore spomenutoj knjižici, a djelomice nisu bili nikada štampani, jer sam se poslije preselila u Mađarsku. Iako nemaju više nikakve literarne vrijednosti, ipak je zanimljivo da je jedna mlađa Madarica počela svoj književni rad na hrvatskom jeziku. Šaljem Vam u prilogu 30 hrvatskih pjesama i jednu njemačku (»Russengräber unter dem Triglav«) koju sam napisala njemački zato što sam onda učila na Sveučilištu njemački jezik pa sam bila pod utjecajem njemačke književnosti.

U nadi, da će vas priloženi stihovi zanimati, pozdravlja Vas, nepoznati mili drugovi, planinari Hrvati, Vaša zemljakinja, koja nije zaboravila svoj zavičaj.

Gizela Tarczay

(Sada: Józsefné Papp, Budapest XI. Bertalan Lajos utca 19. I. 3.)

ČAS ŠUTNJE

(Na Alanu, Velebit, 1926. godine)

Kamenje, kamenje — strahovita pustoš,
Grozna je, Velebit, golotinja tvoja.
Pusta, kao što ovo pusto gorje
i duša je moja.

Tišina. Zar su te hridi mrtve,
U svih tih klisura zar života nema?
Srce zamuklo i ne kuca više,
u samrtnom snu ono rijema.

Ah, sunce zalazi sad iza Raba,
Zapad zaplamti u grimiznom žaru,
vjetar zašušti, srce zakuca,
narav se podaje ljetnome čaru.

Oj, slušaj! slušaj! Čas je to šutnje,
čas šutnje, koja mi odaje sve,
čas šutnje, koja tim svetim, presvetim,
čarobnim velom obavije me.

U tom trenutku sve mi je jasno
i svaku tajnu svemira tog
osjećam, čutim, naslućujem, pojim
svakim kucajem srca svog.

Što biva to sa mnom? Tà gorim cijela...
Duša mi trepti — nemam više tijela.
sve je to ostalo sad u nizini —
čas šutnje je to na visokoj planini.

Gizela Tarczay

TRIGLAV

(Po Bambergovom putu 16 VIII 1926)

Skrušena stojim pred tvojom stijenom nágom
slabašna, sitna, pred tvojom gordom snagom,
Triglave silni!

Tu riječi usahnu. Ni misli više nemam,
tiho se penjem, kao da se spremam
pred samoga Boga.

Strmina niti odahnuti neda,
zija ponor — i mrko me gleda
sjeverna stijena.

Ovo je mjesto, gdje On je pao...
Zija ponor, crven je, kao
poliven krvlju.

Žari se ponor kô pakao sam...
Čiji je ovdje sagrađen hram
na kamenu tvrdom?

Od stijene je samo osveta tvrđa,
koja nam prijeti bez milosrđa,
crvima drskim.

Al' gle! Nad stijenom zabliješti snijeg,
u božanskom sjaju zaplamti briješ,
kao da gori.

I čujemo glas divne te gore,
sveti nas zanos doveo gore:
Ako si čistoga srca — pristupi!

Gizela Tarczay

Planinarstvo u zagrebačkom dnevniku »Večer« 1920–1941

Prilog bibliografiji planina i planinarstva

JAKŠA KOPIĆ

ZAGREB

- Dragutin Hirc (nekrolog) 1921, 137, 2.
- VB: Prvi put na Triglavu. 1921, 225, 3.
- Je li proovediv uspon na Mont Everest — Mišljenje engleskih učenjaka — U čemu leže poteškoće — Ne turistički rekord nego znanost cilj je ekspedicije. 1921, 242, 3.
- Otkriven put na Everest — Zapreke svaladane — Potpora urodenika — Cilj se može postići. 1921, 258, 3.
- Nepoznati dijelovi svijeta (Mont Everest) 1922, 338, 2.
- Najnovija športska senzacija — Uspon na najviši vrhunac Afrike — Rekord alpinistike — 6010 metara nad morem — Kakav je vrhunac Kilimandžara. 1922, 353, 2.
- Ing. Stjepan Szavits Nossan: Dojmovi i utisci sa izložbe 1922, 360, 3.
- Na krovu svijeta — Kako je započela ekspedicija na Himalaju — Blagoslov Dalaj Lame — Potučeni svi rekordi. 1922, 466, 2.
- Stogodišnjica Postojne — Navršava se 100 godina od otkrića veličanstvene špilje. 1923, 739, 3.
- Nova Everest ekspedicija — Novi pokusaj slijedeće godine — Posljednji talijanski rekord u penjanju — Pregovori sa Dalaj Lamom. 1923, 784, 6.
- kk: Hrvatsko planinarstvo — Iz podružnice HPD »Sljeme« — Trideset izleta — 1260 km pješice — Podmladak — Bile na izletima preko 500 društvenih članova. 1924, 1069, 3.
- Doživljali s izleta HPD podružnice »Sljeme« na Plitvice 1924, 1081, 4.
- Burna skupština maticе HPD 1924, 1088, 2.
- Razdor u HPD — Izvanredna glavna skupština HPD — Rješenje spora sa podružnicom »Sljeme«. 1924, 1095, 2.
- Hoće li ikada uspjeti ponovna ekspedicija na Mount Everest — Zašto su poginuli Mallory i Irvine. 1924, 1123, 7.
- Pl. slavlje u Zagrebu — Proslava 50 godišnjice HPD — Svečana sjednica — Kongres — Na grobovima osnivača HPD. 1924, 1147, 2.
- Vjekoslav Cvetišić: Noć na Sv. Brdu — Iz zapisaka. 1924, 1171, 4.
- Planinarstvo — Obnova pl. piramide na Plješivici — Predavanje dr-a Radivoja Simonovića. 1924, 1186, 3.
- Planinski kalendar — priručni vodič (prikaz) 1925, 1271, 4.
- Heroji Everesta — Tragična pogibija ekspedicije Bruce. 1925, 1293, 5.
- Mount Everest — Najviše brdo svijeta — Historijat njegova otkrića — Ni Mount Everest, ni Gaurisankar, već Comolungma — Prva ekspedicija na Mount Everest... 1925, 1300, 5.
- Planinari u Slavoniji — Veliki uspjeh planinarstva u prošloj godini. 1925, 1326, 5.
- V. C.: Pl. dan u Petrinji. 1925, 1340, 4.
- Jučerašnji pl. izleti u naše gore — Naši planinari u slovenačkim gorama. 1925, 1349, 3.
- Duhovski pl. izleti. 1925, 1359, 3.
- x. y.: Planinari u sandalama. 1925, 1364, 7.
- Saopćenje HPD središnjice u Zagrebu — Pl. konferencija (o savez pl. društava) 1925, 1365, 3.
- Pl. proslava na Kleku — Otvoreno skloništa pod vrhom — Izleti u Južni Velebit. 1925, 1376, 3.
- Iz Gorskog Kotara u Primorje. 1925, 1372, 5.
- c.: Nadogradnja pl. kuće na Sljemenu — Druga kuća na Sv. Jakobu. 1925, 1375, 6.
- Veliki snijeg u Julijanskim Alpama — Nesreća zagrebačkog planinara na Triglavu. 1925, 1381, 6.
- Pedeset prva glavna skupština HPD središnjice u Zagrebu. 1925, 1383, 6.
- Saopćenje HPD u Zagrebu — Konstituiranje upravnog odbora HPD središnjice u Zagrebu, 1925, 1384, 3.
- Prvi pl. dan na Triglavu. 1925, 1387, 5.
- Iz Fužina preko Tuhobića u Bakar. 1925, 1392, 4.
- B. B.: Plješivica — Okić — Samobor. 1925, 1398, 5.
- Planinarska svečanost na Triglavu. 1925, 1399, 2.
- Nova pl. kuća na Sljemenu pred svećanim otvorenjem. 1925, 1405, 4.
- V. C-ć: Nevrijeme u našim gorama i visokim Alpama — Hrvatski junaci na Predilu pod Mangartom. — Hrvatski, Slovenski, Njemački i Tal. turisti u jednoj pl. kući. 1925, 1411, 5.
- Pl. veselica na Sljemenu. 1925, 1413, 4.
- V. C-ć: Ljetna žega na Velebitu — Dalmatinski čobani oko Badnja — Vuci po šumama — Put od Badnja do Visočice — Naši planinari u Kamničkim Alpama — Prilike na Grossglockneru (3798 m). 1925, 1419, 5.
- Uspon na Dinaru — Izlet HPD. povodom 1000 godišnjice Hrvatskog kraljevstva. 1925, 1424, 4. 1428, 6. i 1429, 6.
- V. Balenović: Put u Dalmaciju. 1925, 1425, 6.
- Na Triglavu. 1925, 1431, 6.
- Lovačka i opća sportska izložba. 1925, 1440, 3.
- Nesreća na Triglavu — Unesrećena zagrebačka planinarka — Pomoćna ekspedicija HPD središnjice u Zagrebu — Dobremo stradale u Zagreb. 1925, 1443, 5.
- Osnutak foto-sekcije HPD središnjice u Zagrebu. 1925, 1446, 6.
- V. C-ć: Planinarstvo na općoj sportskoj izložbi. 1925, 1447, 4.
- Saopćenje HPD središnjice u Zagrebu — Zajednički izlet na Velebit i otvorene pl. doma pod Crnopcem. 1925, 1458, 4.
- Saopćenje HPD središnjice u Zagrebu — Izlet i posjeta piramide u Stubici. 1925, 1464, 5.
- Glavna skupština H.T.K. Sljeme u Zagrebu. 1925, 1466, 2.
- Svečano otvorenje pl. kuće na Sljemenu. 1925, 1471, 3.
- C.: — Pl. slavlje na Sušaku — Svečano otvorenje pl. izložbe — Pozdravni govor načelnika Kučića — Dolazak delegata slovenskih društava — Izlet hrvatskih planinara preko Medvedaka u Crikvenicu i Sušak. 1925, 1475, 3.
- Dom HPD na Sljemenu — Spomen slovo održano po tajniku HPD Dr-u Zlatku Prebegu prigodom otvorenja nadograđenog pl. doma na Sljemenu dne 18. listopada 1925. 1925, 1476, 4.
- Svečano otvorenje pl. kuće »Tomislavov dom« na Sljemenu — Pozdravni govor potpredsjednika HPD Mirk Bothe-a. 1925, 1478, 4.
- C-ć: Jučerašnji prekrasni dan u gorama... 1925, 1504, 5.
- Zimski sport na Sljemenu i Plješivici — Hrvatski planinari na Karavankama — Zamrznut slap Peričnik. 1925, 1515, 4.
- Ski tečaj preko božićnih blagdana 1925, 1523, 4.
- Naši prirodni spomenici — Odbor za zaštitu prirodnih spomenika. 1925, 1526, 5.
- Božićni blagdan u gorama... 1925, 1529, 5.
- Dr. H.: Planinarska veselica. 1926, 1535, 3.
- V. C-ć: Prvi tjedan mave godine u gorama — Sniježna mečava i proljetno sunce u Gorskom Kotaru — Vidici na sniježne Alpe — Na Kleku kod Ougulina. 1926, 1538, 5.
- Planinarski savez — Predsjednikom saveza izabran Josip Pasarić — Sjedište saveza u Zagrebu — 17.000 članova — U savez nije primljeno »Sljeme«. 1926, 1549, 3.
- Planinarski savez i Hrv. turistički klub »Sljeme« u Zagrebu. 1926, 1551, 2.
- Predavanje o Velebitu — Predavanje svjetskog alpiniste o usponu na Mont Blanc — Teška bolest Rudolfa Badure. 1926, 1555, 3.
- Proljeće u našim planinama — Zagrebački planinari na Stolu (2232 m), u Karavankama — Ajaževa večer u Mariboru. 1926, 1563, 6.

- V. C.: Iz vegetacije i flore planine. 1926, 1570, 7.
- Zagrebački planinari na zaledenom Triglavu — Na Golici, Krvavcu i Urškoj gori — Lavine i sniježne mećave... 1926, 1580, 7.
- C.: Jučerašnje predavanje o Dolomitima. 1926, 1584, 4.
- Glavna skupština foto-sekcije HPD središnjice. 1926, 1587, 4.
- Turizam u našoj zemlji. 1926, 1589, 6.
- Na Grossglockneru (3798 m), Meji (4000 m) i Mont Blancu (4810 m). 1926, 1590, 4.
- Uspon na Popocatepetl — 5452 m visoko — Bujna vegetacija na visini od preko 5.000 metara — Pogled na krater... 1926, 1595, 6.
- Jučerašnji dan u bijelom Samoborskom gorju — Zimski čari na Kleku — Rijedak prizor na Triglavu — Sa skijama na Monte Rosu. 1926, 1601, 6.
- Zagrebački planinari u Gorskem kotaru. 1926, 1610, 6.
- Novi snijeg u planinama. 1926, 1614, 4.
- Špilja Vranjaca pod Mosorom. 1926, 1617, 6.
- V. C.: Pl. dan na Celjskoj kući — Preko 200 hrvatskih i slovenskih planinara — Oduševljeni dotek i odlazak zagrebačkih planinara. 1926, 1620, 4.
- V. C.: Zanimljivo predavanje o Kleku — Nova špilja u Kršu... 1926, 1630, 4.
- V. C.: Novi snijeg po gorskim vrhuncima — Veliki posjet planinara na Golici, »Slovenskom Rigiju« — Zaštita goskog cvijeća — Nova kuća na Lisci. 1926, 1637, 6.
- V. C.: Predavanje o Monte Rosi (4678 m) — Veliki posjet zagrebačkih planinara na Golici (1833 m) u Karavankama. 1926, 1641, 6.
- V. C.: Izleti u Hrvatske, Dalmatinske i Slovenske krajeve — Usponi na Triglav i Velebit — Unesrećeni planinari u Kamniškim Alpama. 1926, 1649, 6.
- Hrvatsko planinarstvo u Dalmaciji — Duhovski izleti HPD — Izlet u Dalmaciju — Podružnica »Mosor« u Splitu — Pl. slavlje na Mosor planini — Prva pl. kuća u Dalmaciji. 1926, 1651, 4.
- Posveta piramide HPD na brdu Cepelišu kraj Petrinje. 1926, 1652, 6.
- V. Cvetišić: Alan. 1926, 1661, 6.
- Planinarski dan Hrvatskih i Slovenskih planinara na Medvednici. 1926, 1664, 6.
- Glavna godišnja skupština HPD. 1926, 1675, 3.
- Vir — Zašto planinari mimoilaze Samobor — samoborska željezница i njen voznji red. 1926, 1677, 2.
- C.: Tri dana na planinama. 1926, 1677, 5.
- C.: Nezgoda u Kamniškim Alpama. 1926, 1679, 3.
- Ada L.: Planinarski slet na Plitvicama. 1926, 1681, 6.
- Planinarski dan u Kranjskoj gori... 1926, 1682, 4.
- V. C.: U gorama preko 3000 m... — Nove pl. kuće u Hrvatskim, Slovenskim i Bosanskim planinama — Novi put na Prisojnik (2547 m). 1926, 1686, 6.
- Saopćenje saveza pl. društava — II. savezni kongres i pl. dan na Bohinjskom jezeru. 1926, 1700, 6.
- Novi pl. i naučni izleti društvenih članova. 1926, 1701, 4.
- Povratak pl. ekspedicije sa Durmitora. 1926, 1704, 4.
- Proslava pl. dana u Kranjskoj gori... 1926, 1710, 6.
- V. C.: Ljepi dani i vedre noći na Triglavu i Julijskim Alpama. 1926, 1719, 5.
- Posjet triglavskih kuća... 1926, 1772, 6.
- Planinarsko autozletište Stojdraga. 1926, 1722, 6.
- Našim planinarima dozvoljen je prijelaz Austrijske granice — Otvorene novog puta na Prisojnik — Sa Risnjaka u Gorskem Kotaru. 1926, 1733, 8.
- Savezni kongres i pl. dan u Zlatorogu — Doček delegata i članova — Zasjedanje kongresa — Predavanje i zabava — 1926, 1738, 6.
- Zatvaranje pl. kuća — Najsmioništa slovenska planinarka — Prvi uspon preko sive reke Špika — Kuća na Obruču — Rudolf Badura u Zagrebu. 1926, 1744, 8.
- V. Cvetišić: Na ledenjacima Venedigera (3.360 m) 1926, 1748, 5.
- Kongres Slavenskih planinarskih društava u Pragu. 1926, 1755, 4.
- V. C.: Jesenske magie i sunce na planinama — Težak uspon na Malu Klečicu — Izlet na Pohorje. 1926, 1758, 5.
- B. B.: Uspon na Rtanj 1926, 1762, 8, i 1764, 6.
- V. C.: Tragična povijest o demonu Matterhornu. 1926, 1762, 12.
- V. C.: Otvorene pl. i zimsko sportske izložbe slike. 1926, 1769, 6.
- B. B.: Crticke iz prošlosti planinarstva na Sušaku — Rad PD podružnice »Velebit« na Sušaku — Otvorene pl. kuće na Obruču. 1926, 1770, 6.
- V. C.: Planinarska proslava na Obruču. 1926, 1781, 6.
- Prve planinarske kuće u Fruškoj gori. 1926, 1798, 5.
- V. C.: Jučerašnja nedjelja u planinama — Zima, inje i prvi snijeg — Planinarski i zimsko-sportski dan na Pohorju. 1926, 1804, 5.
- Predavanje o Velikoj Kapeli. 1926, 1809, 6.
- V. C.: Krasan sunčani dan na planinama — Vidici dosežu do Triglava. 1926, 1815, 5.
- V. C.: Božić na planinama... 1926, 1827, 5.
- Izleti preko nove godine... 1927, 1832, 4.
- Zimsko-sportski i pl. dani na Pohorju — Izlet u Dalmaciju — Nove pl. kuće u Bosni i Hercegovini. 1927, 1837, 6.
- V. C.: Na Matterhornu i Monte Rosi. 1927, 1841, 6.
- Planinarsko predavanje o ljepotama Sjeverne Amerike. 1927, 1843, 6.
- Vn-k.: Julijske Alpe — predavanje Pavla Knavera. 1927, 1849, 6.
- V. C.: Alpinistički problemi. 1927, 1853, 6.
- V. Cvetišić: Od Balkana do Mont Blanca (pričak knjige). 1927, 1857, 6.
- Zimsko šetnje u planinama — 250 planinara i skijaša na Pohorju — Izlet na Risnjak. 1927, 1860, 4.
- Izvanredni kongres Saveza pl. društava u Kraljevini SHS. 1927, 1862, 6.
- V. C.: Veliki posjet Hrvatskih i Slovenskih planinara Kranjskoj Gori. 1927, 1866, 4.
- V. C.: Interesantno predavanje Dra Henrika Tume u Hrv. turističkom klubu »Sljeme«. 1927, 1871, 4.
- V. C.: Veliki interes općinstva za predavanje od Triglava do Mont Blanca — prisustvuje preko 300 slušatelja... 1927, 1877, 4.
- Prirodne ljepote i čari alpinskog svijeta u prekrasnim projekcionim slikama... 1927, 1879, 4.
- Dr. Z. P.: Rumolist cvijet planinara. 1927, 1884, 4.
- V. C.: Crna Gora zemlja pjesnika i junaka. 1927, 1885, 4.
- V. C.: Na najvišem vrhu Crne Gore — Bobotov Kuk je najviši vrh Durmitora, a ne Čirova Pećina, kako je uneseno u školske knjige. 1927, 1889, 6.
- Dr. Z. P.: Jezersko kao ljetovalište i ishodište u Kamniškim Alpama. 1927, 1891, 6.
- V. C.: Od Durmitora do Kotora. 1927, 1897, 6.
- Dr. Z. P.: Postanak i vegetacija Plitvičkih jezera. 1927, 1898, 6.
- V. C.: Sniježna mećava i silna bura na planinama... 1927, 1920, 6.
- Planinarska nesreća na Biokovu. 1927, 1921, 5.
- Uskrs u snijegu i buri... — Tragična smrt članova Maksimilijana Mandla. 1927, 1922, 6.
- V. C.: Veliki odziv i interes za predavanje dra Julija Kugya u Zagrebu i Ljubljani — »Život jednog planinara« — djelo planinara svjetskog glasa, velikog čovjeka, pjesnika i umjetnika. — Od Triglava do Mont Blanca u prekrasnim slikama. 1927, 1927, 6.
- V. C.: I maja na planinama — Oluje i tuča — Visoki snijeg u Alpama — Zaključno predavanje dra Kugya u Mariboru i Ljubljani. 1927, 1932, 6.
- Proslava tridesetgodišnjice planinarstva predsjednika H. T. K. Sljeme Vjekoslava Cvetišića. 1927, 1937, 4.
- Pogreb župnika Jakoba Aljaža u Dovju. 1927, 1938, 4.
- V. C.: Proljetne šetnje u planinama Zasavja — Veliki posjet Golici — Visoki snijeg u Bohinjskom i Triglavskom gorju. 1927, 1947, 4.
- V. C.: Pl. hodočašće na Golicu — Kiša, tuča i snijeg u Karavankama i Julijskim Alpama. 1927, 1950, 4.

- V. C.: Duhovski blagdani na Biokovu najdivnijoj planini Dalmacije. 1927, 1961, 6.
- V. C.: Strani turista o našem Kleku — Vratolomni silaz niz triglavsku stijenu — Otvorene pl. kuće u Slovenskim Alpama. 1927, 1974, 6.
- Saopćenje HPD središnjice u Zagrebu — Gradnja nove pl. kuće na Zavižanu. 1927, 1978, 6.
- V. C.: Pl. dan na Boračkom jezeru u Bosni — Zagrebački planinari na Bjelašnici, Treskavici, Triglavu, Skratici, Stenaru, Spiku i Grinjavcu... 1927, 199, 9.
- Veliki posjet naših Alpa u Sloveniji — Na dalmatinskim i hercegovačkim planinama — Incidenti sa talijanskim pograničnim stražama — Zagrebački planinari prešli sjevernu stijenu Mojstrovke. 1927, 2016, 6.
- Spor između HPD i Društva gradskih činovnika likvidiran — Pl. kuća gradskih činovnika gradit će se na mjestu, gde se danas nalazi gradska lugarnica. 1927, 2082, 5.
- Razrovana cesta na Sljemenu. 1928, 2143, 3.
- U Kamanju kraj Ozlja — Carobna špilja »Vrvlovka« — Svečano otvorene po »Runolistu«. 1928, 2306, 3.
- Špilja »Vrvlovka« u Kamanju kraj Ozlja. 1928, 2321, 7.
- Izlet u špilju Vrvlovku — Kalvarija zagrebačkih izletnika koji nisu članovi pl. društva. 1928, 2331, 2.
- Gradnja doma gradskih namještenika na Sljemenu. 1928, 2345, 3.
- Na skijama od Wiener Schenberga do Mont Blanca (predavanje) 1928, 2414, 5.
- Za novu instituciju na Sljemenu — Moderni dom društva gradskih namještenika... 1929, 2545, 5.
- Proslava 40-godišnjice sljemenske piramide. 1929, 2599, 2.
- 40-godišnjica željezne piramide na Sljemenu. 1929, 2600, 3.
- Nova pl. kuća i željezna piramida na Ivančici. 1929, 2620, 3.
- Proslava otvorenja i posvete pl. paviliona i piramide na Vitorovcu kod Siska. 1929, 2631, 5.
- Pl. vodilič po Velebitu od Dra Josipa Poljaka (pričak) 1930, 2749, 7.
- B.: Skijaška oprema. 1930, 2774, 7.
- Kongres »Prijatelja prirode« Jugoslavije. 1930, 2812, 5 i 2814, 6.
- Filmska ekspedicija H. T. K. Sljeme u Dinarskim Alpama. 1930, 2889, 3.
- Muzej na Velebitskoj Visočici. 1930, 2893, 2.
- Proslava otvorenja kolibe na Rožanskim Kukovima. 1930, 2894, 5 i 2920, 4.
- Osnivanje gradskih šumskih škola na Sljemenu. 1930, 2933, 5.
- Planinarska kuća na Ravnoj Gori. 1930, 2933, 7.
- Skijaška patrolska utakmica H. T. K. Sljeme. 1931, 3036, 2 i 3038, 3.
- Zaključak o regulaciji Sljemena. 1931, 3056, 1.
- Ekspedicija redovnika sv. Bernarda u Tibetu — Rezultati švicarske ekspedicije na granici Kine i Tibeta. 1931, 3105, 19.
- Uređuje se veliki zagrebački perivoj — Prvi hotel, dom gradskih namještenika. 1931, 3183, 3.
- Zagrebačka gora u točkama gradске šumanije. 1932, 3428, 3.
- U Zagrebačkoj gori treba šumu uzgajati isključivo svaku čistu sjeću. 1932, 3429, 3.
- Nekoliko slika iz Zagrebačke gore. 1932, 3430, 3.
- R. C.: Treba položiti račun o gospodarstvu u Zagrebačkoj gori. 1932, 3433, 4.
- Novi dani za Zagrebačku goru. 1932, 3437, 3.
- Sve veći interes za planinarstvo — U Zagrebu ima preko 5.000 organiziranih planinara — Kuda polaze Zagrepčani najviše preko nedjelje — HPD ima 27 pl. kuća u raznim krajevinama države — Pogodnosti organiziranih planinara. 1932, 3447, 6.
- Gradnja planinarske kuće HPD na Risnjaku. 1932, 3453, 3.
- Uspješan rad HPD — Jučer je održana 58 skupština HPD 1932, 3470, 4.
- Otvorene planinarski doma HPD na Risnjaku, 1932, 3541, 2.
- Organizatorički i produktivni rad HPD-a (gradnja domova). 1932, 3557, 5.
- Starine u Samoboru i okolini — Požrtvovan rad planinara. 1932, 3561, 6.
- Opskrba Sljemenu pitkom vodom. 1932, 3571, 1.
- Priprema za let preko Mount Everesta, najvišeg vrhunca na svijetu. 1933, 3638, 6.
- Aeroplonom preko Mount Everesta — Uspjeli pothvat engleske ekspedicije. 1933, 3705, 7.
- Rad HPD — Osnovano šest novih podružnica — Četiri nove pl. kuće u Slavoniji — Piramida na vrhu Psunjia — Dovršenje i unutarnje uređenje novih pl. kuća — Planinari pošumljuju Krš. 1933, 3734, 3.
- U nedjelju otvara se pl. piramida kod Petrinje. 1933, 3738, 7.
- Vanredno burna 59. glavna godišnja skupština HPD-a — Borba »mladih« protiv »starih« — Vanredno jaka opozicija pod vodstvom dr. Prebegića izglasala nepovjerenje staroj upravi. 1933, 3773, 2.
- Medvedgrad će biti »friziran« — Postoji namjera, da se Medvedgrad na jesen prodišti od špiražja, kako bi se mogli vidjeti ostaci zidina. 1933, 3787, 3.
- Planinari i ljetna vrućina... 1933, 3793, 7.
- Kako propagira gradska općina planinarstvo i turizam — Interesantan zakupni ugovor s planinarama, koji grade na Sljemenu novu pl. kuću. 1933, 3808, 2.
- Skijanje na Sljemenu — Sto misle prijatelji zimskih sportova o nakanama gradske općine da donekle učini Sljemu pristupačim za zimske športove. 1933, 3838, 3.
- Okić-grad kraj Samobora treba sačuvati — Brigu je preuzeo HPD »Japetić« u Samoboru. 1933, 3871, 7.
- »Cerinski vir« vlasništvo pl. društva u Samoboru. 1933, 3897, 7.
- Zimske radosti naše Medvednice. 1933, 3912, 5.
- Tajne podzemlja Moravskog kraza — Podzemni labirint dugačak 100 km. 1934, 3951, 6.
- Tomislavov dom na Sljemenu je noćas do temelja izgorio... 1934, 3952, 3.
- Na kojem mjestu treba graditi novi pl. dom na Sljemenu... 1934, 3960, 3.
- Novi pl. dom ne smije se graditi na istom mjestu gdje je stajao stari... 1934, 3962, 3.
- Sto je s regulatornom osnovom Sljemena... 1934, 3963, 3.
- Ogorome, raskošne i tajanstvene špilje u Zagrebačkoj gori. 1934, 3978, 5.
- Misterij zagrebačkih špilja — Ovo je treća špilja po redu u Zagrebačkoj gori. 1934, 3979, 3.
- Gradnja pl. doma na Sljemenu — Posljednji je trenutak da se ne pode krvitim putem na Medvednicu. 1934, 3979, 9.
- Tajanstveni podzemni vjetar kod Stenjevca — Iz jedne špilje kod Stenjevca uvijek puše vjetar — U Zagrebačkoj gori kod Stenjevca puše vjetar silnom jačinom — Gnjezdo šišmiša i lovcu na šišmiše. 1934, 3991, 3.
- Tragedija prvog osvajača Bont Blanca — »Kralj brda« Jacques Balmat prvi se popeo na Mont Blanc — Kada se vratio nosio je mrtvog sinčića. 1934, 3992, 6.
- (H. K.): 700 metara u dubini špilje kod Stenjevca. Velika podzemna dvorana, koja je prepuna najlepših stiga — U dubini špilje od 700 metara pronašli su čovječe kosti, a i nekih životinja. — Senzacija o kojoj će se govoriti. 1934, 3999, 4.
- 16 sati pod zemljom u špilji kod Gornjeg Stenjevca — Jedna grupa od osam mladića na čelu sa Vladimirom Lećerom elektrotehničarom, došla je u dubinu od osam kilometara, pronašla na kraju dvije velike i prekrasne dvorane. U špilju su otišli jučer prije podne u 11 sati, a izšali jutros oko 3 sata. 1934, 4005, 3.
- Stenjevačka špilja postat će velika atrakcija Zagreba — Špilju u Stenjevcu treba povjeriti na čuvanje i uređenje »Društву za poljepšavanje Stenjevca« — Kroz špilju teče ponornica, koja potiče po svoj prilici sa Ponikava. U nedjelju će se izvršiti proba time što će voda biti obodjedana, da se vidi kojim pravcem teče... 1934, 4008, 3.
- NIO: Znanstveno istraživanje špilje kod Stenjevca — Dr. Poljak je oduševljen ljepotom špilje, koja je podzemni kanjon — Naš stručnjak dr. Poljak istraživa je špilju jučer čitav dan — Prvi rezultati — Službeno saopćenje o zatvaranju špilje — Jedna od najvećih špilja kod nas. 1934, 4009, 3.
- (NIO): Stenjevačka špilja biti će uskoro otvorena publici — Uređenje i rasvjeta Stenjevačke špilje — Deputacija Društva za poljepšavanje Stenjevca primiti će sutra definitivni mandat za preuzimanje špilje — Radovima oko uređenja špilje odmah će se započeti — Jedno upozorenje našoj javnosti. 1934, 4011, 2.

- (c): Potrebna je regulatorna osnova Medvednice — Zagrebačka gora će u budućnosti biti puna ljetnikovaca — Tramvaj do Sestina — Novi dom sjeverno od hrpta u pravcu sv. Jakoba — Bez regulatorne osnove nema gradnje. 1934, 4011, 5.
- NIO: Vandalizam u Stenjevačkoj špilji — U prkos zabrani izletnicu su nasilno ušli u špilju Vaternicu — Lomljenje preostalih siga — Zašto do sada još nije dan definitivni mandat za čuvanje špilje Društvo za poljopravljanje Stenjevc? 1934, 4016/5.
- BIC: Zagrepčanke i špilja kraj Stenjevca — Stenjevačka špilja — špilja ljubavi — Kako će Stenjevačka špilja postati znamenita... 1934, 4018, 5.
- Izlaz špilje ide na Bizek — Četiri nove dvorane u Stenjevačkoj špilji — Dozvolom vlasti mladič Mlakar ušao je u špilju našavši da ima više rukava — Našao je četiri nove dvorane i jedno jerozero. 1934, 4029, 3.
- Ljepote Stenjevačke špilje — Otkrili su dvoranu, koju su nazvali »kapelicom«. 1934, 4031, 3.
- Za pet godina bit će izgrađen cijeli dom za Sljemenu — Pl. dom na Sljemenu izgraditi će se ove i sljedeće godine sa sredstvima koja stope na raspoloženju... 1934, 4048, 3.
- Kako će biti ureden novi pl. dom na Sljemenu? — Za osnovu će se raspisati natječaj — Položaj doma — Komunikacije do doma — Gradnja početkom kolovoza. 1934, 4052, 3.
- Dok domovi na Sljemenu budu izgrađeni, Sljemeće biti elektrificirano. 1934, 4067, 3.
- Burna skupština HPD sa happy-endom. — Jubilarna skupština HPD — Pitanje novog doma, jedini predmet rasprave. — Novi dom na novom mjestu — jednodušni zaključak svih planinara. 1934, 4068, 3.
- Kongres Saveza planinarskih društava u Skoplju. 1934, 4109, 3.
- Pala je odluka o osnovama pl. doma na Sljemenu — Rezultat natječaja — Dva dijela: hotel i pl. dom — Izraditi će se u prvom dijelu pl. dom sa svotom od 1.200.000 dinara — Osnova arhitekta Pičmana — Pl. dom s 200 soba i modernim praktičnim i racionalnim uredajem. 1934, 4100, 3.
- Dizajn se glasovi protiv pustošenja na Sljemenu — Protiv krčenja 70 jutara šume na vlastelinstvu Pongratz — Iskrčeno šumsko tlo kao skijački teren uz veliki hotel — Sto veli zakon o šumama koje imaju karakter zaštitne šume, kao što ga imade Zagrebačka gora — Treba dobro promisliti prije odluke. 1934, 4112, 3.
- Šume na Medvednici se ne smiju uništavati — Naredba da se šume na južnim obroncima Zagrebačke gore proglaše zaštitnim šumama — Je li ovo provedeno. 1934, 4119, 3.
- Ovo je privremeno pl. sklonište na Sljemenu — Do izgradnje doma služit će ovo sklonište planinarkama — Sklonište solidno građeno na temeljima stare lugarnice. 1934, 4121, 5.
- Iz Stenjevačke špilje uzimaju se sige za uređivanje zagrebačkih vrtova — Špilju treba staviti pod nadzor vlasti, pošto se privatna inicijativa pokazala preslabom, da se zaštiti ta lijepa špilja. 1934, 4125, 2.
- Nepoznate velike drame planine — Zagrebački planinar Konstantin Schmidt našao je ljudski kostur u Kamničkim Alpama. 1934, 4126, 5.
- 60-godišnjica HPD — Sutra HPD slavi 60-godišnjicu svog opstanka — Svečana sjednica u gradskoj vijećnici — Sutra se otvara pl. izložba u Zboru. 1934, 4134, 2.
- 60-godišnji jubilej HPD. 1934, 4135, 1.
- Dubous Litigantibus... HPD vodilo je rat za stenjevačku špilju, koja je opustošena — HPD i Društvo za poljopravljanje Stenjevcu natezali su se, tko će od njih bolje čuvati špilju »Vaternicu«, dok su medutim svu pustošili i uzimali sige — Sto govori izvještaj, a što je učinjeno. 1934, 4140, 3.
- Afera sa opustošenom špiljom u Stenjevcu — Stenjevačka špilja je bezvrijedna, a da postane vrijedna trebalo bi potrošiti stotinu tisuća dinara — Nadzor nad špiljom u Stenjevcu nema HPD — Sto je HPD učinilo za zaštitu špilje »Vaternice« — Konačni rezultati istraživanja špilje. 1934, 4144, 3.
- Kakve tajne krije stenjevačka špilja — U stenjevačkoj špilji koju su istražili vegetarijanci našli su ljudske lubanje — Ivan Guderla, stolar sa Ponogračeva našao je tri ljudske lubanje, od kojih je jednu donio nama — Kako su vršena »stručna istraživanja« koja nisu dala nikakvih rezultata — Nacionalni način jedne vegetarijanske ekskurzije u stenjevačku špilju. 1934, 4170, 5.
- (bs): Sljemeće je konačno dobilo modernu skakao-nicu. 1934, 4180, 3.
- Na Medvednici propadaju milijuni — Sve sljemenske ceste ne vrijede zajedno ništa — Put na Kraljičin zdenac je upravo neprohodan — Preko Blizneca žalosno je i prelazat, a glavna sljemenska cesta, koja vrijedi preko milijun, nalazi se u stanju propadanja. 1934, 4181, 3.
- Clan HPD — Afera sa špiljom Veternicom u Stenjevcu — Tko je kriv da je špilja Veternica posveta uništena. Prvi je otkrio špilju Veternicu u Stenjevcu pokojni Dragutin Hirc — Rezultati istraživanja špilje su prešućeni — Jedan izvještaj koji govori o tome da je špilja »divna prirodna krasota« a drugi izvještaj, koji kaže, da špilja ne vrijedi ni pišiva boba. 1934, 4183, 5.
- Špilja Veternica i HPD — Izjava Središnjice upravnog odbora HPD u Zagrebu. 1934, 4201, 3.
- Runolist će dočekati Novu godinu u novom domu na Sljemenu... 1934, 4221, 3.
- AM: Zagrepčani se odusevljeno skijaju — Prvi skijaši u Zagrebu skijali su se u tvrdim ovratnicima — Gdje je koljevska skijanja i kako je postalo skijanje — Gdje su se skijali prvi zagrebački skijaši — Kako su zagrebački skijaši otkrili Sljemeće. 1935, 4230, 5.
- Potrebno je posvetiti više pažnje našoj Medvednici — Kolne ceste nalaze se u nemogućem stanju — Privatna cesta do Kraljičinog Zdenca je čisto neprohodna, a cesta preko Blizneca upravo sramotno loša — Društvo gradskih činovnika i njegov dom — Tri nova doma u gradnji — Sljemeće je ures i zdravljare Zagreba. 1935, 4305, 3.
- Jedan planinar: Počelo se opet sjećom šume na Medvednici — Treba malo više pažnje posvetiti Medvednici — Planinarsko društvo, a i banska uprava treba da sprječe sami sjeću šume. 1935, 4306, 4.
- B. B.: — Malo je trebalo da nije došlo do velike katastrofe na području Risnjaka — Otac, kćerka i još jedna Zagrepčanka zalutali u snijegu i olujici — Hrvatsko planinarsko društvo moralo bi zapravo poduzimanje opasnih tura neupućenima — Kuća na Risnjaku je u derutnom stanju. 1935, 4321, 5.
- Zaštitimo naše parkove, šume i izletišta — Vandalskim običajima nedjeljnih izletnika treba stati na kraj. 1935, 4337, 3.
- Špilja Veternica je devastirana — Uskoro više neće biti potrebno ni čuvanje, a ni nadzor — Predstavka banskoj upravi. 1935, 4340, 5.
- Sta je sa regulatornom osnovom Zagrebačke gorе? — Mnogo se govorilo a ništa se nije dogodilo — Još uvijek je Zagrebačka gora divlji predjel — Pitanje vode i vrela na Sljemenu — Tramvaj do Sestina — pjesma budućnosti — Sljemeće kao ljetovalište — Današnja svečanost na Sljemenu. 1935, 4361, 4.
- Sljemeće dobiva elektriku — započela elektrifikacija Sljemena. 1935, 4392, 1.
- Divljačko uništavanje izvora na Zagrebačkoj gori — Izletnici plaćaju litru vode na Sljemenu po jedan dinar, ali ipak vandalski uništavaju svaki izvor do kojeg dolaze. 1935, 4399, 4.
- Sljemeće prije i Sljemeće danas — Žičana željezница na Sljemeće nije više daleki san nego dogadaj bliže budućnosti — Gradnja doma HPD na Bažulovki lijepo naprude. 1935, 4404, 5.
- Sresko načelstvo i Stenjevačka špilje — Sto je sa uređenjem Stenjevačke špilje »Vaternice« — Morala se konstituirati posebni odbor za uređenje i očuvanje špilje, a inicijativu mora dati općinsko poglavarstvo. 1935, 4409, 4.
- Novi planinarski domovi na Sljemenu — Zagrebačka gora, »pluća Zagreba« postaje veliki i lijepi zagrebački park. 1935, 4422, 5.
- Na Badnjak će biti elektrificirano Sljemeće — Danas se izdaje građevna dozvola za polaganje električnog voda kroz Gračane do Sljemena. 1935, 4503, 3.
- Zagrebačka općina i zimski sport — Ono što naša općina radi za zimski sport nije dovoljno — U vlastitom fiskalnom interesu grad Zagreb bi morao nastojati da postane središtem zimskog sporata za cijelu okolicu. 1935, 4512, 3.

- Zagrepčani su konačno spoznali pravu vrijednost Sljemenu — Cestu, koja vodi na Sljeme treba što prije i što bolje popraviti i urediti. 1935, 4514, 5.
- Je li potrebno veliko krčenje uz dom HPD na Sljemu? — Jedno estetsko i ujedno praktično pitanje zbog kojeg će danas biti očevid zastupstva na Sljemu — Gdje bi se imao podići plivački bazen? Da li je potrebna i da li je moguća skijaška livada uz novi planinarski dom? 1936, 4597, 3.
- U blizini Karlovca seljaci otkrili ogromne špilje. 1936, 4615, 2.
- Novi planinarski dom u Samoborskom gorju. 1936, 4663, 7.
- Stenjevačko gorje je vanredno lijepo. 1936, 4671, 4.
- (d): Sutra se otvara Soičeva kuća pod Lipovcem. 1936, 4706, 10.
- (ur): Soičeva kuća pod Lipovcem pravi raj za prijatelje prirode. 1936, 4709, 7.
- Planine proždiru ljude — tri teške nesreće kraj Garmischha — neopreznost ili nesretni slučaj. 1936, 4714, 6.
- Utakmica među otkrivačima Vrapčanske špilje — Sofer Edo Mlakar obećaje da će prokazati izlaz iz Vrapčanske špilje Veternice, ali samo u tom slučaju, ako mu se prizna, da je bio prvi, koji je unišao u tu špilju i koji ju je prema tome otkrio — Zar nikome nije uspjelo proći kroz Veternicu, ali Edo Mlakar tvrdi da je pronašao izlaz iz špilje. 1936, 4715, 7.
- Zagrebačku goru, lijepi zagrebački perivoj, treba povezati s gradom — Na zapad i sjever grad bi trebao povezati električnim prometom sa svojom okolicom — Pitanje tramvaja do Sestina i veze s vrhom Sljemenu. 1936, 4725, 3.
- Zagrebačka okolica je lijep skijački teren no skijanje u toj okolini skup je sport — Kad ćemo jednom naučiti nešto od Slovenije — Deset hiljada zagrebačkih skijaša i skijašica sprema se u bregove. 1936, 4777, 5.
- (ra): Risnjak i Hrvatsko primorje će o Uskrusu biti meta svih naših planinara i izletnika. 1937, 4886, 6.
- Gradnja bolnice za tuberkulozne na Sljemu. 1937, 4893, 1.
- Kod Tržića je lavina zasula 20 skijaša od kojih je do sada 11 izvučeno mrtvih a drži se, da je i ostalih 9 već zadesila strašna sudbina dok su 24 ranjena. 1937, 4893, 3.
- Svi članovi Hrvatskog planinarskog društva su posebno osigurani za planinarenja — U slučaju smrti isplaćuje se 10.000 dinara, a u slučaju potpune nesposobnosti plaća se 30.000 dinara — To sve, razumije se, samo za vrijeme planinarenja. 1937, 4900, 5.
- Nema bolesnih u Tomislavovom domu — saopćenje HPD (u povodu izjave jednog lječnika da su planinarski domovi puni tuberkuloznih bolesnika). 1937, 4916, 1.
- Uspjesi Hrv. planinarskog društva u prošloj godini — 600.000 dinara za dovršenje planinarskog doma na Sljemu — Gradnja plivačkog bazena na Sljemu — HPD lijepo napreduje i ima sve više novih članova — Zašto HPD ne može graditi dom na Plitvicama (godišnja skupština). 1937, 4943, 3.
- Zagrebačku goru treba učiniti pristupačnjom i blizom Zagrebu — Žičana željezница na Sljemu i tramvaj do Sestina. 1937, 4960, 5.
- Prof. D. L.: Koja je najljepša, najbolja i najeffektnija veza Zagreba sa Sljemenu? — Jedna stara cesta žive hrvatske povijesti. 1937, 4989, 6.
- Sljemenska cesta nije na čast Zagrebu — Dinara 10 za vožnju cestom, koja je neprohodna i u očajnom stanju! 1937, 5099, 7.
- Jedna atrakcija na Sljemu — Hrvatsko planinarsko društvo uređuje kraj »Tomislavovog doma« botanički vrt. 1937, 5103, 7.
- Umro je Josip Pasarić. 1937, 5109, 4.
- Cesta koja vodi iz Sestina na Kraljičin zdenac je u veoma lošem stanju. 1938, 5187, 3.
- Kazneni proces kao epilog ekspedicije Zagrepčana na Mont Blanc — Na tužbu Viktora Moljca osuđen je Franto Dvoržak na sedam dana zatvora radi rječi »Dosta je tvog konfidenstva!« — Zašto je Dvoržak, član ekspedicije, isključen iz kluba »Sljeme« nakon povratka. 1938, 5241, 3.
- Sljeme postaje atrakcija za turiste — Naši tenisači će nastupati na Sljemu, jer će na Sljemu biti uređeno moderno igralište na kojem će se zimi Zagrepčani klizati — Društvo gradskih službenika gradi na Sljemu lijepu garažu — Na
- Sljemu ima mjesta za sve — U skoroj budućnosti Zagrepčani će se ponositi Zagrebačkom grom. 1938, 5249, 6.
- Akcija za pošumljavanje na području Zagrebačkog kotara. 1938, 5275, 3.
- Grozna tragedija planinara Brahma — Planinar Makovec je šest sati bio vezan uz mrtvog svog druga Dragutina Brahma — Kada je došla pomoćna ekspedicija, Makovec je htio povući mrtvo tijelo, ali je ono palo sa užeta u dubinu 300 metara. 1938, 5277, 2.
- Sljeme mora postati zagrebački Semmering — Sto je dosad učinilo i što namjerava učiniti »Društvo gradskih službenika«. 1938, 5333, 7.
- Jesen na Sljemu — Život u planinarskim domovima i na toplim jesenskom suncu — Zagrebačka gora privlači sve veći broj izletnika — Gosti iz pokrajine i inozemstva — Sljemenske atrakcije. 1938, 5376, 5.
- Na Sljemuće će ove godine biti otvoreno skilazilište — Potrebno je što prije donijeti regulacioni plan za izgradnju Sljemu — Sto je na Sljemuće učinjeno u posljednjih deset godina — Mnogo se govori mnogo predlaže, a malo radi — Bez planske izgradnje Sljeme neće nikad postati Zagrebački Semmering. 1938, 5418, 6.
- Ostvaruje se davana želja svih Zagrepčana — Bazeni za kupanje na Sljemuće počet će se graditi još ove godine! — Skrajnje je vrijeme da se Sljemuće učini što pristupačnjim Zagrepčanima — Potrebno je poboljšati autobusnu prugu sa Sljemunom. 1939, 5463, 5.
- 50 godina već postoji piramida na Sljemu — 5526, 5.
- Sto je s gradnjom bazena na Sljemu? — Zagrepčani još uvijek ne znaju cijeniti prednosti i ljepote zagrebačke okolice. 1939, 5527, 6.
- Na Sljemuće se nalazi prvi i jedini planinski botanički vrt — Svečano otvorenje 2. srpnja — U vrtu se nalazi oko 600 raznovrsnih planinskih biljaka većinom iz hrvatskih planina — Vrt uređuje i dovršava osnivač njegov dr. Fran Kušan i njegov suradnik g. Lašnik, a vlasništvo je Hrvatskog planinarskog društva. 1939, 5532, 5.
- Planinarske svećanosti na Sljemu — Na proslavlji 50 godišnjice Sljemenske piramide sudjelovat će brojni zagrebački planinari — Proslava će se održati dana 2. srpnja o. g. a ujedno će se otvoriti planinski botanički vrt na Sljemu — 65 godina rada HPD. 1939, 5572, 4.
- Sinoć je u Zagrebu otvorena alpinistička škola — Svečano otvorenje tečaja — Bilo je prisutno oko 70 polaznika — Svrha alpinističke škole. 1939, 5685, 5.
- Izletnički domovi na Sljemu prepuni Zagrepčana. 1940, 5888, 6.
- Smrtna nesreća poznatog slovenskog planinara na Razoru (dr. Grabovšek). 1940, 5905, 7.
- hv: Koristan rad na podizanju domaćeg turizma — Na Velebitu je podignut veliki i najmodernije ureden planinski hotel. 1940, 5930, 3.
- žh: Plandovanje po našim Alpama — Gaj Julije Cesar i njegova cesta — Setnja do najljepšeg slovenskog vodopada Peričnik — Aljažev dom — Na podnožju gigantskih kamenih stijena Triglava. 1940, 5930, 6.
- žh: Plandovanje po našim Alpama — Setnja na Tamar do podnožja golemog Jalovca i izvora Save »Nadiže« — Upon na Peč i tromedu. 1940, 5941, 10.
- (ha): Kada će se ostvariti stari san, Žičana željezница na Sljemu — Derutno stanje današnje Sljemenske ceste — Trasirana je cesta Zagreb-Hrvatsko Zagorje preko Sljemu, ali kod toga je i ostalo — Gradnja nove ceste od devetog kilometra do Runolistovog doma. 1940, 5965, 5.
- (ha): Povjerenstveno pregledavanje Velebita — Velebitski gorje je za učenjake iz svih strana svijeta najzanimljivije područje u čitavoj Europi! — Za osam dana počet će se gradnjom meteorološke postaje u Baškim Oštarijama, a istodobno će biti ureden na Velebitu kod Velebna najviši naš visinski botanički vrt. 1940, 5973, 5.
- Pod Triglavom raste »trava vječne mladosti« za koju se do sada držalo da raste samo u Kini — Neobična otkrića bivše asistentice Dr-a Božanek iz Praga Slovenke g-de A. S. u »Slovenskom naoru« — Sto kažu naši botaničari o toj biljci. 1941, 6090, 6.

Naše organizacije

MEDUDRUŠTVENI SAVJET ZAGORSKOG PLANINARSKOG puta u 1976. godini

Ove se godine slavila dvadeseta obljetnica osnivanja Medudruštvenog savjeta Zagorskog planinarskog puta. Dne 11. XI 1956. god. održana je prva sjednica Medudruštvenog savjeta ZPP-a na kojoj su bili prisutni delegati iz 10 društava i to iz Ivanca, Križevaca, Krapine, Varaždina, Novog Marofa, Pregrade, Klanjca, Stubice, Zajezde i Hrašćine. Referat o medudruštvenoj suradnji, koordinaciji akcija, osnivanju i održavanju Zagorske transverzale i sletovima planinara Hrvatskog zagorja podnijeo je delegat PD »Ravna gora» Iz Varaždina Đuro Makšan. Od toga doba pa sve do sada Medudruštveni savjet ZPP-a se razvio u snažnu i homogenu regionalnu organizaciju ne samo na području regije Zagorja već i na području Međimurja, Gornje Podravine, Zagreba, Samobora i Roške Slatine. Do sada je održano 78 savjetovanja.

U ovoj jubilarnoj 20. obljetnici održana su 4 savjetovanja i već je prvo, koje je održano na Ravnoj gori, bilo u znaku velike proslave. Na tom je savjetovanju donešen plan akcija za tu jubilarnu godinu, među kojima je bila značajna centralna proslava Medudruštvenog savjeta ZPP-a na Ivančici 13. VI 1976. te završna proslava i savjetovanje na Strahinjčici 29. XI 1976. g.

Duze se vrijeme osjećala potreba proširenja ZPP-a, te je na savjetovanju na Ravnoj gori zaključeno, da se ZPP proširi većim brojem kontrolnih točaka. Određen je uži odbor da izradi prijedlog novog proširenog oblike ZPP-a s novim kontrolnim knjižicama i vodičem. Prijedlog užeg odbora je prihvaćen na savjetovanju na Cesaru gradu, tako da novi ZPP ima 13 obveznih kontrolnih točaka i 6 neobveznih. Svaki obilaznik mora obići 15 kontrolnih točaka i to sve obvezne i po izboru dvije od šest neobveznih. Nove neobvezne kontrolne točke odredit će na svojem području planinarska društva iz Čakovačke, Koprivnice, Zlatara, Orljavljave, Samobora te Krapine na planini Macelj. Ta ko će ZPP u slijedećoj godini osvanuti u novom roku. Ove su godine u ZPP primljena dva novo osnovana društva i to »Oštrelj« u Zlataru i »Dugi vrh« u Varaždinu.

Glavna proslava 20. obljetnice ZPP-a održana je na Ivančici 13. VI 1976. Prisutno je bilo preko 1000

planinara, gotovo svi osnivači i delegati na savjetovanjima ZPP-a. Pozdravni govor je održao predsjednik ZPP Dragutin Karažinec, a referat o minulom radu tajnik PD »Ivančica« Cvetko Sošarić. Govori, darovi delegata i pravo planinarsko veselje upotpunili su ovu velebnu svečanost. Na ovom svečanom savjetovanju zaključeno je da se za povrživan rad u ZPP-u predloži Planinarski Savez u Hrvatske 17 planinara za dodjelu priznanja.

Treće savjetovanje ZPP-a ove godine održano je na Cesarskom gradu 24. X 76. Bila je to ujedno i proslava 25. obljetnice PD »Cesarskog« u Klanjcu. Na tom je savjetovanju konačno definiran novi ZPP. Bio je prisutan i delegat Turističkog saveza zajednica općina Zagreb Milan Kolarčić, koji je ukazao na potrebu jačih povezivanja planinarskih i turističkih organizacija.

Cetvrtvo savjetovanje održano je 29. XII 76. na Strahinjčici. Ujedno je to bila i završna proslava 20. obljetnice ZPP-a. Bili su prisutni gotovo svi osnivači i delegati. Osobito se prisutnih dojmio dolazak zasluznog osnivača Dragutina Horvata i srednjanog govor dr Veronika.

Od svih akcija treba posebno izdvajati Slet planinara Hrvatskog Zagorja 19. IX 76. na Velikom dolu u organizaciji PD »Japetić« Samobor i Smotru planinara podmlatka PSJ na Kalniku 4. VII 76. u organizaciji »Kalnik« Križevci. Jedna i druga akcija vrio je dobro uspjela, kako brojčano tako i po kvaliteti. Također treba spomenuti otvorenje dvije mini-transverzale i to Grebengrad-Cevo u organizaciji PD »Grebengrad« Novi Marof i Koprivnički planinarski put u organizaciji PD »Bilo« Koprivnica. PD »Kalnik« je u siječnju ove godine održalo planinarsku školu za podmladak i omladincu. Školu je uspješno pohađalo i završilo preko 20 omladinaca planinara iz Hrvatskog zagorja.

Savjet ZPP-a je ove godine dodijelio prelazni pehar PD »Grebengrad«, Novi Marof, kao najboljem u 1975. godini.

Sav ovaj rad i akcije pokazuju aktivnost društava organiziranih u Medudruštveni savjet ZPP-a i važnost uloge, koju ima ovakva regionalna planinarska organizacija.

Dragutin Karažinec

PLANINARSKI ODBOR ZAGREBA U 1976. GODINI

Svoju funkciju koordinatora rada zagrebačkih planinarskih društava, POZ ni u ovoj godini nije u potpunosti obavljao, nego je kao i obično uglavnom radio na raspodjeli novčanih sredstava, što ih SFK Zagreba dodjeljuje društвima. S tim je u vezi bila i većina održanih sastanaka Glavnog odbora. Dobivenim sredstvima od SFK Zagreba i Sekretarijata za narodnu obranu Skupštine grada, djelomično su ili u potpunosti financirane ove akcije društava:

— Održavanje alpinističke škole, speleološke škole i škole vodiča;

- Runolistov marš po Medvednici;
- Skup alpinista »Paklenica '76»;
- Orijentacijsko natjecanje u organizaciji PD »Slijeme« vezano uz akciju »Ništa nas ne smije iznenaditi«. Za besprjekorno organizaciju ovog natjecanja, POZ je organizatoru uputio pismenu zahvalnost, a vrlo pozitivno su se o njoj izrazili i društveno-politički radnici koji su pratili njen tok;

— Tradicionalni »Marš u Končarev kraj« u organizaciji PD »Rade Končar«;

— Orijentacijsko natjecanje »Memorijal Janka Mišića« u Samoborskom gorju, te pojedinačno orijentacijsko natjecanje na Medvednici;

— Osim toga potpomognute su i akcije: markiranje Istarske transverzale, markiranje Bijelih i Šamarskih stijena te puteve na Medvednici;

— Svim planinarskim društвima koja su ovoj godini slavila jubilej dodijeljeni su spomen-albumi.

Ove je godine USIZ za fizičku kulturu Zagreba osigurao 1.600.000 dinara za najnužnije popravke i adaptacije planinarskih domova na Medvednici. Na

tim poslovima angažirao se i dio članova Glavnog odbora prilikom komisijskih pregleda domova i u prikupljanju potrebne dokumentacije. U toj akciji treba spomenuti stručnu službu USIZ-a FK, čiji su se predstavnici zaista svojski založili da se planirani radovi na vrijeme obave. Zbog meteorološke situacije neki su radovi još u toku, ali uglavnom su svi domovi na Medvednici bili ovu zimu otvoreni.

S većinom planinarskih društava POZ dobro suraduje, no još uvijek ih ima koja se nisu dovoljno ili čak nikako uključila u njegov rad. To je »Priatelj prirode« i neka novoosnovana društva. Jedno takvo novo društvo zaslužuje posebnu povalu – to je planinarsko društvo slijepih »Priatelji planina«. Oni ne samo da žele planinari, nego kao članovi planinarske organizacije sudjelovati u njemom radu i rješavanju problematike, pa su tako odmah poslje svoje osmivačke skupštine uputili dopis POZ-u i uključili se u njegov rad.

U posljednjem kvartalu godine POZ se angažirao na pripremanju skupštine koja bi se trebala održati početkom 1977. g. Načrt novog statuta je upućen društвima na razmatranje, a od nekih su već stigle i primjedbe. Prema novom statutu POZ bi prestao postojati, a osnovao bi se »Planinarski savez Zagreba«. Na stanovit način promjenio bi se i sistem rada, a djelokrug poslova bio bi mnogo veći. Zbog toga se postavlja pitanje uvođenja profesionalnog tajnika, a isto tako nabavke prostorija i drugog inventara, jer se sva imovina POZ-a sastoji od jednog ormara i pisaceg stola.

Jakša Kopić

Prvenstveni usponi

BIJELE STIJENE

SMJER »RONTONTON« — 1 sat, 200 m, III i II (greben); prvi penjali Berislav Svilben i Davor Butković 25. IX 1976. g.

Pristup. Putem za Boce ispod vrha Bijelih stijena. Kad se prode sedlo, skrenuti u vrtaku, a zatim u amfiteatar iz kojeg se vidi velika pomična kamenica gromada zvana »Biskupska kapa«.

Opis. Iz amfiteatra s l. strane karakterističnog tornja preko malog previsa i kroz uski kamin iza tornja. Iz kamina van l. i razvedenom stijenom na greben ispod »Biskupske kape«. Grebenom do kraja i silaz na markirani put koji vodi u dom.

Prijeđba. Ulaz je mogući i s d. strane tornja po glatkoj ploči. Ovaj dio stijene prepenjao je Berislav Svilben.

SMJER »DODI NA MORSKI GREBEN« — prvi penjali Berislav Svilben i Davor Butković 25. IX 1976. g. Ocjena II, 200 m, 30 min., pristup 30 min.

Opis. Smjer vodi grebenom položenim u smjeru približno S—J, koji se lijepo vidi s vrha Bijelih stijena. Greben se nalazi JI od vrha.

Silaz istim putem (1 sat).

STIJENE IZNAD BRIBIRA

SMJER »ASPARAGUS« u barijeri sjeverno od Bribira. Prvi penjali Joss van Leeuven i Davor Butković 30. 7. 1976. g. II; III; IV; 200 m; 2 sata.

Pristup. Iz Bribira cestom do sela Gržani, a odatle putem do podnožja najvišeg vrha, d. od tzv. »Piramide« (karakteristični veliki kameni toranj u samoj barijeri). Ulaz je točno u centralnom dijelu, d. od porušene kamene gromade.

Opis. Od kamene gromade kroz šikaru i preko dva manja kamena skoka ravno gore te lijevo na izraziti tornjić (1 D; II). S tornjića upiranjem kroz karakteristični žutocrveni prevjesni žlijeb, iz njega van i desno gore u udubinu (40 m, IV). Ravno gore između neizrazitih prevjesa 2 D do velike ljsuske (III) i razvedenom terenom još 1 D na vrh (II).

Silaz starim širokim kamenim putem u podnožje stijene (15 min).

SMJER »KAKTUS« — prvi penjali Stanko Marić, Ivana Roglić i grupa holandskih penjača 30. 7. 1976. g. Ocjena II—III, visina stijene 200 m, 2 sata.

Prilaz isti kao za »Asparagus«, samo više desno.

Opis. Uzak od bodljikavog grmlja po obrasloj stijeni do grebena. Od grebena po razvedenom stijeni do velike police (gredina). S gredine lijevo dužinu i pol. Ponovo se dolazi na greben i po njemu do uskog kamina. Kamonom ravno gore i razvedenom stijenom na vrh.

Silaz kao i za »Asparagus«.

»EDUKATIVNI SMJER« U JZ STIJENI DINARE—OSLJAKA (1706 m)

Prvi penjali: Davor Butković, Drago Gatalin, Goran Mesarović i Darko Sakar, AO PD »Zagreb-Matica« 11. 9. 1976.

Pristup: u pravcu stožastog tornja desno od Samograda (2 sata). Slika na 3. strani omota.

Opis. Uspon počinje u sredini stoča u smjeru njegovog d. brida (III), do police podno većeg skoka (glatkog ploče). Prijediti po polici 2D d. (I) te preko skoka (IV) na razveden teren (II). (Odvade nadalje smjer gubi karakter penjačkog uspona, a napredovati treba čim lakšim terenom, obilazeći stožac s d. strane, te doći pod l. stranu izrazitog brida što vodi na vršni greben Osljaka). To je u visini najviše široke travnate police koja traverzira stijenu po cijeloj njezinoj širini (mogućnost markiranja planinarskog puta). 2D po izrazitom žlijebu s malo trave (IV) d. od uočljivog crnogoričnog drveta. Odavde 1D razvedenijem terenom (II) pod stropove (III), na dobro osiguravalište. Kroz prevjesne kamene blokove, na najlakšem mjestu (IV) na travnat položen teren (II), po kojem još 3D do široke police pod izra-

zitim trbuštastim prevjesom. Po polici 2D d. (II), nakon čega 5D (II) do vršnog grebena Osljaka.

Ocjena: II, III, IV, 5 sati; visina stijene oko 450 m.

Komentar. Stijena je razmjerno kompaktna, a kako je slojevite grade postoji mogućnost traverziranja stijene u cijeloj njezinoj širini, po mnogobrojnim travnatim policama.

Darko Sakar

»DVOJNI C« U JZ STIJENI DINARE—OSLJAKA (1706)

Prvi penjali: Zoran Medenica i Branko Puzak, AO PD »Zagreb-Matica«, 11. 9. 1976.

Pristup sa ceste Knin—Vrlika (od raskršća stare i nove ceste) preko zasadnog voćnjaka oraha mimo asfaltne baze pod stijenom. Ulaz u »rebro« d. od centralnog dijela stijene (kao za »Smjer kroz jarugu« — Zlatko Smerke: »Stijene Hrvatske«, br. 157). Od ceste 2 sata. Slika na 3. strani omota.

Opis. 3D ravno po rebru do male škrbine. D. putokitinom (iznad drveta) 1D (IV) i dalje rebrrom do prostrane gredine. 1D (I—II) pod skok. Preko skoka (razvedena ploča) 1D (III) do špiljice (drvno). Ravnino iznad drveta gore (V, A₀) te 2D gore (II). Obići tornjić d. pod stropove. Stropove obići 1. par dužina po travi (van teškoća) pa natrag na rebro preko koših ploča (III). Po sistemu polica 1. 2D a zatim natrag po travi na rebro. D. preko skoka (detalj IV, k) 1D pa preko narednog skoka ponovo na rebro (2D). 1D po rebru ravno gore (glatkog kose ploče, IV). Ravnino gore iznad male ljsuske (V, tri klina). 1D (II—III) pod eksponirane ploče sa stropovima (drveta na maloj travnatoj polici). Prijediti d. po polici 1D (eksponirano, III), da se obidu stropovi, pa gore nekoliko D preko skoka i po dobro razvedenom terenu. Tu se smjer spaja desno sa »Smjerom kroz jarugu« (van teškoća).

Ocjena: III, s detaljima IV, V; 400 m, vrijeme prvi penjača 7 sati.

Silaz. S vrha Osljaka na vrh Dinare, odakle stazom u Knin (3—4 sata) ili po »Smjeru kroz jarugu« (Smerke: »Stijene Hrvatske« br. 157) gdje se na jednom mjestu mora 1D spustiti pomoću užeta.

Branko Puzak

SMJER »TOMAKAWK« U S. STIJENI SAVINOG KUKA (2330) NA DURMITORU

Prvi penjali: Zlatko Adanić i Darko Sakar, OSA PD »Zagreb-Matica«, 7. 8. 1973.

Smjer počinje na najvišem mjestu sipara (kao i smjer 4 i 5, str. 168, »Alpinistički vodići«, Zlatko Smerke). 1D poludesen u smjeru velike crne rupe po dobro razvedenom terenu. Odavde nekoliko dužina polulijevo pod izrazito strmi žlijeb, koji završava prevjesom. Po žlijebu pod prevjes (IV), a odavde preći nekoliko metara d. na usku polici. S police okomito gore (IV) 1D na nešto položeniji teren. Dajte nekoliko dužina (III) polulijevo u kamini. Kroz kamini još 2D (IV) (vlažno, mahovina), odakle na lakši, travnat, položen teren van teškoća 2D. Slika na 3. strani omota.

Ocjena III—IV, vrijeme prvi penjača oko 5 sati.

Silaz s vrha Savinog kuka markiranim putem u dolinu prema Crnom jezeru.

Darko Sakar

SMJER »VELEMAT« U S. STIJENI TRIGLAVA

Prvi penjali Branko Ognančević, PDS »Velebit« i Darko Sakar, PD »Zagreb-Matica«, 17. 7. 1975.

Pristup: Od Aljaževog doma putem za Luknju do velikog kamena ispod vršnog sipara, a odavde 150 m polulijevo pod stijenu. Slika na 3. strani omota.

Opis. Ravno gore kroz kamin (2m) pa 1. (4m) po polici, potom polu (I) desno po žlijebu pod prevjes. S lijeve strane prevjesna na polici. S police preko prevjesa u ploče (drži 1.) i po žlijebu pod izraziti strehasti prevjes (kršljivo). Odavde preći d. a zatim gore 2,5D u žlijeb (s d. strane mala »rupa« iz koje puše). Ravno gore kroz široki kamin (10 m) do male police pod prevjesom (V, A₀), a odavde prečni-

com d. na dobro osig. Dalje strmo l. (2D) kroz izraziti Žiljeb do arša, a odavde preko klekovine na greben (čovuljak).

Ocjena: III-IV (V, A), oko 300 m, 3 sata. Preporuča se 10 karabinera, 10 klinova (1 bong), 2 streljene. Ostavljen 4 klini.

Silaz. Nekoliko m ispod grebena prolazi Bambergov put; njime kroz Luknju u Vrata (1 sat i 15 min.).

Darko Sakar

SJEVERNA STIJENA VISOČICE NA VELEBITU

SMJER »ZA NADU I DADU« — prvi penjali Josip Božić i Davor Butković, 29. XI 1976. Ocjena ovisi o visini i kvaliteti snijage; 400 m; 4 sata.

Pristup. Iz Gojtanovog doma preko Ivinih vodica pod stijenu i priječenjem do centralnog usječka, koji mjestimično ima karakter kuloara, a mjestimično se otvara (1 sat).

Opis. Smjer prolazi kroz Žiljeb-točilo od podnožja preko nekoliko manjih skokova (pragova) i kroz desni Žiljeb na malo sedlo pod samim vrhom Visočice.

Silaz markiranim grebenskim putem u Gojtanov dom (15 min.).

Vijesti

● Planinarski domovi — stjecišta mladih. Iz godine u godinu, posebno u toku zime, planinarski su domovi mahom bili opsjednuti mladima, tako i ove zime na Bjelašnicu, Treskavici, Vlašiću, Kozarići i drugima. Lijep je primjer PD »Bjelašnica« iz Sarajeva, koja već punih petnaest godina organizuje zimovanje za mlade u svom domu na Šavnicima. Ove zime je na sjevernim padinama Bjelašnice, u domu Šavnicu boravilo po devedesetoro djece po deset dana na skijanju, ukupno po 45 učenika u dvije smjene.

Mladi su imali i svoje ski-instruktore, imali su razonod u društveno-zabavni život. U domu je bila cijelokupna ishrana i smeštaj, čime su kako mladi, tako i njihovi roditelji bili veoma zadovoljni. U PD »Bjelašnici« danonice se povećava broj članova, kao i pretplatnika na glasilo »Naše planine«, što je u svakom slučaju i povoljno. (Božo Blažić)

● PD »Dugi vrh« u Varaždinu održalo je 18. XII 1976 prvu godišnju skupštinu. Skup je prisustvovao oko 40 članova. U 1975. god. društvo je postojalo kao ogranak PD »Zagreb-Matica«, ali je uslijed većeg broja članstva počelo djelovati kao samostalno društvo. Skupštini su prisustvovali izaslanik PSH Alfred Hlebec, predsjednik PD »Zagreb-Matica«, Josip Rišlavý i tajnik ing. Miro Filipi, te član UO prof. Mirk Markulin, predstavnik PD »Sljeme«, ogranak Varaždin, Dragutin Kos, predstavnik gradnje doma »P. Bjelčić« na Grebengradu Vlado Remar i Stanko Đurek te član Soc. saveza omladine Čuden Polnik. Skupštini je otvorio Vladimir Majnarić, pozdravio sve prisutne i u referatu iznio kratak izvještaj o radu društva, bio izvršenih izleta, opis akcije s pionirima »Ništa ne može iznenaditi«, rad oko zaštite životinja i bilja, te broj članstva u svim tim akcijama. Posebno se čvršnuo na rad s pionirima. Spomenuto je kako je i zašto došlo do osnutka društva, te

rad i suradnju sa ostalim društvima. Na koncu izabran je novi UO sa slijedećim članovima: Vladimir Majnarić, predsjednik; Marija Bednarek, tajnik, Antun Hojski, blagajnik, te članovi Ivica Petrinjak, Ivan Žigmund, Stjepan Herega i Jelena Pajek; u nadzorni odbor Zlatko Vahtarić, Ružica Blumschein i Dragoslav Dorević.

● PD »Grebengrad« u Novom Marofu i dalje uspješno djeluje. U planinarskom naselju pod Grebengradom pod krovom je nova planinarska kuća. Sada se raspavlja o nabavki skijaške vučnice kako bi se iskoristili tereni u okolini naselja koji su prikladni za skijanje, a također je u planu da se s poduzećem »Elektrotra« u Varaždinu na vrhu V. Ljubnjaka blizu naselja postavi piramida koja bi omogućila vidik preko šume. Prošle je godine snimljeno više od 500 dijapoziitiva na društvenim priredbama koji će koristiti za održavanje predavanja. Nakon otvorenja puta »Grebengrad — Čevo«, što je bio velik uspjeh društva, sada se razmatra pitanje skloništa na Čevu. Mještani okolnih sela spremni su pomoći izgradnju. Društvo se kandidiralo da u 1977. g. preuzeme organiziranje prvenstva SR Hrvatske u orijentaciji. Raspoređeno u tri skupine 13 članova je za 6 dana prošlo VPP i steklo značku. Među njima je bio i Ignac Iletić, koji je na Velebitu proslavio svoj 64. rođendan. (Milan Turkalj)

● Briga planinara o mladima. PD »Bjelašnica« u Sarajevu ustalilo je praksu upućivanja pionira i omladine u svoje domove na zimovanje. Zapravo, svi su oni članovi društva, neki u podmlatku a neki u sekcijsima. Tako je krenula grupa od 40 učenika osnovnih škola izraslijih pionira, na deset-dnevni boravak i skijanje na sjeverne padine Bjelašnice u dom Šavnicu. Roditelji su uplatili po 110 dinara dnevno, ali sve drugo je ostalo na brigu društva: obuka

»ZAJEDNIČKI SMJER« U MAJI BALŠE (PROKLETIJE)

Prvi peli Dragan Lalović i Blagota Popović (prvi navez) te Dragutin Lalić, Miodrag Lalović i Radije Vuković (drugi navez) iz Nikšića 19. VII 1976.

Ocjena: Do izlaska na brid IV+, mjestimično III+ (prelazni detalj), dalje III, mjestimično III; 5h, 450 m; upotrijebljeno 10 klinova, 1 ostavljen u stijeni. Kršljivo.

Pristup markiranim putem od doma u Grbaji kroz Krošnju 2h.

Opis. Ulaz je 70 m lijevo od najviše točke sara pokrivena snijegom. S nje blago d. 1D (IV+) do male police s nešto trave, zatim pravo gore pod okomitu ploču. D. od nje je neprolazan kamen s nestabilnom uglađenom stijenom. Dalje 2 m lijevom kamonom, zatim d. na ploču visoku 8 m (lk, IV+, A2). Uskim strmim Žiljebom s nešto trave do zaglavljivih i blago prevjesenih stijena. Dalje pored duboke jame (IV) Žiljebom do širokog kamina s većom zaglavljrenom prevjesnom stijenom i njim do zatravnjene police. Razvedenom stijenom, prateći brid, do samoga vrha (II).

Dragan Lalović, Nikšić

skijanja, stručna nastava, pedagoško osoblje i drugo. S malinama su krenuli: Đorđe Tadić, predsjednik PD »Bjelašnica« i Drago Božić, kao stručni instruktor skijanja, inače poznati alpinist, planinar i smučar. Na ispraćaju djece roditelji su bili oduševljeni i izrazili su puno zadovoljstvo s brigom društva o mladima i o organizovanju zimovanja koje se ponavlja već nekoliko godina.

(Božo Blažić)

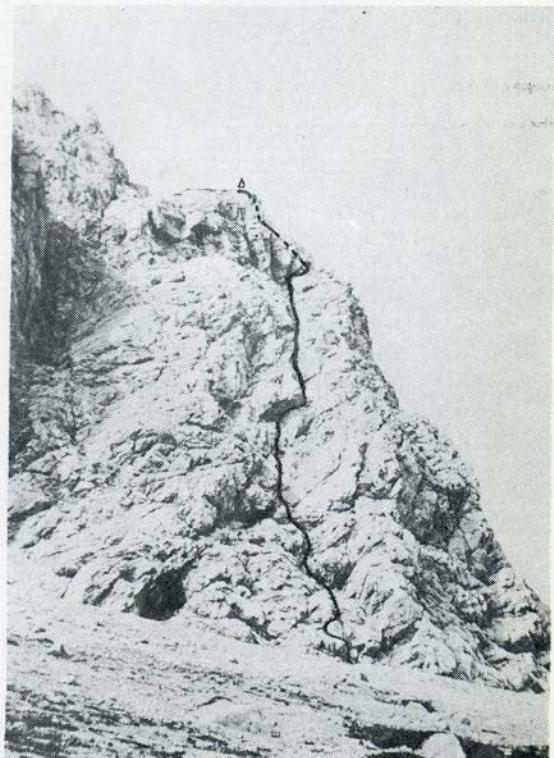
● Prvi susret alpinista i penjača željezničara Jugoslavije održan je u planinarskom domu »U. Girmetta« na Mosoru od 27. do 30. XI 1976. g. Ideja začeta na mnogim alpinističkim susretima prijašnjih godina ostvarena je na ovogodišnjem Prvom SAP-u gdje je i dogovoreno da susreti postanu i ostanu tradicionalan način okupljanja alpinista i penjača, a i svih članova PDŽ u našoj zemlji koje zanimalju usponi u stijenama, po strani od markiranih puteva i planinarskih staza. Zelja je da se alpinizam popularizira među svim članovima PDŽ i da se u što više željezničarskih društava potakne osnivanje alpinističkih sekcija ili odsječa, jer velik je broj mlađih zainteresiranih za penjanje i visokogorstvo. Na ovom susretu, koji je organizirao AO PDŽ Zagreb, sudjelovalo je 37 članova: iz Ljubljane (11), Sarajeva (5), Kosova Polja (3), Šida (2), Zagreba (16), te oko 15 članova AO PK »Split« i AO PD »Mosor«. Ispenjano je 27 čovjek-smjерova od III do VI+ stupnja težine. Najznačajniji su Novogodišnji, Mosoraško-splitski, F. A. 1, F. A. 3 i drugi. Preko dana sudionici su penjali ili planinariili Mosorom (Vlčkov stup, Veliki Kabal, Ljubljana), a navečer su prikazivani dijapoziitivi, razgovaralo se o radu u odsjećima i društima, proteklim i budućim usponima, turama i akcijama, a nije nedostajalo niti pjesme, veseљa, drugarskih večeri i zabave. Dogovoren je da idući susret organizira AS PDŽ »Sarajevo« u rujnu 1977. godine na Romaniji. (Zdenko Jech)

Prvenstveni usponi

(uz opise na str. 143)

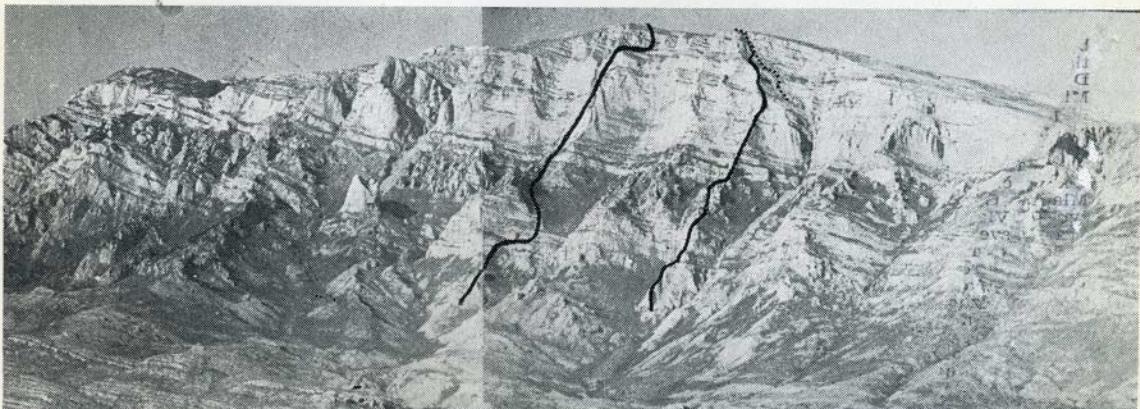

GORE: Smjer Tomahawk u sjevernoj stijeni Savinog kuka (2330) na Durmitoru (Foto: D. Sakar)

DESNO: Smjer Velemat u Sjevernoj triglavskoj stijeni (Foto: D. Sakar)

DOLJE: Lijevo Edukativni smjer, desno »Dvojni C«, točkasto je označen silaz »Kroz jarugu« (Foto: Ing. Z. Smerke)

Kod kapele sv. Ane

Pjesma i tango

Riječi i glazba: Marko Vukasović

The musical score consists of four staves of music in G major, common time, with lyrics in Croatian. The lyrics are as follows:

U tankoj knjizi moje-ga ži- vo - ta pronade se mnoga lijepa
stra-na, al' sreću čutim po-najve-ću ta - da, kad se sjetim mладенаčkih
da - na, slušam pjesme mojih prija - te - lja, slušam pjesme ra-do-sti, ve -
se - lja, vidim dragu, što me sad o - stav - lja, nju mi sr-ce još ne za-bo -
rav - lja. Kod ka-pe-le svete A - ne — prošla je mladost noša sva.
Ma - la — tek klu-pa o - o - na — sve slat-ke na-še taj - ne pri - čat
zna. — Ta - mo — sprovodi - li smo sretne da - ne —
— u za-gr - lja - ju lju - baynom — u carstvu pri - rodnom — kod ka-pe-le svete
A - ne — u samoborskom div - nom kra - ju tom. U tom.